

TULIB

3 1379 00954296 1

ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ ๕๐

เรื่องตำนานเมืองระนอง

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาคำทรงราชานุภาพ

ทรงเรียบเรียง

พิมพ์ครั้งที่ ๒

มหาอำมาตย์ตรี พระยาประติพัทธ์ภูบาล (กอยู่เหลล ณ ระนอง)

พิมพ์แรกในงานยี่นชิงช้า พ.ศ. ๒๔๗๔

TUDC

พิมพ์ที่

โรงพิมพ์นครหนังสือพิมพ์ไทย

22/04/2563

คำนำ

ตำนานเมือง หนองฮี ต่อมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา
ดำรงราชานุภาพ ทรงเรียบเรียง ประทาน ด้กฤต ณ หนอง พิมพ์ แจก
ในคราวเสด็จ พระราชดำเนิน เที่ยบ มณฑลภูเก็ต เมื่อ เดือน มกราคม
พ.ศ. ๒๔๗๓ พระยาประวิพัตถกฤบาท (คอยู่เหล ณ หนอง) ได้เขียน
พระยาขึ้น ซึ่งเข้าใน มีนี้ ขออนุญาต พิมพ์ อีก ครั้ง ๓ สำหรับ แจก
ในงานนี้ กรมการราชบัณฑิตยสภา อนุญาต ให้ พิมพ์ ได้ ตาม
ประสงค์

ราชบัณฑิตยสภา

วันที่ ๘ มกราคม พ.ศ. ๒๔๗๔

สารบัญ

ตอนที่ ๑	ตำนานเมืองระนองในโบราณสมัย	หน้า	๑
	ว่าด้วยอาณาเขตต์เมืองระนอง	,,	๒
	ว่าด้วยอาชีพของชาวเมืองระนอง	,,	๒
	ว่าด้วยตั้งเจ้าภาษาชุดแควตบกตเมืองระนอง	,,	๓
	ตำแหน่งตราตั้งจันคอกซ์เจียง เป็นหอดวงรัตนเค็รชฐี	,,	๓
ตอนที่ ๒	ยกเมืองระนองขนเป็นหัวเมืองจัตวา	,,	๕
	ตำแหน่งตราตั้งหอดวงรัตนเค็รชฐีเป็นพระ เจ้าเมืองระนอง	,,	๗
	ยกเมืองระนองมาขนกรุงเทพ ฯ	,,	๑๕
	ตำแหน่งตราตั้งพระรัตนเค็รชฐีเป็นพระยา ผู้ดำเร่จราชกา เมืองระนอง	,,	๑๕
	ว่าด้วยวิชปักครองหัวเมือง ในสมัยนั้น	,,	๑๗
	ว่าด้วยพระยารัตนเค็รชฐีบำรุงเมืองระนอง	,,	๒๐
	ประวัติตั้งเซปบุตรพระยารัตนเค็รชฐี	,,	๒๐
ตอนที่ ๓	เรื่องตั้งข้าหลวงประจำหัวเมืองฝ่ายตะวันตก	,,	๒๒
	ว่าด้วยภาษ้อากรผลประโยชน์หัวเมืองตะวันตกใน รัชชกาลที่ ๕	,,	๒๒
	ว่าด้วยเหตุที่จะประมณภาษ้อากรผลประโยชน์	,,	๒๔
	ว่าด้วยผลของพระราชทพยทเจริญชนด้วยการประมณ	,,	๒๖
	ว่าด้วยตั้งชาหอดวงตรวจระับตั้งเงินหอดวง	,,	๒๖

ว่าด้วยผู้รับพระมรดกฐานะอาภรณ์ตามประโยชน์คิดวิจิตรหากำไร หน้า ๒๗

ว่าด้วยผู้มรดกที่เกิดจากการที่ผู้รับพระมรดกคิดหากำไร ,, ๒๘

ว่าด้วยเงินกู้ที่เมืองระนองกำเริบ ,, ๒๘

ตำนานใบบอกพระยารัตนเศรษฐีเรื่องเงินกู้ที่กำเริบ ,, ๓๐

ว่าด้วยเงินกู้ที่เมืองภูเก็ตกำเริบ ,, ๓๒

ตำนานใบบอกพระยามนตรีศรีวิจิตรวงศ์เรื่องเงินกู้ที่กำเริบ ,, ๓๓

ว่าด้วยเพิ่มค่าตั้งรักษาเมืองภูเก็ต ,, ๔๓

โปรดให้พระยารัตนเศรษฐีเป็นพระยาตำราวงสุจริต จางวาง
กำกับเมืองระนอง ,, ๔๓

ตำนานตำราวงพระยารัตนเศรษฐีเป็นพระยาตำราวงสุจริต ,, ๔๔

ตำนานตำราวงพระศรีโศภณพิทักษ์เป็นพระยารัตนเศรษฐี ,, ๔๗

พระยาตำราวงสุจริตจัดการเรื่องทรัพย์สินสมบัติ ,, ๔๘

พระยาตำราวงสุจริตถึงอนิจกรรม ,, ๕๐

ตำนานตำราวงพระราชทานคำจารึกของชัยพระยาตำราวงสุจริต ,, ๕๐

ตำนานจารึกบ้ายที่ของชัยพระยาตำราวงสุจริต ,, ๕๔

ทรงตั้งหัตถมบริรักษ์ โสฬหพิสัยเป็นพระอภัยมณีคหิศจักษิษา ,, ๕๖

ตอนที่ ๕ รับเสด็จ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ที่เมืองระนอง ,, ๕๘

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จเยี่ยมแหตม

พระราชนิพนธ์ว่าด้วยเมืองระนอง	หน้า ๕๘
เสด็จจากเมืองตะกิงถึงเมืองระนอง	,, ๕๙
เสด็จประทับที่เมืองระนอง	,, ๖๕
เสด็จประพาสตลาดเมืองระนอง	,, ๖๖
เสด็จไปบ้านพระยาระนอง	,, ๖๗
พระราชทานชื่อสถานที่เมืองระนอง	,, ๖๘
เสด็จไปทอดพระเนตรที่ฝั่งศพพระยาดำรงสุจริต	,, ๖๙
ว่าด้วยการปกครองเมืองระนอง	,, ๗๐
เสด็จกลับจากเมืองระนอง	,, ๗๒
พระราชทานที่ฝั่งศพกุดฉนวนระนอง	,, ๗๒
ดำเนินพระราชหัตถ์เตชาพระราชทานที่ฝั่งศพกุดฉนวนระนอง	,, ๗๓
ดำเนินสำรวจพระราชทานที่ฝั่งศพกุดฉนวนระนอง	,, ๗๔
โปรดให้พระยารัชฎานุประดิษฐ (คชขิมม) เป็น ผู้ว่าราชการเมืองครั้ง	,, ๗๗
ประวัติสังกุดฉนวนระนองสมัยเจ้ามณฑลเทศาภิบาล	,, ๗๗
ตอนที่ ๖ รับเสด็จพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ณเมืองระนอง	,, ๗๙
เสด็จเยี่ยมมณฑลทักษิไน	,, ๗๙
เสด็จถึงเมืองระนอง	,, ๘๐
พระราชทานพระแสงราชศาสตราสำหรับเมืองระนอง	,, ๘๑
คำถวายชัชฌมงคล	,, ๘๒

(๕)

พระดำริ์ตอบ	หน้า ๘๔
เสด็จประพาสที่ห้องขุ้ยตฤณระนอง	„ ๘๗
ทอดพระเนตรรับอำมา	„ ๘๘
เสด็จจากเมืองระนอง	„ ๘๙
ลำดับวงศ์สกุลระนอง	„ ๙๑
ตฤณระนองชั้นที่ ๑	„ ๙๑
ตฤณระนองชั้นที่ ๒	„ ๙๒
ตฤณระนองชั้นที่ ๓	„ ๙๗

สำนักหอสมุด

บัญชีรูป

๑	เหมืองแร่ตบูกเหมืองระนอง	หน้า ๒
๒	เหมืองแร่ตบูกเหมืองระนอง	๖๖ ๒
๓	ฮ่องซัยพระยาคำวงศ์จัต (คอซู้เจียง)	๖๖ ๕๐
๔	ตลาดเก่าครึ่งพระยาคำวงศ์จัต (คอซู้เจียง)	๖๖ ๖๖
๕	ทางไปพุนารอนเมืองระนอง	๖๖ ๖๖
๖	พุนารอนเมืองระนอง	๖๖ ๖๖
๗	ทางเข้าบ้านผู้สำเร็จราชการเมืองระนอง	๖๖ ๖๘
๘	สวนจันทร์ เมืองระนอง	๖๖ ๖๘
๙	กีดองดูบยาแดงคันแรก ของพระยาคำวงศ์ (คอซู้เจียง)	๖๖ ๖๘
๑๐	วังรัตนรังสรรค์ เมืองระนอง	๖๖ ๗๐
๑๑	วังรัตนรังสรรค์ เมืองระนอง	๖๖ ๗๐
๑๒	ฮ่องซัยพระยาคำวงศ์จัต (คอซิมก๊อง)	๖๖ ๗๒
๑๓	ฮ่องซัย พระยารัษฎานุประดิษฐ์ (คอซิมบ๊)	๖๖ ๗๔
๑๔	รูปพระยาคำวงศ์จัต (คอซู้เจียง)	๖๖ ๘๐
๑๕	รูปพระยาคำวงศ์จัต (คอซิมก๊อง)	๖๖ ๘๒
๑๖	รูปหลวงศรีรัตนมัตติ (คอซิมจั่ว)	๖๖ ๘๔
๑๗	รูปพระยาอภัยวงศตทศรักษา (คอซิมซิม)	๖๖ ๘๖
๑๘	รูปพระยาจรรยาโกศลกร (คอซิมเต็ก)	๖๖ ๘๘
๑๙	รูปพระยารัษฎานุประดิษฐ์ (คอซิมบ๊)	๖๖ ๑๐๐

รายนามพระยาณ ยนซึ่งขึ้น
 ในรัชกาลที่ ๕

๑. บั่มะโรง ดั้มฤทธิศก พุทธศักราช ๒๔๓๓ พระยาดู่หวา
 เดโชไชย (พิน)

๒. บั่มะเต็ง เอกศก พุทธศักราช ๒๔๓๒ พระยาดู่หวา
 ฤทธิไกร (บัว)

๓. บั่มะเม็ย ไทศก พุทธศักราช ๒๔๓๓ พระยาราษฎร์ภวดี
 (เพ็ง เพ็ญกุล) ภายหลังเป็นเจ้าพระยามหินทรศักดิ์ดำรง

๔. บั่มะแม ควีศก พุทธศักราช ๒๔๓๕ พระยามหาอำมาตยาธิบดี
 (มั่ง สนิธิวัฒน์) ภายหลังเป็นเจ้าพระยาธรรมวชิรณ

๕. บั่มะออก จัตวาศก พุทธศักราช ๒๔๓๕ พระยามหาอำมาตยาธิบดี
 (ชื่น กัถยานมิตร)

๖. บั่มะกา เบ็ญจศก พุทธศักราช ๒๔๓๖ พระยาธรรมสารนิติ
 (พลับ อมาตยกุล)

๗. บั่มะอ นศก พุทธศักราช ๒๔๓๗ พระยาราษฎร์ภวดี
 (บุญรอด กัถยานมิตร) ภายหลังเป็นเจ้าพระยารัตนบดินทร

๘. บั่มะกุน ดั้มยศก พุทธศักราช ๒๔๓๗ พระยาภักดีปกาศ
 (โหมศ อมาตยกุล)

(๘)

- ๘ บัษวด อัฐศก พุทธศักราช ๒๔๑๘ พระยาศรีสังหเทพ
(หวั่น ศรีเพ็ญ) ภายหลัง เป็น พระยามหาอำมาตยาธิบดี
- ๙ บัษณู นพศก พุทธศักราช ๒๔๒๐ พระยาไชยภูมิกษัตริย์
(พุก ไชยติงพุกถนะ)
- ๑๐ บัษต สัมภุทธศก พุทธศักราช ๒๔๒๑ พระยาจำเริญยศ
(เดช)
- ๑๑ บัษเอาะ เอกศก พุทธศักราช ๒๔๒๒ พระยาอนุกษัตริย์
มณฑลเข็ญ (เผือก เค็ดนนทน์) ภายหลังเป็นพระยามหาวิเศษนาฏิกษัตริย์
- ๑๒ บัษะโรง ไทศก พุทธศักราช ๒๔๒๓ พระยานานาพิภพ
(โต บุนนาค)
- ๑๓ บัษะเส็ง ศวิศก พุทธศักราช ๒๔๒๔ พระยารัตนโกษา
(จีน จารุจินดา) ภายหลัง เป็น พระยาเพชรพิไชย
- ๑๔ บัษะเม็ย จัตวาศก พุทธศักราช ๒๔๒๕ พระยาราชวรานุกูล
(เวก บุญยรัตพันธุ์) ภายหลัง เป็น เจ้าพระยาศรีธรรมมาธิราช
- ๑๕ บัษะแม เบ็ญจศก พุทธศักราช ๒๔๒๖ พระยาไชยภูมิก
ษัตริย์ (เด็ญ ไชยติงเสถียร)
- ๑๖ บัษอก ฉศก พุทธศักราช ๒๔๒๗ พระยามนตรีวิชัยวงศ์
(จีน บุนนาค)
- ๑๗ บัษะกา สัมภุศก พุทธศักราช ๒๔๒๘ พระยาอนุกษัตริย์
(พืง สุวรรณทัต)

(๕)

๑๘ ป๋จย อัฐศักดิ์ พุทธศักดิ์ราช ๒๔๒๘ พระยามณเฑียรบาล

(คง ๔โรบด)

๒๐ ป๋กุน นพศักดิ์ พุทธศักดิ์ราช ๒๔๓๐ พระยาธรรมสารนิติ

(คาด อมาตยกุล)

๒๓ ป๋ชวด สัมฤทธิ์ศักดิ์ พุทธศักดิ์ราช ๒๔๓๓ พระยาเกษตรรักษา

(นิต กมตานุหน)

๒๒ ป๋ฉดฺย เอกศักดิ์ พุทธศักดิ์ราช ๒๔๓๒ พระยาธิบดีรามาภาพ

(เยี่ยม บุนนาค)

๒๓ ป๋ชวด ไทศักดิ์ พุทธศักดิ์ราช ๒๔๓๓ พระยามหามนตรี

(เวก ยมาภัย) ภายหลังเป็นพระยาอภัยรณฤทธิ์

๒๔ ป๋เถาะ ศรีศักดิ์ พุทธศักดิ์ราช ๒๔๓๔ พระยาสีหราชเดโชไชย

(โต บุนนาค) ภายหลังเป็นเจ้าพระยาสุรวงค์วิวัฒน์ศักดิ์

๒๕ ป๋มะโรง จัตวาศักดิ์ พุทธศักดิ์ราช ๒๔๓๕ พระยาพิไชย

บุรินทร์รา (ฉ่า บุนนาค) ภายหลังเป็นพระยาตากาโหมราชเสนา

๒๖ ป๋มะเส็ง เบ็ญจศักดิ์ พุทธศักดิ์ราช ๒๔๓๖ พระยาไกรโกษา

(เทศ ภูมรินทร์)

๒๗ ป๋มะเมีย ฉดศักดิ์ พุทธศักดิ์ราช ๒๔๓๗ พระยาเทเวศร์วงค์

วิวัฒน์ (ม.ร.จ. หลาน ภูษธร) ภายหลังเป็นเจ้าพระยาเทเวศร์

วงค์วิวัฒน์

๒๘ ป๋มะแม TUDC ๒๒/๐๔/๒๕๖๓ ฉดศักดิ์ พุทธศักดิ์ราช ๒๔๓๘ พระยาอุดมถาวรบดี

(ม.ร.จ. คดี สุกข์สัน) ภายหลังเป็นเจ้าพระยาวิชิตวงค์วิวัฒน์ไกร

๒๘ บัณฑิต อัฐศก พุทธศักราช ๒๔๓๘ พระยาธรรมาธิบดี (อ่วม)

๓๐ บัระกา นพศก พุทธศักราช ๒๔๕๐ พระยาศรีพิพัฒน์
(หงส์-สุจริตกุล) ภายหลัง เป็น เจ้าพระยาศรีวิรัตนมนตรี

๓๑ บัจขอ ตัมฤทธิศก พุทธศักราช ๒๔๕๓ พระยาเพชรพิไชย
(สิงโต)

๓๒ บัขุน เอกศก พุทธศักราช ๒๔๕๒ พระยานุสิตชาญไชย
(ทองคำ ดีเฮียว) ภายหลัง เป็น พระยาดำรงราชฤทธิไกร

๓๓ บัชวด โทศก พุทธศักราช ๒๔๕๓ พระยาศรีสังเทพ
(เส็ง วิริยศิริ) ภายหลัง เป็น พระยามหาอำมาตยาธิบดี

๓๔ บัณดู ตร์ศก พุทธศักราช ๒๔๕๕ พระยาทิพโกษา
(หมาโต โชติกะเสถียร)

๓๕ บัชาติ จัตวาศก พุทธศักราช ๒๔๕๕ พระยาอภัยรณฤทธิ์
(บุตร บุญยรัตพันธุ์)

๓๖ บัเกาะ เบ็ญจศก พุทธศักราช ๒๔๕๖ พระยาเทพอรชุน
(แจ็ก จารุจินดา)

๓๗ บัมะโรง ฉศก พุทธศักราช ๒๔๕๗ พระยานุสิตชาญไชย
(สาย สิงห์เสนีย์)

๓๘ บัมะเส็ง ตปตศก พุทธศักราช ๒๔๕๗ พระยาประสิทธิ์
ศักดิ์การ (สอาด สิงห์เสนีย์) ภายหลัง เป็น พระยาดังหเสนีย์

๓๙ บัมะเมย์ นพศก พุทธศักราช ๒๔๕๘ พระยาโบราณภักดี
(เจิม ทมาตยกุล) ภายหลัง เป็น พระยาเพชรพิไชย

๔๐. ปีมะแม พุทธศักราช ๒๔๕๐ พระยาอินทวารวิฑู
ลีทวารของเมือง (ม.ร.ว. ตบ สุกกัน) ภายหลัง เป็น เจ้าพระยา
อภัยราชา

๔๑. ปีมะแม-สัมฤทธิ์ศก พุทธศักราช ๒๔๕๓ พระยาดีทวาร
เดโชไชย (ม.ร.ว. อรุณ นัตถกุล) ภายหลัง เป็น เจ้าพระยา
บดินทรเดชาอนุฑิต

๔๒. ปีมะกา เอกศก พุทธศักราช ๒๔๕๒ พระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์
(ม.ร.ว. เข็ม มาตาทกุล) ภายหลัง เป็น เจ้าพระยาพระเดชา
สุเรนทวารวิฑู

ในรัชกาลที่ ๖

๑. ปีมะแม โทศก พุทธศักราช ๒๔๕๓ พระยาไพบุตย์ดมมัต
(เดช บุญนาค)

๒. ปีมะแม ครวัดศก พุทธศักราช ๒๔๕๔ พระยามหาวิเศษนาวิก
(กระจำจ บรมศิริ)

๓. ปีมะแม จัตวาศก พุทธศักราช ๒๔๕๕ พระยาอนุรักษ
มณฑลไชย (ม.ร.ว. บุ่ม มาตาทกุล) ภายหลัง เป็น เจ้าพระยา
ธรรมมาธิกรณวิฑู

๔. ปีมะแม เบ็ญจศก พุทธศักราช ๒๔๕๖ พระยาเวียงในนฤบาท
(เจ๊ก เกตุทัต)

๕. ปีมะแม ฉศก พุทธศักราช ๒๔๕๗ พระยาศิริวงศา
(ม.ร.ว. จิตร สุกกัน)

๖ ปี่เกาะ ต่ปัดศึก พุทธศักราช ๒๔๕๗ พระยาราชนกุล

(อวม เปาโรหิตย์)

๗ ปี่มะโรง อัฐศก พุทธศักราช ๒๔๕๘ พระยาอภัยภทรนฤทธิ

(เชย ยมาภัย) ภายหลัง เป็นพระยายามภัยวงศ์ พิพัฒน์

๘ ปี่มะเต็ง นพศก พุทธศักราช ๒๔๖๐ พระยาตั้งหาราชเดโชไชย

(แย้ม ฉนนคร) ภายหลัง เป็นเจ้าพระยามหินทรเทศานุชิต

๙ ปี่มะเม็ย ตัมฤทธิศก พุทธศักราช ๒๔๖๑ พระยาจรพงศ์

พิพัฒน์ (ม.ร.ว. เข็น อิศวเสนา) ภายหลัง เป็นเจ้าพระยา

๓๐ ปี่มะนม เอกศก พุทธศักราช ๒๔๖๒ พระยาธรรมจรรยา

นุกุลมนตรี (ทองดี โชติกะเสถียร)

๓๑ ปี่วอก โทศก พุทธศักราช ๒๔๖๓ พระยาญาณประกาศ

(เดือน ศุภศิริวิวัฒน์)

๓๒ ปี่ระกา คีร์ศก พุทธศักราช ๒๔๖๔ พระยาตรีภรรมหาราช

(เจิม บุญยรัตพันธุ์)

๓๓ ปี่จ้อ จัตวาศก พุทธศักราช ๒๔๖๕ พระยาวิชิตวงศ์วุฒิไกร

(ม.ร.ว. สัทธ สัทกัน)

๓๔ ปี่กุน เบ็ญจศก พุทธศักราช ๒๔๖๖ พระยานเรนดิเบญจาทิก

(ถัด เค็ชรฐบุตร)

๓๕ ปี่ชวด ฉศก พุทธศักราช ๒๔๖๗ พระยาสุพรรณศิริ

(ทองดี สุพรรณศิริ)

(๑๓)

ในรัชกาลปัจจุบันนี้

๑ ปี่ฉลุ สัปตศก พุทธศักราช ๒๔๖๗ พระยานำเรอบริรักษ์

(สาย นมหาไชย)

๒ ปี่ฆาด อัฐศก พุทธศักราช ๒๔๖๘ พระยาบุรุษรัตนราช

พัฒน์ (นพ ไกรฤกษ์)

๓ ปี่เกาะ นพศก พุทธศักราช ๒๔๗๐ พระยาอิศรพัฒน์

(สนิท จารุจินดา) ต่อมา เป็นพระยานำเรอภักดี

๔ ปี่มะโรง ตัมฤทธิศก พุทธศักราช ๒๔๗๓ พระยาภคตาใหม่

ราชเสนา (เด็ก ปาณิกบุตร)

๕ ปี่มะเต็ง เอกศก พุทธศักราช ๒๔๗๒ พระยามโหสถ

ศิวพิพัฒน์ (เชิญ ปรีชญาณนท์)

๖ ปี่มะเมีย โทศก พุทธศักราช ๒๔๗๓ พระยาไชยภูิกษราช

เศรษฐี (น้อง ไชยติกะพุกกณะ)

๗ ปี่มะแม ตวีศก พุทธศักราช ๒๔๗๔ พระยาประติพัทธภูบาล

(ค้อยเหต ณะระนอง)

อธิบายพระนามและนามที่ปรากฏในจดหมายเหตุ

พระพุทธรังสรรค์	พระพุทธรูปฉลองพระองค์พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก
พระพุทธรนิมิต	พระพุทธรูปฉลองพระองค์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย
เจ้าฟ้าใหญ่	} พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
เจ้าฟ้ามงกุฎ	
เจ้าฟ้าน้อย	พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร
กรมขุนรามอิศริวงศ์	พระองค์เจ้าสุริยภรณี พระเจ้าลูกเธอในรัชชกาลที่ ๓ ต่อมาเลื่อนเป็นกรมพระ
พร้อมัง	} พระองค์เจ้ามิ่ง พระเจ้าลูกเธอในรัชชกาลที่ ๒ ต่อมาเลื่อนเป็นสมเด็จพระยาเทวราชาธิบดี
กรมขุนเทษอดิศร	
กรมขุนพิพิธภูเบนทร	พระองค์เจ้าพนมวัน พระเจ้าลูกเธอในรัชชกาลที่ ๒ ต่อมาเลื่อนเป็นกรมพระ
กรมหมื่นนุชิตชิโนรส	พระองค์เจ้าวสุกรี พระเจ้าลูกเธอในรัชชกาลที่ ๓ ทรงผนวชเป็นพระราชาคณะเจ้าคณะ กลางอยู่วัดพระเชตุพน ต่อมาทรงรับมหาสมณุตมาภิเษก เป็นสมเด็จพระปรเมนทรมหามุนีนาถบพิตร

ในบรรดาหัวเมืองทางแหลมมระดาที่คงมาแต่โบราณ เมืองชุมพร
 ประทศดิศกับ เพื่อนอยู่ อย่างหนึ่ง ที่ไม่มี ตัวเมือง เหมือนเมืองไชยา
 เมือง นครศรีธรรมราช เมืองพทลง เมืองหลังขดดา เมือง บัดตาน และ เมือง
 ถดางเมืองตะกั่วทอง ทางฝ่ายตะวันตก ดงนมโบราณวัดอุปรากรอุยูร์ ได้
 ว่าเป็นเมืองมาแต่โบราณ แต่ตั้งเมืองชุมพร ชาวเจ้าผู้แดงหลังดงนมได้ ให้
 คั้นหานักแดง ยังมีได้พบโบราณวัตถุเป็นสำคัญ บางที่จะ เป็นด้วยเหตุ
 ๒ อย่างคือมีที่ทำนาไม่พอคนมากอย่าง ๑ อีกอย่าง ๑ อยู่ตรงคอแหลมมระดา
 มีคนตั้งมรภูมิรพวงกันตรงนั้น จึงไม่สร้างบ้านเมือง แต่ตั้งกองตั้งรักษา
 เป็นเมืองตาม เมืองชุมพรจึงได้ มีคักัด เป็นหัวเมืองนครมอานาเขตค
 ตกถึง ทะเลทั้ง ๒ ฝ่าย มาแต่โบราณ เมืองชน ของเมืองชุมพร ทางฝ่าย
 ตะวันออก มี ๔ เมือง ถ้านับแต่เหนือลงไปได้ คือ เมืองประทศ ๑
 เมือง ท่าชะ ๑ อยู่ข้างเหนือคอกเมือง ชุมพร เมือง ตะโก ๑ เมือง
 หลงดงนม ๑ อยู่ข้างใต้ ทางฝ่าย ตะวันตก มี ๓ คือ เมืองตระ ๑ เมือง
 มลฉวน (เคยจน อยู่ในแดนอังกฤษ) ๑ เมืองระนอง ๑

เมืองระนองอาณาเขตคทางเหนือคือเมืองตระ ทางตะวันออกคือ
 เมืองหลังดงนม ทางใต้คือเมืองตะกั่วบว ทางตะวันตก เป็นทะเลและคือ
 เขตคเมืองมลฉวน ใน พน เมืองระนอง เป็นภูเขา โดยมีมาก มีโค้ว มีทราบ
 ราษฎรทำไร่นายากจึงมีโค้วมีคนพดเมือง แต่ว่าเป็นทองถมแร่ตบทุก
 บนภูเขาและตามทราบ ชาวเมืองจึงหาเดียงชพดด้วยชดแร่ตบทุกขายมาแต่
 โบราณ ฝ่ายรัฐบาลจะผอนผันให้ราษฎรเป็นลาตัก จึงกำหนดให้ส่งด้วย
 ตบทุกแทนรับราชการอย่างอื่นมาตงแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา มาจนในสมัย

กรุงรัตนโกสินทร์ (เห็นจะเป็นเมื่อในรัชชกาลที่ ๓ หรือก่อนนั้นไม่ทราบแน่)
 ใหม่ว่าภาชีรับผูกขาดอากรตีบุง คือจัดบำรุงการชดแค้นและมีอำนาจที่จะ
 ชื้อและจะเก็บสิ่งตีบุงในแขวงเมืองนครตลอดตลงมาจนเมืองระนอง โดย
 ขอมสัญญาตั้งตีบุงแก่รัฐบาลปีละ ๕๐ ภาวา (คิดอัตราในเวลานั้นภาวา
 หนัก ๓๕๐ ชั่ง เป็นตีบุง ๑๕,๐๐๐ ชั่ง) เป็นอย่างนั้นมาจนปลายรัชชกาล
 ที่ ๓ ครั้นเมื่อปีมะโรง พ.ศ. ๒๓๘๗ จีนคือชูเจียง (ซึ่งภายหลังได้
 เป็นที่พระยาตากวงศ์รักดี มหิศร์ภักดี ผู้เป็นต้นสกุล ณ ระนอง) เข้ามา
 ยื่นเรื่องราวต่อกระทรวง กรมตราใหม่ ขอประมูล อากรตีบุง แขวง เมืองนคร
 และระนองขึ้นเป็นปีละ ๕๓ ภาวา หรือคิดเป็นเงินราคาภาวาราคะ ๕๘ เหยียน
 รวมเป็นเงิน อากร ปีละ ๒,๐๖๕ เหยียน ได้รับ พระราชทานพระบรม
 ราชานุญาต พระบาท สมเด็จพระนั่งเกล้า เจ้าอยู่หัว จึง ทรง พระกรุณา
 โปรดฯ ให้ตั้งเงินคอกชูเจียงเป็นที่หลวงรัตนเศรษฐี ตำแหน่งขุนนางนายอากร
 ตำแหน่งมา มีอำนาจที่ขอตราพระคชสีห์ที่หลวงรัตนเศรษฐี ความพิสดารดังนี้
 ตราตั้งเงิน (คอกชูเจียง) เป็นหลวงรัตนเศรษฐี

หนังสือ เจ้าพระยาอัครมหาเสนาธิบดีอภัยพิริยปรากรมพาหุ สมุห
 พระกรมตราใหม่ มาถึงพระยาเพชรกำแพงสงคราม พระยาชุมพรและ
 กรมการเมืองชุมพร เมืองนคร เมืองระนอง

ด้วยจีนเจียงเข้าไปณกรุงเทพพระมหานคร ทำเรื่องราวให้กราบ
 บังคมทูลพระกรุณาว่า อากรตีบุงเมืองนคร หลวงจําวิญญานิชทำอยู่ที่
 ระนอง ทังคา บางวัน ตีระตีบุงเป็น ๔ คำบด เป็นอากรปีละ ๕๐ ภาวา
 จีนเจียงเห็นว่าที่เกิด แม้แต่ตีบุง ยังมี อยู่มาก จะขอ ชักชวนไทยจีนแขก

มาทำเหมืองใหญ่ เหมืองแร่ ขุดร่อน แม่แร่ ซึ่งที่ ปลายคลอง ปากจัน
 ตำบลหนึ่ง หนึ่งของตำบลหนึ่ง ทั้งคาตำบลหนึ่ง พอนวังตำบลหนึ่ง
 บางวันตำบลหนึ่ง ตระดั้มเป็นตำบลหนึ่ง กะเปอร์ ฟากแม่น้ำของ
 หนึ่งของตำบลหนึ่ง ราวกรุดตำบลหนึ่ง ตำบลบางพระหนึ่ง แขวง เมือง
 ตะโก ที่หาดทรายขาว ปลาย คลองตะโก ตำบล หนึ่ง เข้ากัน ๓๖ ตำบล
 โรงกลอง เดิมตั้งอยู่ที่เมือง หนึ่งของ แล้ว จะขอ ตั้ง โรงกลอง ขึ้นใหม่ อีก
 ที่บางพระ ตำบลหนึ่ง ปลายคลอง ปากจัน โรงหนึ่ง ราวกรุด โรงหนึ่ง
 กะเปอร์ โรงหนึ่ง หาดทรายขาว โรงหนึ่ง แต่มีมะเส็งดีปดศกปีแรกทำ
 จะขอประมุขอากาศขึ้น ทั่วเกล้าทั่วกระหม่อม ถวายแด่ ๓ ภาวาก่อน เข้ากัน
 เป็นอากาศเดิมอากาศประมุขมีละ ๕๓ ภาวาก ถ้าทำหมุดอากาศครบมีภาษา
 กำไรจะบอกเกล้าทั่วกระหม่อมถวายขึ้นอีกทุกปี ๆ จึงนำเอาเรื่องราว
 จันเจียงขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณาทรงทราบ ได้ฝ่าละอองธุลีพระบาทแล้ว
 ทรงพระกรุณาตรัสเห็นเกล้าเห็นอกกระหม่อมสั่งว่า อากาศบุกเมืองตระ
 เมืองระนองนั้น หาดวงจำเวญวานิช รับทำมาอีกหลาย ปีแต่ไม่เป็นภาคภูมิ
 ขึ้นได้ อากาศจำนวน ปีเกาะเบ็ญจศักดิ์ มะโรง ก็ยังครั้ง จะให้หาดวง
 จำเวญวานิช ทำอากาศบุกเมืองตระ เมืองระนองสืบต่อไป อากาศก็จะค้าง
 ทบเท่ามากขึ้น ซึ่งจันเจียง จะรับทำอากาศบุกเมืองตระ เมืองระนอง
 เดิม ๕๖ ภาวาก ประมุข ๓ ภาวาก เข้ากัน ๕๓ ภาวานั้น ก็ให้จันเจียง
 รับทำอากาศต่อไปเถิด โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้จันเจียงเป็นทูลดวง
 รัตนเศรษฐี ^{TUDC} นายอากาศ พระราชทานเลือกเซมชาบกานแยงคุดหนึ่ง เดือ
 มังกรหน้าเงิน คุดหนึ่ง แพรขาว ห่มแพรขาว ห่มแพรหนึ่ง แพรขาวห่มผืนหนึ่ง ผา

ปมสั้นหนึ่ง ผ้าเชิงปมสั้นหนึ่ง ให้หัตถวงรัตนเศรษฐีทำอากร ตำบล
 หาดทรายขาว แขวง เมือง ตะโก ระนอง ท่งคา พอนรัง บางวัน
 ด้ระดม เป็น บางพระ รัตกรุด ละเปอร์ ปตายุคทองปากจั่น แขวง
 เมืองตระ เมืองระนอง ที่ไม่เกี่ยวข้องกับอังกฤษ เป็นอากรบดตะ ๔๓ ภาว
 ๕ เดือน เดือน ๕ ซินค้า ๑ บมะตั้งตั้งปัดศกสืบไป กำหนดให้ ตั้งอากร
 ดิบกุดคือ เจ้าพนักงาน ณกรุงเทพฯ พระมหานคร บดตะ ๒ งวด ๆ เดือน ๓๐
 ตั้ง งวดหนึ่ง เดือน ๔ ตั้ง งวดหนึ่ง ให้หัตถวงรัตนเศรษฐีตั้ง อากร
 ดิบกุดงวด เดือน ๓๐ หนัก ๒๓ ภาว หาบ ๕๐ ซึ่ง งวดเดือน ๔ หนัก ๒๓ ภาว
 หาบ ๕๐ ซึ่ง ให้ตั้งเต็มบดตะ ๒ งวด จงทุกงวดทุกปี อย่าให้ดับก
 อากรของหัตถวงขาดค้างดั่งงวดดั่งปีไปแต่จำนวนหนึ่งได้ ถ้าจะตั้งเงิน
 เข้าไป แทนดับก ก็ให้คิดเงินตั้ง ภาว ตะ ๔๘ เหยียบญ ถ้าจะตั้ง ดิบกุด
 ให้ตั้ง ๓๕๐ ซึ่ง ต่อภาว ให้หัตถวงรัตนเศรษฐี ตั้ง โรงกตวงสูบลดงแร่
 ดิบกุดในแขวงเมืองตระ เมืองระนอง เมืองตะโก อย่าให้ตั้งวงแขวง
 ดั่งวง อำเภอเมืองอื่น เกิด ขริวิจาทกัน ด้วยที่เขตต์แดนเป็นอนชาตที่เดียว
 ถ้าทำ อากรครบปีมีภาษี ถ้าไรก็ให้ บอกทุกเกล้า ทุกกระหม่อมถอย ซินออก
 จะได้ เป็น ความชอบ กับ หัตถวงรัตนเศรษฐีสืบต่อไป และให้ หัตถวงรัตน
 เศรษฐีทำอากรดับก โดยสัจย์ โดยธรรม ถ้าราษฎร ชุ่ยร้อนแม่แก้ว ดิบก
 จะเขามาตวงขึ้น โรงกตวงสูบลดงมากน้อยเท่าใด ให้หัตถวงรัตนเศรษฐี
 กต ค่าแร่ให้กับ ราษฎร ให้ครบ อย่าให้ทำฎีกา ให้แก่ราษฎรใช้ ด้อย
 แทนเงิน แทน ดิบกุด และ ซินเพอง ตุกคัม คัน วิสัยดำหรับ คง แม่แรง
 ดิบกุนั้น มีอยู่สำหรับ โรงกตวงแร่ ให้หัตถวงรัตนเศรษฐีเอาขึ้นเพอง

ดูกุ้มคันฉัตรของหลวง ซึ่งให้ออกมาสำหรับโรงกตวงนั้น มาใช้ด้วย
 สำหรับคองแม่แร่ คับุก ของราษฎร อย่าให้ชั้นเพื่องดูกุ้มใหญ่แปดก
 ปดอม มาคอง แว้คับุก ของราษฎรให้ เหลือเกิน ถ้าแะราษฎรได้แม่แร่
 คับุกมาคอง ๕ โรงกตวง มากน้อยเท่าใดก็ คิดเงินให้ค่า แม่แร่ ของ ราษฎร
 ให้ครบ อย่าให้ทำฎีกาให้ราษฎรเจ้าของแร่ให้ ได้ความยากแค้นเดือดร้อน
 ถ้าสู้บดงได้ นำ แม่แร่ คับุก จะทำเป็นคับุกย่อยใช้ ด้วยช้อขายกันกลางบ้าน
 กลางเมือง ก็อย่าให้ เรียกเอาเศษคับุกเลย ถ้าผู้ใดจะเอาคับุกกับคับุก
 ย่อยไปช้อขาย จำหน่ายนอกประเทศ ก็ให้เจ้าเมือง กรมการ นายอากร
 กำกับกันตราคาคับุกกับคับุกย่อยเรียกเศษคับุกมาราตะ ๒ เหรียญ อย่าให้
 ผู้ใดเอาคับุกกับคับุกย่อย ซึ่งยังไม่ได้ ตัดตรา เรียกเศษ คับุกออกไป
 ช้อขายนอกบ้านนอกเมืองใด เป็นอันตรายทีเดียว ถ้าเรียกเงินเศษ คับุก
 จำนวนนี้ได้ได้ มากน้อยเท่าใด ก็ให้เจ้าเมืองกรมการทำทางว่าจำนวน
 เงินเศษคับุกบน เทานั้น บอกส่งเงิน และ ทางว่าว เข้าไป ยัง กรุงเทพ
 พระมหานครจงทุกปี ได้ทำตราเหล็กสำหรับตอกพิมพ์คับุกกับคับุกย่อย
 มอบให้ออกมา กับ หลวงรัตนเศรษฐี ด้วยแล้ว ก็เป็นอย่างธรรมเนียม
 นายอากรคนใหม่คนเก่ารับ อากร ต่อกัน นายอากรคนใหม่ต้องรับรอง
 แะโรงกตวง โรงกตี่ เรือใหญ่ เรือน้อย เครื่องมือใช้ ด้วยแม่แร่
 มุตตะกาง แะถ่าน คือนายอากร คนเก่า คิดราคาให้นายอากร คนเก่า
 ตาม อย่าง ธรรมเนียม เมืองพังงา เมือง ตะกั่วป่า ท่ามาแต่ก่อน อนึ่งให้
 หลวงรัตนเศรษฐีกำชับห้ามปรามบ้างแะทาสต์สมัครพรรคพวกซึ่งทำอากร
 ด้วยกันนั้น อย่าให้คบหากันเป็นโจรผู้ร้ายปล้นสดมภ์ถักข่างม้าโคกกระบือ

เครื่องขัตติยคุณ ของ สมณชีพราหมณ์ อาณาประชาราษฎร ตกค่าฉ้อฉล
 ทางบกทางเรือ ให้ ได้ ความยากแค้น เดือดร้อน และ ซอซาย สิ้นของต้อง
 ห้าม กระทำ ให้ ผิด ด้วย พระราช กำหนด กฎหมาย ห้าม ปราบ แก้ใหม่ แต่
 ตั้งใดสิ่งหนึ่งได้ อนึ่งเทศกาด พระราชพิชิตบุษยสารท ก็ให้หลวงรัตน
 เศรษฐีไปพร้อมด้วยเจ้าเมืองกรมการเมืองระนองพระอาราม บ่ายหน้า
 คอกกรุงเทพพระมหานคร กราบถวายบังคมรับพระราชทาน นำพิพัฒน์สัตยา
 ม ๕ ครั้ง เต็มอ จงทุกบออย่าให้ขาด ครนดุงทองตราเงิน ให้หลวงรัตน
 เศรษฐีพร้อมกรมการเมืองชุมพร กรมการเมืองตระ กรมการเมืองระนอง
 จำตองตอกทองตราเงิน แดงตั้งคนตราตั้งให้หลวงรัตนเศรษฐี ทำอากร
 เมืองตระ เมืองระนอง เมืองตะโก ดับไป

หนังสือมาณวนของคารเดือน ๓ ขัน ๕ คำ จุดศักราช ๑๒๐๖ ปีมะโรง

นักษัตริศก (พ.ศ. ๒๓๘๗)

ตราวิปคน กอตาพ ประจำครั้ง ตรา พระคชด้หันอย ประจำ นัก
 จินคอชู้เจียงผู้ ได้ เป็นทหหลวงรัตนเศรษฐี นเป็นจันฮักเกยง เกิดท
 เมืองเจียงจิวหูใน ประเทศจัน เมื่อ ปมะเส็ง พ.ศ. ๒๓๕๐ ครน ภาย
 ได้ ๒๕ ปี ออกจาก เมืองจันมายังเกาะหมาก ประกอบกรรมกรเป็น
 อาร्षพอดระดมได้ทุนบ้างแล้ว เข้ามาอยู่ตั้งค้าขายในพระราชอาณาเขตค
 ทเมืองตะกวดป่า ได้ อาศัย ความอุปการะ ของ ท้าเดเทศุนทร ซึ่งเป็น
 ด้ตรมทุนทำการค้าขาย อยู่ในจังหวัดนั้น ครน ทำมาหากิน มีทุนมากจน
 เห็นว่า ทเมืองพงงา เป็น ท้าเด การค้าขายคกกว่าทเมืองตะกวดป่า จึงไปตั้ง
 บ้านเรือน อยู่เป็นหลกแห่ง ที่ตตาดเมืองพงงา จนทำมาหากินได้ ทุน

ตอนที่ ๒

ยกเมืองระนองเป็นหัวเมืองจัตวา

ถึงรัชกาลที่ ๕ เมื่อชวาท พ.ศ. ๒๓๘๗ เป็นปีที่ ๕ ในรัชกาล

นั้น ตำแหน่ง เจ้าเมือง ระนองว่าง พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว ทรง พระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทาน ตั้งญายาบัต
เลื่อนบรรดาศักดิ์หลวงรัตนเศรษฐี (คอซู้เจียง) ขึ้นเป็นพระรัตนเศรษฐี
เจ้าเมืองระนอง แต่ยังคงเป็นเมืองขึ้นของเมืองชุมพรต่อมา มีอำนาจ
ตราพระยศตั้งหน้าเมือง ดังนี้

ทราน้ำเมืองตั้งพระรัตนเศรษฐี (คอซู้เจียง)

เป็นเจ้าเมืองระนอง

หนังสือเจ้าพระยาอัครมหาเสนาธิบดีอภัยพิริยปรากกรมพาทู ดมฺห
พระกระดาใหม่ มาถึงพระยาเพชรกำแพงสงคราม ผู้สำเร็จราชการเมือง
ชุมพร ดิมยมิไบบอกเข้าไปแต่ก่อนว่า หลวงระนองป่วยถึงแก่กรรม
ที่เจ้าเมืองว่างเปล่าอยู่ จึงนำหนังสือบอกพระยาชุมพรจนกราบบังคมทูล
แต่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงทราบได้ ฝ่าละอองธุลี
พระบาทแล้ว มีพระบรมราชโองการครัดเห็นเกล้าเห็นอกพระหม่อมสั่งว่า
เมืองระนองเป็นเมืองอากรดับกษัตริย์ฝ่ายทะเลตะวันออก ด้อยแหลมเขตต์แดน
ใกล้กับอังกฤษสำคัญอยู่ เจ้าเมืองยังหามิควมไม่ จะได้ ใจแก่ราชการ
ไม่ได้ ทรงพระราชดำริเห็นว่าหลวงรัตนเศรษฐีทำอากรดับมาชานาน

TMDG

22/04/2563

หลายนับเงินภาษีอากรของหลวงมิได้ขาดค้างเกยวของ แดงก็เป็น
 คนผู้ใหญ่อาวรีรอบคอบ กรมการเมืองระนองก็รักใคร่นับถือพอจะเป็นที่
 เจ้าเมืองระนองก็จกทุกซัของไพร่บ้านพดเมืองสืบต่อไปได้ จึงโปรดเกล้า
 โปรดกระหม่อมพระราชทานสัญญาบัตร ตั้งให้หลวงรัตนเศรษฐี เดือน
 ขึ้นเป็นที่พระรัตนเศรษฐี ผู้สำเร็จราชการ (๑) เมืองระนองถือศักดินา ๘๐๐
 ไร่ โปรดพระราชทาน ถาดหมาก คนโทกาไหล่ทอง ส้าหรับหนึ่ง เต้า
 เข็มซาบรดควหนึ่ง เต้า มงกรห้าเต้า อย่างจันทวหนึ่ง ผ้าเช็ดหน้า
 เขียน สายทอง ผืนหนึ่ง แพรขาว ย่นหนึ่งไก่ เพดาะหนึ่ง ผ้าหม่นอน
 บกทอง มีซบผืนหนึ่ง ผ้าปูมผืนหนึ่ง หมวกจุกทองคำ อย่างจันทวหนึ่ง
 ให้พระรัตนเศรษฐีผู้สำเร็จราชการเมืองระนอง ออกมารับจกทุกซัของ
 ขานาประชาราชฎรทำราชการฉลองพระเดชพระคุณสืบไป ถาดหมาก
 คนโทเงิน ซึ่งโปรดพระราชทาน ส้าหรับที่หลวงระนองเศรษฐีนั้น โปรด
 พระราชทานให้แก่หลวงโอดภูมิผู้ช่วยราชการ และ เมืองระนอง ขึ้นอยู่
 กับเมืองชุมพร ให้พระรัตนเศรษฐีผู้สำเร็จราชการเมืองระนองฟังบังคับ
 บัญชาพระยาชุมพร ให้ปลัดจกกรมบริกรมการเมืองระนอง ฟังบังคับ
 บัญชาพระรัตนเศรษฐี ผู้สำเร็จราชการเมืองระนอง แต่ซึ่งชอบด้วย
 ราชการ จงทุก ประการ อย่าให้ถือเปรียบ ชาติแก่แย้งกัน ให้เสียด
 ราชการไป แต่สิ่งใด สิ่งหนึ่งได้

(๑) คำว่า "ผู้สำเร็จราชการ" ใช้ในหนังสือครั้งรัชกาลที่ ๔ หมายความว่า
 เป็นผู้บัญชาการ มาใช้เป็นที่สูงศักดิ์ต่อในรัชกาลที่ ๕

ให้ พระรัตนเศรษฐี ผู้สำเร็จราชการเมืองระนองตั้งใจทำราชการ
 ตลอด พระเดชพระคุณ โดย สุจริต ให้ มีจิตศ โอบอ้อมอารี แก่สมณ
 พราหมณาจารย์กรมการไพร่บ้านพลเมืองลูกศิษย์วานิช ให้ อยู่เย็นเป็นสุข
 อย่ากระทำให้ ช่มเหง กรมการไพร่บ้าน พลเมือง ให้ ได้ ความยาก แค้น
 เดือดร้อน แต่สิ่งใด สิ่งหนึ่งได้

ประการหนึ่ง กรมการผู้ใหญ่ผู้น้อยอย่างเปิด่าอยู่ เห็นว่าผู้ใดได้
 ราชการดีก็ให้ปรกษากับพระยาชุมพร จัดแจงตั้งแต่งขึ้นไว้ ให้ครบตาม
 ตำแหน่ง แล้วให้ พระยาชุมพรบอกเข้าไปณกรุงเทพพระมหานคร เจ้า
 พนักงานจะได้ ตั้งแต่งออกมาให้ ตามอย่างตามธรรมเนียม

ประการหนึ่ง ถ้าราษฎรจะเกยวชของตยคตพิงของหากถ้าว โทษแก่กัน
 เป็นแต่ความ เล็กน้อย ก็ให้ พระรัตนเศรษฐี และกรมการ พิจารณา
 ว่ากล่าวให้สำเร็จที่เมืองระนอง ถ้าเป็นความหนักโทษช้อใหญ่ให้ส่งไป
 ยังเมืองชุมพร ขำระว่ากล่าวตามอย่างตามธรรมเนียมสืบมาแต่ก่อน
 ถ้าจะพิจารณาพิพากษา ว่ากล่าวคตของราษฎรให้เป็นยศเป็นธรรม โดย
 ขอบกษาฎาณ อย่าเห็นแก่หน้าบุคคลอามิดีดินจ้างดินบนเข้าด้วยฝ่าย ใจก็
 ฝ่ายจำเลย กตบเท็จเป็นจริงกตบจริงเป็นเท็จ กตบเถิดอนเหนือความ
 แผลเป็นชนะ ชนะเป็นแพ้ ให้ราษฎรได้ความเดือดร้อนยากแค้น
 และกระทำให้ ผิดคตยพระราชากำหนดกฎหมายห้ามปรามเก่าใหม่ แต่
 สิ่งใด สิ่งหนึ่งได้

อนึ่งถ้าเป็นระตุการถึงเทคภททำนา ให้คักเคื่อนว่ากล่าวแก่อาณา
 ประชา ราษฎร ให้ ชัก ชวนกัน ทำไร่นาให้เต็ม ภาคภูมิ ให้ ได้ ผล เมตต์เข้า

จงมาก จะได้เป็นคำตั้งราชการทำบุญให้ท่านเป็นกุศลสืบไป แล้วให้
บอกรายงานนำส่งเข้าไปยังเมืองชุมพรเมือง ๆ เมืองชุมพรจะได้บอกเข้า
ไปณกรุงเทพพระมหานคร

อนึ่งด้วยดำอากร ซึ่งชนของพระคลัง มีอยู่ในแขวง เมืองระนองมาก
น้อยเท่าใด ถึงงดถึงมีจะตั้งก็ให้พระรัตนเศรษฐีว่ากล่าวแก่เจ้าพนักงาน
ให้คุมเอา ด้วยดำอากร ของทอด เข้าไปส่ง ยังเมืองชุมพร จงทุกงวด ทุกปี
เมืองชุมพรจะได้ส่งเข้าไปณกรุงเทพพระมหานคร

ประการหนึ่งให้พระรัตนเศรษฐีชำระบัญชีค่าส่วยและเดขสัมพัทธ์จร
อาศัย เดขสำหรับเมืองจะโจทก์ไปอยู่แห่งใดตำบลใด ก็ให้ชำระเอา
ตัวคนมาอยู่ตามเดิมแล้วให้รับบัญชีเดขไพร่พลเมือง สัมถึงกิดพันข้าพระ
โยมตั้งซึ่ง ส่วยต้อง กอง ช่าง คราภูมิ คั้นหาม มีอยู่ ณแขวง หัวเมือง ระนอง
มากน้อยเท่าใด และเดขพลเมือง เดขด่าน เดขกองนอก คงสักหมวดใด
กองใดให้คิดเอาบัญชีให้รู้จำนวนเดขไว้ ให้แน่นอน มีราชการชุกค้ำคั้น
มาประการใด จะได้ทะเกณต์ ราชการทันทั่วทั้งที่

อนึ่งเดขหมวดใดกองใดซึ่งหมดหนไปแอบแฝงอยู่ มิได้สักชื่อมือ
ใช้ราชการแผ่นดินนั้น ให้พระรัตนเศรษฐีว่ากล่าวชักชวนเกลี้ยกล่อม
ให้มาตั้งบ้านตั้งเรือนให้เป็นภาคภูมิ ดังทำมาหากินที่บ้านเมืองบริบูรณ์
มังคังจะได้ ใช้ราชการสืบไป

และทุกถวนทางทะเลเกิดโจรผู้ร้ายชุกชุม พระรัตนเศรษฐีจะตั้ง
เงินอากรขึ้นมาณเมืองชุมพรหน หนทางคงแต่เมืองระนองจะนาเมืองตะ
TUDC 22/04/2563

ทางเปลี่ย จะคุมเงินมาแต่ ตามดำฟัง กรมการ เมือง ระนอง จะไว้ใจ
 ไม่ได้ ให้ พระยาชุมพร แต่งกรมการ ไปรวบรวมกรมการ เมือง กระจัดแจง
 เรือไปรับของกินขนมาส่งที่ท่าหนึ่ง ๒ ท่า มาถึงเมืองชุมพร แล้ว ก็จัดแจง
 เรือและกรมการกำกับคุมเอา เงินอากร ของทอดง ส่งเข้าไปให้ ถึง กรุงเทพ
 พระมหานคร อย่าให้ เป็นอันตราย ตามทางได้ เป็น อันขาด ที่เคย

อนึ่งถึงเทศกาลพระราชพิธีตรุษสงกรานต์ ก็ให้ พระรัตนเศรษฐี กรมการ
 และขุนหมื่นนายอำเภอของเมืองระนอง ไปพร้อมด้วยกรมการณัดจาง
 ขาวรวมกระทำสัตยาณัติศัย ต่อใต้ ฉาตะของชุดพระบาท กราบถวายบังคม
 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาท สมเด็จพระบั้นเกล้า
 เจ้าอยู่หัว รับพระราชทานถินาพระพิพัฒน์ สักยา บัตะ ๒ ครั้ง ตาม
 อย่างธรรมเนียมจงทุกปีอย่าให้ ขาด

ประการหนึ่งจะมี ใจประดิดพิทรวัก ใคว่ตูกต่างหุดานต่างกรมการ และ
 อาณาประชาราษฎร์ผู้ใด ก็ให้ แต่งเฒ่าแก่ ไป ว่ากล่าว ดัขอ ตามอย่าง
 ธรรมเนียม ห้าม อย่าให้ กระทำ ช่มเหง นุก คว่า เขา ตูกต่าง หุดานต่าง
 กรมการและอาณาประชาราษฎร์มาเป็นกรรยา ให้ ราษฎรได้ความ ยาก
 แค้นเดือดร้อนแต่ ตั้งใดสิ่งหนึ่งได้

อนึ่ง เมืองระนอง อยู่ชายทะเล ดัขอแหลม จะไว้ใจ กั ราชการไม่ได้
 ให้ พระรัตนเศรษฐี TUDC 22/04/2563 จัดแจงเรือและคนส่งรพไป ด้วยเครือของศักดิ์ตราวุธให้
 พร้อมส่งรพ ลาดตะเวนรักษาปากน้ำ ตาม อำเภอข้าง เมือง ระนอง จง

กวดขัน อย่าให้สัตว์ศัตรู เต็ดตอดเข้ามา กระทบร้ายแก่ โรงกตั้งและ
บ้านเมืองได้ เป็นอันตราย แล้วคอยระวังสืบต่อนข้าวดร้าวราชการ ได้
ข้าวดร้าวมาประศารใดก็ให้เร่งรีบ บอกไปยังเมืองชุมพร และหัวเมือง
ต่อกันโดยเร็ว เมืองชุมพรจะได้ บอกส่งเข้าไปยังกรุงเทพพระมหานคร

ประการหนึ่ง พระรัตนเศรษฐี ผู้สำเร็จราชการเมืองระนอง ทำ
ราชการสนองพระเดชพระคุณ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ถ้าราชการ ผันแปร ประการใด ก็ให้คิด ขาน ถอน ปราบ ผันแปร โดย ข้อ
ราชการให้ ชอบจงทุกประการ สู้แต่ อย่าให้ เสียราชการไปได้

อนึ่งให้ พระรัตนเศรษฐี กำกับห้ามปรามบุตร ภรรยา เสมียน ทนาย บ่าว
และทาส อย่าให้คบหากันเป็นโจรผู้ร้าย ปล้นสะดม ฆาตกร ฆาตกรรม ฆาตกรรม
พศิกุ ทองเงิน เครื่อง ทรัพย์ ของ ส้มฉุน ขี้พราหมณ์ อาณา ประชากร ฆาตกรรม
ถูกคำอาณัติ และทำตายพระพุทธรูป พระสถูปพระเจดีย์ พระวิหาร การ
เบียดเบียน วัดวาอาราม ซ้ำข้างเฮงและชานาย ซ้ำสัตว์ อันมีคุณ ศัก
ต้นไม้อันมีผล ซ้ำขายสิ่งของต้องห้าม กระทำให้ ผิดด้วยพระราชกำหนด
กฎหมาย ห้ามปรามเก่าใหม่ แต่สิ่งใดสิ่งหนึ่งได้ เป็นอันตราย ที่เดียว

ครั้นตฤของศรانیไซ้ ก็ให้ พระยาชุมพร กรมการ จำของ ดอกเขาทอง
ตราตั้งไว้ ประทอนตั้งตนศรانی และ ศรา จำนำ เลขสำหรับ ทศารบาญ
บัญญัติ เลขส้มพลเมือง กฎหมายกระตงความเก่าใหม่ ซึ่ง มี อยู่

สำหรับเมืองระนองมากน้อยเท่าใด ให้แก่พระรัตนเศรษฐี ผู้สำเร็จ
ราชการเมืองระนองเข้ารับราชการสนองพระเดชพระคุณสืบไป

หนังสือมาณวันพุธ เดือน ๓๐ ขึ้น ๑๕ ค่ำ จุลศักราช ๑๒๓๖

ป. ขาดนศก

ตราารุปรคนถือดาพประจำครัง ตราพระคชตั้งหน้ายประจำณิก

ต่อมาความปรากฏว่า รัฐบาลอังกฤษจัดการปกครองหัวเมือง ซึ่ง
ได้ไปจากพระมอากอดชันน โดยดำทับมาถึงที่ คอแดน พระราช อาณาเขตต์
ทางทะเล ตะวันตก พระบาท สมเด็จพระจอมเกล้า เจ้าอยู่หัว ทรง พระ
ราชดำริ ว่า เมืองตระ และ เมือง ระนอง เป็น เมืองขึ้น อยู่ในเมืองชุมพร
จะรักษา ราชการ ทาง ชายแดนไม่ สะดวก จึงโปรดฯ ให้ยก เมืองตระ
และเมืองระนองขึ้น เป็น หัวเมือง จัตวา ขึ้น ตรง ต่อ กรุง เทพฯ ส่วน
เมืองระนองนั้น ทรงพระกรุณา โปรดเกล้าฯ ให้เลื่อน บรรดาศักดิ์ พระรัตน
เศรษฐี (คอชูเจียง) ขึ้นเป็นพระยารัตนเศรษฐี ผู้ว่าราชการเมืองระนอง
เมื่อปีจอ พ.ศ. ๒๔๐๕ มีตำแหน่งตราตราพระคชตั้งหน้าเมืองดังนี้

สำเนาสารตราหน้าเมืองตั้งพระยารัตนเศรษฐี (คอชูเจียง)

เป็นผู้สำเร็จราชการเมืองระนอง

ข้าราชการ ท่านเจ้าพระยา อัครมหาเสนาฯ มาถึง หลวงศรี

โตหมื่นผู้ช่วยราชการ หาดฉวางอินทวิรูปัตติ หาดฉวางพรหมภักดี กรมการ

ผู้รักษาเมืองระนอง

ด้วยมี พระบรมราชโองการ มาณพระบิดาทูลตั้งมหาท้าวตั้งเหนือ
 เกด้า ๑ ตั้งจำ เมืองระนองแต่ ก่อนเป็นเมืองขึ้นเมืองชุมพร บ้านเมือง
 ก็อยู่ ในป่าดงรกร้างหาเป็นภูมิฐาน บ้านเมืองไม่ ทรงพระกรุณาโปรด
 เกด้า ๑ จึงให้ พระรัตนเคศวรผู้ ให้เป็นผู้สำเร็จราชการรักษาบ้านเมือง พระ
 รัตนเคศวรผู้รักชวน เกดยกถ่อมไทย จึงให้ มา ตั้งบ้านเรือน ทำมาหากินอยู่
 เย็นเป็นสุข บ้านเมืองบริบูรณ์ มั่งคั่งชนกกว่าแต่ก่อนมาก พระรัตนเคศวรผู้
 รับทำราชการกับพระราชทรัพย์ ของหลวงท้าวมากชนกว่าแต่ก่อน พระรัตน
 เคศวรผู้เข้ามาเฝ้าทูลละออง ๑ ครองทรง พระราช คำว่าว่า พระรัตนเคศวรผู้
 ทำราชการสนองพระเดชพระคุณมา ช้านาน หา มี ระวังในข้อราชการ แต่
 ตั้งหนึ่งตั้งใดไม่ เป็นคนมีความชอบมาก พระรัตนเคศวรผู้ ก็เป็นผู้ ใหญ่
 ควรจะเลื่อนบรรดาศักดิ์พระรัตนเคศวรผู้ขึ้นให้ควรแก่ความชอบ จะได้เป็น
 พระเกียรติยศ แก่ นานา ประเทศ จึงโปรด เกด้า ๑ พระ ราชทาน
 ตัญญาบัตร เลื่อนพระรัตนเคศวรผู้ ขึ้นเป็นที่พระยารัตนเคศวรผู้ ผู้สำเร็จ
 ราชการเมืองระนอง ให้ ถอดศักดินา ๒๐๐๐ ให้ พระราชทาน เครื่องยศ แก่
 พระยารัตนเคศวรผู้ หมวกจีโบดำจุททองคำ ๑ ตุ๊กประคำทองคำ ๑
 ถาดหมากทองคำ ๑ โคนโททองคำ ๑ เสื้อมังกร ๑ เสื้อเข้ม ขาบ ๑
 ผ้าด้านหม่นอนผืน ๑ ผ้าแพรสีชมพูดิบแถบ ๑ ผ้าแพรจีนเจ้า ขาวเพดาะ ๑
 ผ้าปูมเขมรผืน ๑ รวม ๓๐ ตั้ง ให้ ยก เมือง ระนองมา ขึ้น กรุงเทพฯ ๑
 และให้พระยารัตนเคศวรผู้ ตั้งใจทำราชการสนองพระเดชพระคุณ ประพฤติ
 การแต่ทชอบที่ควรต่างพระเนตรพระกรรณ โดย พระราช กำหนด กฎหมาย
 กิจชำนก้านบำรุงบ้านเมืองให้บริบูรณ์มั่งคั่งให้ ยิ่งชนกว่า แต่ก่อน ให้ตั้ง

แก่ทรงพระมหากรุณาฯ ขบเจียง จะได้นำความเจริญถาวรสืบต่อไป ถ้าม
 ราชการสิ่งหนึ่งสิ่งใด ให้ พระยารัตนเศรษฐีผู้สำเร็จราชการกรมการนอก
 ให้ กรมการ ถือเข้ามาวางแวง กรุงเทพ ฯ ตาม กระทรวง เหมือน อย่าง
 หัวเมืองชนบทกรุงเทพ ฯ ทั้งปวง ถ้าถึงกำหนดตั้งเงินภาษีอากรตบ
 พระราชทรัพย์ ของหัวเมืองใด ก็ให้ บอกหนังสือแจ้งกรมการคุมเจ้า
 ไปส่งต่อเจ้าพนักงานกรุงเทพ ฯ ขอให้ เงินอากรพระราชทรัพย์ ของ
 หัวเมืองค้างคั่งค้างฉุดไปได้ อนึ่งถึงเทศกาลพระราชพิธีศรัทธาธรรม ก็ให้
 พระยารัตนเศรษฐีไปพร้อมด้วยพระหัตถ์ขุนหมื่นกรมการนายอากร นาย
 กอง นายหมวด ณ พระอารามจำเพาะพระพักตร์พระพุทธเจ้า พระธรรม
 เจ้า พระสังฆเจ้า บ่ายหน้าคอกกรุงเทพ ฯ กระทำสัตยาบันตั้งสัตย์ต่อใต้
 ฝ่าตะทองชุดีพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว กราบถวายบังคม
 รับพระราชทานนาพระพิพัฒน์ สัตยาบัน ๒ ครั้ง ตามอย่าง ขรรมนิยมอย่า
 ให้ขาด และให้ พระยารัตนเศรษฐีประพฤติการรักษามันเมืองตามพระ
 ราชสัญญาบัตรแต่ละท้องตราตงออกมากครั้งนครั้งก่อนจงทุกประการ

ตำรวจมาณัน ๒ ๆ ๘ คำ บังจัจตวาคัก

๓๐

ในคราวที่พระราชทานสัญญาบัตรพระยารัตนเศรษฐี(คอซู้เจียง)ณ
 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระ
 ราชทานสัญญาบัตรนายคอซิมก้อง (ซึ่งได้เป็นพระยารัตนเศรษฐีและ
 พระยาคำรงสุจริตเมื่อนโรชชกาลที่ ๕) ผู้เป็นบุตร ให้เป็นทหหลวงคั
 โถหภูมิ ตำแหน่งผู้ช่วยราชการเมืองระนองด้วย.

TUDC 22/04/2563

กรุงเทพฯ ทั่วทั้งทำภาษาอากรเป็นอาชัพใหม่ ใครปรารถนาหรือกล้าจะเข้าไป
 เก็บ ภาษาอากร ถึงเมืองระนอง พวกที่ขยู่ในท้องถื่นก็ไม่มกุนและกำลัง
 พอดีประมุขผู้พระยารัตนเศรษฐีได้ ภาษาอากรที่เก็บณเมืองระนองใน
 สมัยนั้น ๕ อย่าง คือเก็บภาษิตบูกที่ออกจากเมืองอย่าง ๓ เก็บภาษิตินคา
 ชาเขาเมือง ๓๐๐ ชก ๓ คาม ราคา อย่าง ๓ อากร ฝิ่น อย่าง ๓ อากร สุรา
 อย่าง ๓ อากร บ่อนเบย อย่าง ๓ เรียก รวมกัน ทั้ง ๕ อย่างว่า "ภาษา
 ผดประโยชน์"

ลักษณะการที่ให้ผู้ว่าราชการเมืองรับผูกขาดเก็บภาษิตผดประโยชน์
 ดังความ ตูเหมื่อนจะจัดขึ้นที่เมืองระนองก่อน ครั้นเห็นว่าเป็นประโยชน์
 ดั่งจึงขยายตัวออกไปถึงเมืองที่ใกล้เคียง คือเมืองตะกั่วป่า เมืองพังงา
 และเมืองภูเก็ต ที่เป็นประโยชน์ข้อสำคัญนั้น คืออำนาจในการปกครอง
 และอำนาจในการเก็บภาษิตอากร รวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน การที่
 รวมอำนาจเช่นนั้น ถ้าเป็นแต่แต่ตุดหนึ่ง ตูเหมื่อนจะเป็นทางให้ราษฎร
 ได้ความเดือดร้อน เพราะเจ้าเมืองจำกัดของเก็บเงินภาษิตอากรตั้งพระคลัง
 ให้ได้ บัระเท่านั้น ถ้าเก็บได้ มาก กว่านั้น ขึ้นไป เท่าใด ก็เป็นกำไร ของ
 เจ้าเมือง ถ้าเก็บได้น้อยไป เจ้าเมืองก็ต้องขาดทุน เจ้าเมืองมีอำนาจ
 บังคับบัญชาราษฎรได้ก็มักจะเรียกเร่งเอาเงิน ภาษาอากรให้เกินพิกัดอัตรา
 เพื่อหากำไร แต่ความจริงไม่เป็นเช่นนั้น ด้วยมีเครื่องบงกชอยู่ใน
 ทางเศรษฐกิจ คือหัวเมืองเหล่านี้พลเมืองมีน้อย แต่มีแร่ดีบุก
 ซึ่งเป็นของมีราคาอยู่ในแผ่นดินมาก จำต้องมีคนมากสำหรับเป็นแรงงาน
 ขุดดีบุกขึ้นจำหน่ายจึงจะเกิดผลประโยชน์มาก เจ้าเมืองที่รับทำภาษา

ผลประโยชน์ไม่ใช่แต่จำเป็นต้องปกครองเอาใจมิให้ราษฎรในท้องถิ่นทั้งถิ่น
 ถานไปอยู่อื่นเท่านั้น ยังต้องพยายามชวนชวยหาคนจากที่อื่นเข้ามา
 อยู่ในเมืองเพื่อเพิ่มเติมแรงงานสำหรับอุตสาหกรรมใหม่มากขึ้น อีกประการ ๓
 ถายมผู้คน เข้ามาอยู่ในเมืองมากขึ้น เพียงใด กำไร ของเจ้าเมือง
 ซึ่งพึงได้ ใน ภาษ่อักษรทั้ง ๕ อย่าง ซึ่งรวมเรียกว่า ภาษผลประโยชน์ ถยง
 มากขึ้นเพียงนั้น ความอันเป็นเครื่องบงกชมิให้เจ้าเมืองกดขี่ราษฎร
 ในเมืองของคนอยู่ในตัว

พระยารัตนเศรษฐี (คอซู้เจียง) ปกครองท่านำรุงเมืองระนอง
 โดยวิธีตั้งถาดำมา บ้านเมืองก็มีความเจริญ ดั่งจนควมกมทรพยสมบัติ
 เพิ่มพูนขึ้น ใต้ตั้งห้างโกหงดอนจนทเมืองเกาะหมากสำหรับซื้อขายสินค้า
 ของเมืองระนอง และขยายการทำเหมืองแร่ดีบุกข้ามเขาบรรทัดเข้ามา
 จนในแดนเมืองหงส์ดอน ใช้ทุนและกำลังของห้างโกหงดอนนำรุงการ
 ค้าขายในเมืองหงส์ดอนเจริญขึ้นอีกเมือง ๓ จึงโปรด ฯ ให้ยก เมือง
 หงส์ดอนขึ้นเป็นเมืองจัตวาตามาชนกรุงเทพฯ เหมือนอย่างเมืองระนอง

เมื่อพระยารัตนเศรษฐี (คอซู้เจียง) ยังเป็นพ่อค้าอยู่ที่เมืองพังงา
 ในรัชกาลที่ ๓ นั้น ใต้หญิงไทยชาวเมืองเป็นภริยา มีบุตรด้วยกัน
 ๕ คน

คนที่ ๑ ชื่อคอซิมเจ็ง ใต้รบพระราชทานสัญญาบัตร ในรัชกาลที่ ๔
 เป็นที่หลวงศรี โดหมพิทักษ์ ตำแหน่งผู้ช่วยราชการเมืองระนอง แล้ว
 ถึงแก่กรรมในตำแหน่งนั้น

คนที่ ๒ ชื่อคอซิมทอง ได้รับพระราชทานสัญญาบัตรในรัชกาล
ที่ ๕ เป็นที่หลวงศรีโตหภูมิพิทักษ์ ถึงรัชกาลที่ ๕ ได้เลื่อนขึ้นเป็น
พระศรีโตหภูมิพิทักษ์ และเป็นพระยาวรตนเศรษฐีผู้ว่าราชการ เมืองระนอง
แทน บิดา ต่อมาได้เลื่อนบรรดาศักดิ์เป็นพระยาตำราวงสุจริตมหิศรภักดี
สมุหเทศาภิบาล มณฑลชุมพร

คนที่ ๓ ชื่อคอซิมจิว ได้รับพระราชทานสัญญาบัตรในรัชกาลที่ ๕
เป็นที่หลวงศรีสัมพันธ์ ผู้ช่วยราชการ เมืองระนอง แด่ถึง แก่กรรม

คนที่ ๔ ชื่อคอซิมซิม ได้รับพระราชทานสัญญาบัตรในรัชกาล
ที่ ๕ เป็นหลวงแฉ่งเลื่อนเป็นพระศรีโตหภูมิพิทักษ์ ผู้ช่วยราชการเมือง
ระนอง แด่ได้เลื่อนขึ้นเป็นพระยาอภัยวงศกตทิศรักษา ผู้ว่าราชการเมือง
ตระบุรี (เป็นตำแหน่ง กิตติมศักดิ์ ด้วยในชั้นหลังมาเมืองตระจัดตั้ง
เป็นอำเภอขึ้น เมืองระนอง)

คนที่ ๕ ชื่อคอซิมเต็ก ได้รับพระราชทานสัญญาบัตรในรัชกาลที่ ๕
เป็นพระแฉ่งเลื่อนเป็นพระยาจรรยาไชโยคากร ผู้ว่าราชการเมืองหลังสวน
เมื่อพระยาวรตนเศรษฐี (คอซิมเจียง) ไปอยู่ที่ เมืองระนอง แด่
มีบุตรเกิดด้วยภรรยาอื่นอีกคน ๓ เป็นที่ ๖ ชื่อคอซิมบิ ถวายตัวเป็น
มหาดเล็กในรัชกาลที่ ๕ ได้รับพระราชทานสัญญาบัตรเป็นที่หลวงบริรักษ์
โตหวิสัย ตำแหน่ง ผู้ช่วย ราชการ เมือง ระนอง แด่ได้เลื่อน เป็น ที่
พระอภัยวงศกตทิศรักษาผู้ว่าราชการ เมืองตระบุรี (เมื่อ ยัง เป็น หอ เมือง
จัตวา) ต่อมาได้เลื่อนเป็น พระยารัษฎานุประดิษฐ์มหิศรภักดี ผู้
ว่าราชการ เมืองตระบุรี แด่ได้เลื่อน ขึ้นเป็น สมุหเทศาภิบาล มณฑลภูเก็ต

ตอนที่ ๓

เรื่องตั้งข้าหลวงประจำหัวเมืองฝ่ายตะวันตก

ตั้งแล้วรัฐบาลยอมให้เจ้าเมือง รับผูกขาดเก็บภาษีอากรมณฑลประโยชน์
 หัวเมืองฝ่ายตะวันตกใน รัชชกาลที่ ๕ ตั้งถัดมาใน ตอนก่อน เมืองพังงา
 (รวมกับเมืองตะกั่วทุ่ง) ตั้งเงินภาษีอากรเข้าพระคลังปีละ ๒๖,๘๖๐ บาท
 เมืองภูเก็ตปีละ ๑๗,๓๖๐ บาท เมืองตะกั่วป่าปีละ ๒๖,๘๖๐ บาท เมือง
 ระนองปีละ ๕,๗๒๐ บาท ถึงตอน ปลายรัชชกาลที่ ๕ ในยุโรปต้องการ
 ฝิ่น ดิบมาก ชน ดิบทุกชนราคา ผู้ทำเหมือง ดิบทุกใน แหตมมะตายุ
 ึ่งในแดนอังกฤษ และตามหัวเมืองในแดนไทยพากันได้ กำไรร่ำรวยมาก ผู้
 ที่ปรารถนา จะหาผลประโยชน์ ในการทำ เหมือง ดิบทุก ก็มีมาก ชน และเมื่อ
 ในรัชชกาลที่ ๕ นั้นพ่อค้าจีน อยู่ที่ เมืองสิงคโปร์ คนหนึ่ง แซ่ตันชื่อ กิมเจ็ง
 ประกอบการค้าขายติดต่อกับกรุงเทพฯ ๗ ตัวเองก็ได้เข้ามาเฝ้าเห็นคุณเคย
 ชอบ พระราชโอรยาธิบดีใน พระบาท ด้มเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรง
 ตั้งให้เป็นที่หลวงพิเทศพาณิชย์ ต่อมาทรง พระราชดำริว่ารัฐบาลสยาม
 ควรจะมีกงสุตคอยดูแลรักษา ประโยชน์ของไทยอยู่ที่เมืองสิงคโปร์ และ
 หลวงพิเทศพาณิชย์คนกิมเจ็งเป็นผู้ ซึ่งอังกฤษนับถือ จึง โปรดฯ ให้ตั้ง
 บรรดาศักดิ์ขึ้น เป็น พระพิเทศพาณิชย์ ตำแหน่ง กงสุต สยาม ณ เมือง
 สิงคโปร์ พระพิเทศพาณิชย์เป็นพ่อค้า โดยอาชีพ ครั้นเห็นว่าการทำ
 เหมือง ดิบทุกได้กำไรมาก และตนฝากฝ่าย อยู่กับไทย จึงคิด จะเข้า มาทำ

TUDC

22/04/2563

เหมืองตบุงก ในแดนสยามทางหัวเมืองฝ่ายตะวันตก เมื่อปีชวด พ.ศ. ๒๔๐๘
 เข้ามากรุงเทพฯ กราบบังคมทูล ฯ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
 ขอไปตรวจดูเหมืองตบุงกที่เมืองตระบุรี เมืองระนอง เมืองหลังสวน และ
 เมืองตะกั่วป่า ก็โปรด ฯ พระราชทาน พระบรมราชานุญาต ตามประสงค์
 และให้มหาดวงไปด้วย เมื่อไปตรวจดูตลอดท้องที่แล้ว พระพิเทศ
 พานิชย์ขอพระราชทานทำเหมืองแร่ตบุงกที่เมืองตระบุรี ซึ่งยังไม่มียุโด
 รมทำมาแต่ก่อน ละเอียดในเวลานั้นเกิดมีขอฉกของรัฐบาล ขึ้นเนื่องด้วย
 เหมืองตระบุรี เหตุด้วยฝรั่งเศษ ขุดคลองสู่อุสไน ประเทศอียิปต์ สำเร็จได้
 พวกฝรั่งเศษก็พากันคิด จะหาที่ขุดคลองทำนองเดียวกันในประเทศอื่นต่อไป
 มีฝรั่งเศษ บางจำพวก คิดจะ ขุดคลอง แต่ เมืองตระบุรี มาออก เมืองชุมพร
 ให้เป็นทางใช้ เรือกำปั่น จากยุโรปไป ถึง เมืองจีน เรืองชนได้ หลาดย่น โดย
 มีต้องอ้อมแหลมมะตายไปทางเมืองสิงคโปร์ ถึงคิดแผนที่และเรียกชื่อว่า
 “คลองตระ” ความคิดของฝรั่งเศษในเรื่อง คลองตระครั้งนี้ เป็น
 แต่ต้องต้อขอข่าว แต่ยังไม่ปรากฏในทางราชการว่ารัฐบาลฝรั่งเศษจะ
 สันนิษฐาน ดังเพียงใด แต่ฝ่ายไทย คิดเห็นได้ว่าถ้า ฝรั่งเศษ มีอำนาจ ถึงได้
 ขุดคลองตระในครั้งนั้นคงจะมีผล ๒ อย่าง คือเสียดินแดนพระราชอาณา
 เขตศทาง แหลมมะตาย มีมาก ก็น้อยอย่าง ๑ เสียประโยชน์ การค้าขาย
 ของอังกฤษทางเมืองเกาะหมากและสิงคโปร์ ด้วยจะมีเรือไปค้าขายน้อย
 ลงอย่าง ๑ กับแต่เห็น ความสำคัญในส่วนไทย อีกข้อ ๑ ที่ต้องให้
 อังกฤษ เชื่อ ว่าไทยมิได้ สันนิษฐาน ฝรั่งเศษในเรื่องจะ ขุดคลองนั้น เมื่อ
 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้

พระพิทักษ์พานิชย์ ทา เหมือน คบูก ทเมือง ตระบุรี จึง ทรง ตั้ง พระพิทักษ์
 พานิชย์ ให้เป็นทพระยาอัยยงคตทศรัภษา ตำแหน่งผู้ว่าราชการเมือง
 ตระบุรี เมื่อ บมะโรง พ.ศ. ๒๔๓๓ อันเป็น ปกตั้งแห่ง รัชชกาลที่ ๕ นั้น
 แต่ตัว พระยาอัยยงคตทศรัภษา (ตันกิมเจ็ง) ก็คง อยู่ ที่ เมือง สิงคโปร์
 และ ทำราชการ เป็นกงตั้ง ดยาม อยู่ด้วย เป็น แต่แต่ง ผู้แทน ตัวไปทำ
 เหมือนคบูก ทเมือง ตระบุรี ก็ทำ สำเร็จผลได้ ก้าว ไร ว่างวย เหมือนอย่าง
 เมือง อินไม่

ถึง รัชชกาลที่ ๕ เมื่อ บออก พ.ศ. ๒๔๓๕ พระยาอัยยงคตทศรัภษา
 (ตันกิมเจ็ง) เข้ามา ยื่น เรื่อง รวดคอก ระหวง กระดา โหม ซึ่ง เป็น เจ้าหน้า
 บังคบบการ หัวเมือง บกษ ได้ ฝ่าย ตะวันตก อยู่ใน สมัยนั้น ว่า พระยาวิจิต
 ดังคราม จางวางผู้ว่าราชการ เมืองภูเก็ท เก็บภาษีอากร ได้ เงิน เขา เป็น ผล
 ประโยชน์ ส่วนตัว เตี่ย เป็น อนัน มาก คง ตั้ง เงิน หวดง แต่ บมะระ ๓๗,๓๖๐ บาท
 พระยาอัยยงคต ฯ ขอ รับ ลูก ขาด เก็บ เงิน ภาษี อากร เมือง ภูเก็ท จะ ประมุท
 เงิน ขน บมะระ ๓๐๒,๖๔๐ บาท รวม เป็น บมะระ ๓๓๐,๐๐๐ บาท การ ที่ พระยา
 อัยยงคต ฯ ขอ ประมุท เงิน ภาษี อากร เมือง ภูเก็ท ครั้ง นั้น เป็น เหตุ ข้อ
 ดำคญอน ๑ ใน เรื่อง ดำนาน หัวเมือง ฝ่าย ตะวันตก รวม ทง เมือง ระนอง
 ด้วย ด้วย มี ผล ทง ฝ่าย ขาง ตี และ ฝ่าย ขาง ว่าง ใน เวลา ต่อ มา คือ เมื่อ
 พระยาอัยยงคต ฯ ยื่น เรื่อง รวด คอก ประมุท นั้น ดกษณะ การ เก็บ ภาษี อากร
 ยัง ใช้ ข้อ เรียก ประมุท อยู่ ทง ใน กรุง เทพ ฯ และ ตาม หัวเมือง ที่ เจ้าเมือง
 ทาง ฝ่าย ตะวันตก ได้ มี อานาจ ใน การ เก็บ ภาษี อากร ใน เมือง ที่ ตน ปกครอง

เป็นด้วยเข้ารับประมูลเป็นเจ้าของบ้านเมืองนั้น ๆ และไม่มีผู้ใดกล้า
 แย่งประมูลมาก่อน มิได้เป็นผู้เก็บภาษีโดยเป็นตำแหน่งเจ้าเมือง แต่
 ส่วนการทำนุบำรุงบ้านเมือง เช่นทำถนนหนทาง หรือให้ผลประโยชน์
 แก่เจ้าพนักงานรักษาการบ้านเมืองนั้น อยู่ในหน้าที่ส่วนเป็นผู้ว่าราชการ
 เมือง การที่เจ้าเมืองเป็นเจ้าของบ้านเมืองได้ ใช้เงินค่าใดในการปกครอง
 ทำนุบำรุง บ้านเมืองไปในตัว มิได้เป็นแต่ประโยชน์ ส่วนตัว อย่างเดียว
 ถ้ายอมรับประมูลของพระยาอภัยภูงค์ ฯ อำนาจและผลประโยชน์อันเป็น
 กำจัดของหัวเมืองจะเกิดแยกกัน ฝ่ายพระยาอภัยภูงค์ ฯ เป็นเจ้าภาษี
 นายอากรเก็บเงินได้เท่าใด เหลือจากส่งหลวงแล้วก็ เป็นประโยชน์ ของ
 ตนฝ่ายเดียว หากต้องจ่ายใช้ในการทำนุบำรุง บ้านเมืองไม่ ฝ่ายเจ้าเมือง
 เหมือนใด เป็น เจ้าภาษี นายอากร ด้วยกัน ส่วนที่ จะ ใช้ ในการปกครอง ทำนุ
 บำรุงบ้านเมือง จึงเป็นความลำบาก เกิดขึ้น ด้วย พระยาอภัยภูงค์ ฯ
 รับประมูลเพิ่มเงินผลประโยชน์แผ่นดิน ขึ้นอีกมากมาย จะไม่รับพิจารณา
 ก็ไม่ได้ แต่ถ้ายอมให้รับประมูลตามปรารถนา ความยุ่งเหยิงระส่ำ
 ระคาย ก็ จะ เกิดขึ้นในเมืองภูเก็ท สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์
 ซึ่งเป็นผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน อยู่ในเวลานั้น จึงว่ากล่าวเกิดยกถ่อม
 พระยาวิชิตสงคราม จึงวางผู้สำเร็จราชการ เมือง ภูเก็ทให้รับประมูล เงิน
 ภาษีอากรเมืองภูเก็ทตั้งกว่าพระยาอภัยภูงค์ ฯ ๓๖,๐๐๐ บาท รวมเป็น
 ๓๓๖,๐๐๐ บาท แล้วออกท้องตราตั้ง พระยาวิชิตสงครามให้เป็น
 เจ้าภาษีเมืองภูเก็ทต่อไป ฝ่ายพระยาวิชิตสงคราม เห็นว่าตนตั้งรับ

เจ้าเมืองอินในฝ่ายตะวันตกด้วยกัน จึงเอาวิชของพระยาอภัยภูฏศก ฯ มา
 ใช้ ยื่นเรื่องราว ขอบพระมุดภาษีอากรตามหัวเมืองฝ่ายตะวันตกบ้าง คือ
 เมืองระนอง เดิมตั้งเงินภาษีอากรเข้าพระคลังปีละ ๔,๗๒๐ บาท ขอบพระมุด
 เพิ่มอีก ๘๗,๖๘๐ บาท รวมเป็นปีละ ๙๒,๔๐๐ บาท เมืองตะกั่ว
 กับเมืองพังงา เดิมตั้งเงินภาษีอากรเข้าพระคลัง ปีหนึ่ง เมืองตะ
 ๒๖,๘๖๐บาท พระยาวิชิตสงคราม ขอบพระมุดเพิ่มเมืองตะ ๒๘,๐๔๐ บาท
 รวมเป็นเมืองตะ ๕๖,๐๐๐ บาท ดมเด็จพระเจ้าพระยา ฯ เรียกเจ้าเมืองเหล่านั้น
 มาได้ตาม ต่างชี้แจงรายได้รายจ่ายให้ทราบ และร้องว่าเหตุที่กาดัง
 ที่จะพระมุดเงินเพิ่มขึ้นไป แม้เพียงเท่าที่พระยาวิชิตสงครามร้องพระมุด
 ดมเด็จพระเจ้าพระยา ฯ เห็นจริงด้วย จึงเปรียบเทียบให้ยกภาษีอากรเมือง
 ตะกั่วทั้ง มารวมกับเมืองตะกั่ว แล้วให้พระยาเสนาหุสิต (หุ
 ณฑกร) รับพระมุดเงินภาษีอากรเพิ่มขึ้นเพียงปีละ ๑๖,๐๐๐ บาท เมือง
 พังงากับเมืองระนอง นั้นเปรียบเทียบให้ พระยาบวรวิรักษิภร (ชำ ณฑกร)
 กับพระยารัตนเคียรชฐี (คชชฐีเจียง) รับพระมุดเพิ่มเงินหลวงปีหนึ่งเมือง
 ตะ ๘,๐๐๐ บาท แล้วให้ เบนเจ้าภานุนายอากรต่อไปตามเดิม
 การที่ พระมุด เงินภาษีอากร หัวเมือง ฝ่ายตะวันตก ซินครั้งนั้น มี
 การเกิดขึ้นเป็นผล ๒ อย่าง คือ อย่าง ๑ จำนวนเงินหลวงที่จะต้องตั้งจาก
 หัวเมือง ฝ่ายตะวันตก มายัง พระคลังมหาสมบัติ มากขึ้น กว่าแต่ก่อน หลด
 เท่า ต้องตั้ง ขาดหลวงให้ ออกไป อยู่ประจำ ที่ เมืองภูเก็ต มีหน้า
 ดำหรับเรียกเร่งเงินภาษีอากรให้ ตั้งทันตามกำหนด แล้วขาดหลวงรวบรวม
 ตั้งมายัง กรุงเทพ ฯ ลักษณะการ ที่ตั้งนั้น ซินเดิมให้ มีเรือรบ ออกไป

เป็นกำหนด รับเงิน พาย้อ้อมแหลม มะดาเย เข้ามายัง กรุงเทพ ฯ ครั้นเมื่อ
 ๑๖๖๓ เข้ามายัง ในกรุงเทพ ฯ ทำการติดต่อกับรัฐบาล จึงแก่ ไซวิช
 ข้าหลวง ตั้งเงินหนี้ ให้ ไปตั้ง ที่ตำรา ของแบงก์ ณเมือง เกาะหมาก และ
 แบงก์ ทาง กรุงเทพ ฯ นำเงินตั้ง ต่อพระคลัง ฯ เป็นตั้ง นอมา ผด
 อักอย่าง ๓ นน เมื่อเจ้าเมือง ต้องตั้ง เงินหลวง มาก ซนกว่า แต่ก่อน
 ต่างก็ตั้งชวงชวย คิดอ่านจัดการ ให้เกิดผล ประโยชน์ ในบ้านเมือง ขึ้น
 เป็นทางที่จะเก็บภาษีอากร ได้ เงินมากขึ้น ก็ในหัวเมืองเหล่านั้นมีแต่
 ดับกเป็นตั้งตำคณซึ่งสามารถจะให้เกิดผล ประโยชน์ แต่ว่าจำนวนคน
 ในพื้นเมืองน้อยไม่พอการ พวกเจ้าเมืองจึงคิดอ่านชักชวนเงินต่างต่าง
 เข้ามาร่วมเมืองดับก ให้ มากขึ้น ทั้งที่เป็นเฉพาะ นายหมื่น และจันกุด
 กรวมกร เจ้าเมืองไปกู้ ยืมเงินพวกพ่อค้าที่เกาะหมากมาทำทุนหลวง
 ให้พวกจันทำเหมือง แต่รอบชอดับกส่ง ไปขายพวกพ่อค้าที่เกาะหมาก
 ด้วยในสมัยนั้นยังไม่มีพระราชบัญญัติการทำเหมืองแร่ เจ้าเมืองจะให้
 ใครทำเหมือง ดับกใน อาณาเขต ปกครอง ของตน ตั้งที่แห่ง ก็ได้ วิธี
 จัดการ ดังกล่าวมาเกิดผล ประโยชน์ ทั้ง โดยทางตรงและทางอ้อม ทางตรง
 นั้นคือ ทำดับกได้ มากขึ้น เงินอากร ดับก ก็ย่อม เพิ่มพูนขึ้น ส่วนผล
 ประโยชน์ ทางอ้อมนั้น คือ มีเงินเข้ามาอยู่ในเมืองมากขึ้น ผันและสู่
 กิจาหน้ายได้มากขึ้น คนเดินเบยในบ่อนก็มากขึ้น ดินค้าเข้าเมือง
 ซึ่งต้องเสียภาษี ๑๐๐ ซัก ๓ ก็มากขึ้น เงินได้จากภาษีอากรเหล่านี้ ซึ่ง
 เจ้าเมืองเป็นผ ผลขาดจากรัฐบาลก็ได้ มากขึ้นตามกัน ยังผล ประโยชน์
 ทางอ้อมอีกอย่าง ๑ คือเกิดมตกกวางนวันเรือนตลาดยด้าน มังคังซน

ในบ้านเมือง ทั้งเกิดการค้าขายอดหนุนทางอาชีพของพวกราษฎรพดเมือง
 ที่อยู่มาก่อน อาจหาทรัพย์สินมาได้ สัมบูรณ์และสะดวกขึ้น เพราะเหตุ
 ที่มีจำนวนคนเข้ามาอยู่ในบ้านเมืองมากขึ้น บ้านเมืองก็เจริญรุ่งเรืองขึ้น
 ด้วย แต่ทางข้างเดียวกัน ด้วยการทำดีบำรุงผลประโยชน์ ให้เพิ่มพูน
 ขึ้นครนหน เกิดแต่ความคิดของเหล่าเจ้าเมือง ซึ่งมุ่งหมายแต่จะให้
 ผลประโยชน์ดังพระคตัง ทั้งเป็นกำไรส่วนของตนให้มากกว่าแต่ก่อน
 เป็นประมาณ ไม่ได้คิดถึง ทางใต้ ทางซ้าย ของ ราชการ บ้านเมืองให้
 ยืดยาวหรือเป็นการรอบคอบ รัฐบาลในกรุงเทพฯ ในสมัยนั้นก็ยังไม่มี การ
 ในท้องที่ตงฉล และยังไม่คิดที่จะแกไขวิธีการปกครองตามหัวเมือง

ปล่อยให้เจ้าเมืองจัดการบำรุงหาผลประโยชน์ โดยอำเภอใจ ก็เกิดทาง
 ข้างซ้ายมชนแต่แรก ด้วยผลประโยชน์ซึ่งเกิดเพิ่มพูนขึ้นนั้น ไปตก
 เป็นกำไรของบุคคลแต่บางจำพวก ดังจะพึงเห็นได้ ในอธิบายต่อไป คือ

๑. เจ้าเมืองเป็นอัยการนายธนาคาร และเป็นเจ้าภาษี และเป็น
 พ่อค้ารับสินค้าเข้าออก กำไรที่ได ในกรรเหล่านี้ตกอยู่กับเจ้าเมือง
๒. พวกเขาเป็นเจ้าของ วิชาผูก ช่าง อากร สัตว์ ฝืน และ บ่อนเบี้ย
 สำหรับ บริเวณเหมืองของคน ขุดหาแร่ดีบุกมาขายแก่เจ้าเมือง รับ
 ซื้อสินค้าจากเจ้าเมืองไปจำหน่าย เป็นรายย่อยแก่พวกกุดดี ทำเหมือง กำไร
 ในส่วนนี้ตกแก่พวกนายเหมือง
๓. พวกจีน กุดดี มาจาก เมืองจีน ด้วย เห็นแก่ค่าจ้างอัตราสูง
 ยอมทำสัญญากับเหล่ากนายเหมือง ว่าจะรับจ้างอยู่ตลอดจนหมดทำนนั้น ๆ
 ฝ เป็นกำหนด ถ้าหมดหนี้ ยอมให้เหล่ากนายเหมืองกับกรมวังพ้อมมี โทษ

ทางชาชนา ถ้าการเป็นไปได้โดยปกติ พวกจีนก็ทำเหมืองครบกำหนด
 เวลาสัญญา ก็จะได้เงินค่าจ้างถึงว่ารอยกลับไปเมืองจีน ซอนเบนเครื่อง
 ต่อใจให้พวกจีนก็ตั้งสมัครมารบจ้างทำเหมือง แต่การมิได้เป็นปกติแก่จีน
 กู้ตไป เหตุด้วยมีเครื่องขุดจนอันนายเหมืองจัดตั้งชนหากำไร ส่วนตัว
 ในบริเวณเหมือง คือ โรงสุรา โรงสูบน้ำและบ่อนเบย ทงร้านขายของ
 ต่าง ๆ ซึ่ง พัง ต้องการ ใช้ ด้รอย เช่น เครื่อง นุ่ง ห่ม เป็นต้น ก็ เป็น ของ
 นายเหมืองขาย ตลอดจนเงินค่าจ้างการใช้ ด้รอย จะขอยนายเหมือง
 กัดของเสียดออกเบย เพราะมีการเหล่านพวกกูดที่รบจ้าง ทำ เหมือง ถึงได้
 ค่าจ้างแรงก็มีทางที่เสียไปเสียโดยมาก ไม่มีคนใด ที่จะเก็บได้เต็ม ตาม
 คาดหมาย แม้เพียงได้เงินคิดคพอเป็นกำไรก็กลับไปบ้านเมือง กันฮย ที่
 ทำงานได้ ค่าจ้างมาแล้วเสียหมดไปมีมาก ครั้นหลบหนีก็ถูกจับกุมทำโทษ
 จะฟ้องร้องนายเหมืองก็ไม่ได้ ด้วยการที่สู้บ่กนสุราหรือ เฒ่นเบยเสีย
 ทั่วพัยหมดไปเป็นด้อยใจสมัครของตนเอง เพราะทางเสียมีตงพรรณนา
 มา น พวกกูดก็ทำเหมืองตาม หวังเมือง ฝ่าย ตะวันตก จึง เป็นคน ขัดฉ่น มี
 แต่ ตัวกับแรงที่ทำงาน อยู่ โดยมาก

ตงแคเพิ่มเงินภาษีอากรชนในหัวเมือง ฝ่าย ตะวันตก ต่อมา ภายใน
 ๓ ปี มีพวกจีนกูดซึ่งนายเหมืองดับกพาเข้ามาอยู่ในบ้านเมือง ก็มี จำนวน
 เพิ่มขึ้นอีกมากมาย โดยณะเพราะที่เมืองภูกัดกับ เมือง วรรณงหน จนถึงมี
 จำนวนจีนมากกว่าไทยที่เบนพตเมืองเดิม ก็การเบียดเบียดกัน ในระวาง
 พวกจีนทำเหมืองมีอยู่ดังขีปนายทกถาจดแล้ว พอลถึง ครุขจีน ปี ๒๓๑๓
 พ.ศ. ๒๔๑๓ ก็เกิดเหตุ ชนที่เมืองวรรณง ด้วยพวกกูด กำเวบ ต่อผู้เจ้าเมือง

กรมการจนเกือบจะเต็มเมือง หนองไผ่ ครั้งนั้น เรือง พิศดารแจ้งอยู่ใน
ใบบอกของพระยารัตนเศรษฐี (คอซู้เจียง) มายังกรุงเทพฯ ดังนี้

“ข้าพระพุทธเจ้า พระยารัตนเศรษฐี ผู้ว่าราชการเมืองหนอง
และกรมการ ขอออกปณินิบตมายัง ท่าน ออก พันทนายเวร ขอได้นำชน
กราบเรียน ฯ พณ ฯ หักเจ้าท่านที่ตมพระกระดาใหม่ ด้วยที่ เมืองหนอง
ข้าพระพุทธเจ้าได้ จัดให้ คนรักษาด่านทางระมัดระวังบ้านเมืองอยู่ ครั้น
ณวันอังคาร เดือน ๔ ขึ้น ค่ำ ๓ ปีมะเส็ง อัฐศก เพลา กลางวัน พวกจีน
เหมืองใหญ่ ซึ่งเป็น หนี คิดเงินโรงภาษี พระราชทรัพย์ ของหอดวงคุ่ม พวก
เพื่อนประมาณ ๓๐๐ คน ๔๐๐ คน พวกนั้น ออกหักด่านทาง พอนวัง
ตรงาง ราชคฤศ ช้องไทร แขวงเมืองหนอง แล้วพวกจีนเข้าบุก
พันทางพวกชาวด่าน ๔ ตำบลสู้รบกัน พวกจีนตายบ้าง พวกไทย
ตายบ้าง พวกด่านเจ็บป่วยถึงดำหัดหลายคน พวกด่านตรงางจับตัวพวก
จีนได้ ๘ คนกักที่คอกพาเดิรทางมาจะ ตั้ง ที่ เมืองหนอง ครั้น พวก ด่าน
คุ่มพวกจีน ๘ คน เดิรมาไกลทาง พวก จีนเหมือง เข้ากุ่มมุ่ม ทบตี พันทาง
พวกด่าน ๆ สู้ รบกัน พวกด่านตายบ้างพวกจีนตายบ้าง พวกด่าน
น้อยคว่ำสู้ รบพวกจีนไม่ได้ ก็พากันแตกหนีแดนเข้ามาไป พวกจีน แย่งชิง
เอาเงิน ๘ คนไปได้

ครั้นวันพฤหัสบดี เดือน ๔ ขึ้น ๓ ค่ำ ปีมะเส็ง อัฐศก พวกจีน
คุ่มพวก ประมาณ ๕๐๐-๖๐๐ คน พวกนั้นออก จากโรงเหมือง มาเที่ยวได้ ข้า
พวกไทยในคตาดเมืองหนอง ข้าหอดวง มหาตไทย กรมการ ตาย คน หนึ่ง
ข้าพวกทนายตายคนหนึ่ง ข้าพวกด่านน้ำตาย ๒ คน และ ข้าราชภู

ทั้งชายหญิงในเมือง วรรณง ตาย ประมาณ ๒๑ คน และฆ่าคนที่เค็
 ราชการมาแต่เมืองอื่นตายบ้าง แต่หาทราบว่าตายตั้งกี่คนไม่ และเทียบ
 ฆ่าคนตามแขวงอำเภอตายตั้งกี่คน ยังหาได้ตรวจดูไม่ ทั้งเห็นอยู่
 พาครอบครัวแต่หนึ่งเข้าซ่อนตัวอยู่ในป่าคงเป็นอันมาก แล้วพวกจีน
 เขาไฟเผาเรือนราษฎรใน แขวงอำเภอเมืองวรรณง บางถาง, บางริม,
 พอนรัง, ตระวาด, & คำบด แล้วพวกจีนเหมืองและพวกจีนจรคิดอ่านกัน
 คุมพวกอยู่มาก แล้วแต่งกอง ออกตั้งสกัดทางบกทางเรือ มิให้พวกไทย
 ความแขวงอำเภอเข้ามาในเมืองวรรณงได้ แล้วพวกจีนคิดจะเข้า ออกปล้น
 เขาโรงภาษีพระราชทรัพย์ ของหลวง ครั้นข้าพระพุทธเจ้า และ กรมการ
 จะจัดคนออกให้ต่อสู้ด้วยพวกจีน ก็เห็นว่าพวกไทยมีน้อยตัว จึงข้าพระ
 พุทธเจ้าและกรมการได้จัดคนป้องกัน โรงภาษีพระราชทรัพย์ ของ หลวงไฉ
 วัฒนวนอาทิตย์ เดือน ๕ ขึ้น ๕ ค่ำ ปีชวด อัฐศก พวกจีนเข้า
 ออกเอาเสบียง อาหารใน ฉางที่เมืองวรรณงได้ แล้วพากันเอาเรือของข้าพระ
 พุทธเจ้าและเรือของราษฎร ชาว บ้าน ประมาณ ๘-๓๐ ลำหนีไปทางเมือง
 ตะกั่วป่าเมืองภูเก็ต ประมาณ ๓๐๐-๕๐๐ คน แล้วพวกจีนคุมพวกประมาณ
 ๓๐๐-๕๐๐ คน พากันหนีเค็ ทางบกไปทาง ปากทรงพะโต๊ะแขวงเมือง
 หลังสวน การ (ภา) ชาจีนที่เกิดฆ่าฟันชาวไทย (๑) ที่เมืองวรรณง
 ก็ค่อยสงบลง แต่ยังไม่ ใจไม่ได้ด้วยชาจีนยังมีใจกำเริบอยู่ ข้าพระ
 พุทธเจ้ากรมการก็ยังจัดคนให้ ป้องกัน โรงภาษีพระราชทรัพย์ของหลวง อยู่

TUDC 22/04/2563

(๑) คำว่า ย่าไทย มาแต่ศัพท์ว่า ภาษาไทย จีนรวมกร ๑ เรียกคนที่ เป็นชาติ
 ไทยว่า ย่าไทย ชาวจีนว่า ย่าจีน

พระยามนตรีสุริยวงศ์ (ชุ่ม บุนนาค) เมื่อยังเป็นท้าวหมื่นเต็มมือไจราช
เป็นข้าหลวงอยู่นั้นเมืองภูเก็ต ดงน

“ข้าพระพุทธเจ้า เจ้าหมื่นเต็มมือไจราช ปรีดิเจ้านัด บอกรายยัง
ออกพันนายเจร ขอได้นำขึ้นกราบเรียน ๑ พณฯ ที่สมุหพระกระดา โหมทราบ
ขอพระราชทาน นำขึ้น กราบบังคมทูล พระกรุณา แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้า
อยู่หัวทรงทราบได้มาละของสูงพระบาท ด้วยสมเด็จพระยาบรมมหาศรี
สุริยวงศ์ มี พระ ประสงค์ให้ เรือ มรชาวลีคลี่สวัสดิ์ อยู่รักษา เมืองภูเก็ตให้
เรือสยามมกุฏราชวิทยาลัยบริบททุก เงินภาษี หักเมือง เข้ามายัง กรุงเทพ ฯ ข้า
พระพุทธเจ้าได้ ให้กัปตันรัชลิว (๑) พาเรือสยามมกุฏราชวิทยาลัยไป เมืองพังงา
รับเงินภาษี เมืองตะกั่วป่า เมืองตะกั่วทุ่ง เมืองพังงา เรือสยามมกุฏราช
วิทยาลัยมาถึงเมืองภูเก็ตณวันจันทร์ เดือน ๕ ขึ้น ๗ ค่ำ กำหนดเรือสยาม
มกุฏราชวิทยาลัยออกจากเมืองภูเก็ตเข้ามากรุงเทพ ฯ ณวันจันทร์ เดือน ๕
ขึ้น ๑๓ ค่ำ ครั้นณวันพฤหัสบดี เดือน ๕ ขึ้น ๓๐ ค่ำ ได้ทราบเกล้าฯ ว่า
จับที่เมืองระนอง เข้ามายังเมืองภูเก็ตประมาณ ๓๐๐ คน เทียบเวียงราย

(๑) กัปตันรัชลิวเป็นนายทหารเรือเตนมารค เมื่อยังหนุ่มพระเจ้าศรีสทศิษที่๘
มีพระราชสาส์นฝากรับราชการอยู่ในประเทศสยามด้วยมีใจสมัคร จึงโปรดให้เป็นนายเรือ
รบสยามมกุฏราชวิทยาลัย เวลานั้นออกไปรับราชการอยู่ทางหัวเมืองตะวันตก ภายหลังได้
เป็นหลวงชลบทโชธินทร์ มังคัลการเรือพระที่นั่งวสาตรี เข้ามารับราชการกรุงเทพ ฯ ได้
เลื่อนยศศักดิ์ขึ้นในกรมทหารเรือโดยลำดับ จนได้ เป็นนายพลเรือโท พระยาชลบท
โชธินทร์ แล้วจึงออกจากราชการเมื่อชรา

ข้าศึกย่อยตามเหมือง พวกจีนพูดว่าทเมืองระนองจีนเกิดวิวาทแก่กัน จึง
 ข้าพระพุทธเจ้าให้สืบได้จีนเมืองระนองมา ๓ คน ตามให้การว่าอันจีนทร
 เดือน ๓ แรม ๑๔ ค่ำ มีชวดอัฐศก จีนตูกจ้างเมืองระนองคิดคำจ้างกับจีน
 นายเหมือง เกิดวิวาทขึ้นถึงยิงแทงกันตาย พวกจีนทมิความผิดพากัน
 หนี พระยารัตนเศรษฐีให้กักด่านทางจับพวกจีน พวกจีนสู้รบพวกด่าน
 เขียบนยังถูกพวกจีนตาย ๑๑—๑๒ คน แล้วพวกจีนพากันถอยมาที่เหมือง
 ชวนเพื่อนคุมกันประมาณคน ๑๐๐ เศษจะสู้รบกับพวกด่านอีก จีน ๓ คน
 ก่พากันมาเมืองภูเก็ต ข้าพระพุทธเจ้าได้ทราบเกล้าฯ ดังนี้ จึงให้ก่ปิดันไต
 เกตอพาเรือมูรชาดลัดลัดดีไป ฟัง เหตุการณ์ ที่ เมืองระนองแต่ ณ วันศุกร์
 เดือน ๕ ขึ้น ๑๓ ค่ำ เพลาเช้า ครั้นเพลาเที่ยงข้าพระพุทธเจ้าได้รับหนังสือ
 พระยารัตนเศรษฐีถึงณวันศุกร์ เดือน ๕ ขึ้น ๕ ค่ำ มีชวด อัฐศก ระบุปี ๓
 เพลาบ่าย ๕ โมง หลวงนากรมการเมืองระนองถือหนังสือพระยารัตน
 เศรษฐีถึงวันพุธ เดือน ๕ ขึ้น ๘ ค่ำ มีชวดอัฐศก มาถึงข้าพระพุทธเจ้า
 อกระบุปี ๓ ความว่าทเมืองระนองพระยารัตนเศรษฐีได้จัดให้คนรักษาด่าน
 ทางระมัดระวังบ้านเมืองอยู่ ครั้นณแฉ่งศก เดือน ๕ ขึ้นค่ำ ๓ มีชวด
 อัฐศก เพลาถางวัน พวกจีนเหมืองใหญ่ซึ่งเป็นหนโรงภาษี คุมพวก
 เพื่อนประมาณ ๓๐๐—๔๐๐ คน พากันหนีด่านพอนวัง ด้านตะงาว
 ด้านช่องไทร ด้านราชครูด แขวงเมืองระนอง พวกจีนบุกรุกพันแห่ง
 พวกด่าน ๕ ตำบล ๆ ต่อดู พวกจีนตายบ้าง พวกด่านตายบ้าง ที่จับ
 ตำบลกั้งสำหัดก็หลายคน พวกด่านตะงาวจับพวกจีนได้ ๒๒ คนจะพา
 ๒๒๐๔/๒๕๖๓
 ลงมาเมืองระนอง เติรมาถึงกลางทางพอนจับเหมืองเซาคุมมุ่มพันแห่ง

พวกด้านซ้าย พวกด้านขวา พวกด้านซ้าย พวกด้านขวา พวกจีนแย่งชิงเอาจีน
 ๘ คนไปได้ ครั้นณวันพฤหัสบดี เดือน ๕ ขึ้น ๓ ค่ำ บิณฑูตผู้ศึก
 พวกจีนคุมกันประมาณ ๕๐๐—๖๐๐ คนพากันออกจากโรงเหมือง เทยงได้
 ฆ่าพวกไทยในตาดเมืองระนอง ฆ่าหอดงมหาชาติไทยกรมการตายคนหนึ่ง
 ฆ่าพวกทนายตายคนหนึ่ง ฆ่าพวกด้านหน้าตาย ๒ คน ฆ่าราชภูวราช
 หญิงในเมืองตายประมาณ ๒๐ คน ฆ่าคนที่เคียวราชการมาแต่เมืองอื่น
 ตายบ้าง แต่ยังไม่ทราบว่าจะตายสักกี่คน คนตามแขวงอำเภอพวกจีน
 ฆ่าตายสักกี่คนยังหาได้ตรวจดูไม่ ทิ้งเหยื่ออยู่พวกครอบครัวหน้าบ้าน
 คงไปเป็นอันมาก แล้วพวกจีนเอาไฟเผาบ้านเรือนราษฎรในแขวงเมือง
 ระนอง ๔ ตำบล พวกจีนเหมืองจีนจุมกันเป็นพวกขี้มาก แล้วแต่งกอง
 ออกตั้งกัณฑ์ทางบกทางเรือ มีให้พวกไทยตามแขวงอำเภอเข้ามาในเมือง
 ระนองได้ พวกจีนคิดจะเข้าปล้นเอาโรงภาษีพระราชทรัพย์ ของหอดง
 พวกไทยจึงจะออกต่อสู้ น้อยกว่าพวกจีน พระยารัตนเศรษฐี จึงจัดแต่การ
 บิณฑูตรักษาโรงภาษีพระราชทรัพย์ ของหอดงไว้ ครั้นณวันเสาร์ เดือน ๕
 ขึ้น ๕ ค่ำ พวกจีนเข้าปล้นเอาเสบียงอาหารที่เมืองระนองได้ แล้วเอาเรือ
 พระยารัตนเศรษฐี เรือราษฎรประมาณ ๘—๑๐ ลำ พากันหนีไปทาง
 เมืองภูเก็ต เมืองตะกั่วป่า ประมาณ ๓๐๐—๔๐๐ คน หนีไปทางบก
 แขวงหลังดงประมาณ ๓๐๐—๔๐๐ คน พวกจีนซึ่งฆ่าฟันพวกไทยนั้น
 ค่อยส่งบด แต่ยังไม่ได้ตายด้วยพวกจีนยังมีใจกำเริบอยู่ ขอให้เรือรบ
 ไปช่วยพระยารัตนเศรษฐี มีความในหนังสือดังนี้

ข้าพระพุทธเจ้าชกถามหาวงนารมการเมืองระนองซึ่งถือหนังสือมา
 ให้การว่า พระยารัตนเศรษฐีผู้กวาด หาคคนในแขวงเมืองระนองได้มาเข้าค่าย
 รักษาบ้านพระยารัตนเศรษฐีประมาณ ๓๐๐ คน บินใหญ่กระสุน ๕ นิ้ว ๖ นิ้ว
 มียู ๒๐ กระบอก บินเล็กมียูประมาณ ๒๐๐ กระบอก กระสุนดินดำ
 ไม่ทราบว่าจะมีตึกเท่าไร เงินที่เมืองระนองประมาณ ๓๐๐๐ เศษ แต่
 คิดกำเหน็จจะมีตึก ๒๐๐๐ คน พระยารัตนเศรษฐีได้มีหนังสือไปถึง
 เมืองดี เมืองชุมพร เมืองหลังสวน ขอให้ยกคนมาช่วย คนถือหนังสือ
 ไปตั้งแต่ณวันเดือน ๕ ขึ้น ๖ ค่ำ ๗ ค่ำ คนหัวเมืองยังหายมากยังไม่
 ข้าพระพุทธเจ้าเห็นด้วยเกล้า ๆ ว่าคนไทยใน เมืองระนอง น้อยกว่าพวกจีน
 มาก เกล็ดอกการที่เบ็นจะไม่ตั้งบเรียบร้อย จึงให้ เรือสยามมกุฏราชวิจิตร
 รพพังราชการุดก่อน ครั้นณวันอาทิตย์ เดือน ๕ ขึ้น ๑๔ ค่ำ บิซด
 อัฐศก กระตาดเรือสยามมกุฏราชวิจิตรขึ้นมาบนเมืองภูเก็ต เพดาบาย
 ๕ โมง จีนเอ่ยชวนเขียนมาแจ้งความว่า กระตาดเรือรบขึ้นมาตาดตาด
 กัดจะจืดจางกับพวกจีนในตาดตาด จึงข้าพระพุทธเจ้าให้ ไปติดศ้อออกไปเอา
 ตัวกระตาด ไปติดศกกลับมาแจ้งว่ากระตาดติดไปเรือรบเดี่ยเด้อ เวลาทุ่มเศษ
 นายหมัดนายอ้อมแขกกระตาดเรือรบสยามมกุฏราชวิจิตร มาแจ้งความแก่
 ข้าพระพุทธเจ้าว่า เพดาพบค่านายหมัดนายอ้อมพากันไปตาดถนทางวัด
 มงคลนิมิตร จะชอหมากพดที่วานจีน ครู่หนึ่งไต่ย่นเสียงจีนของชน
 นายหมัด นายอ้อม เห็นจีนถือเครื่องสังคราวุธไม้ ๓ ของไม้ คานกตุ่มรวม
 เข้ามาคุดกุนายหมัดนายอ้อมมีบาดแผลหลายแห่ง ข้าพระพุทธเจ้าให้
 กรมการท่ากระทงพิจารณาบาดแผลได้แล้ว ให้มีศ้เคอรวเออนนายทหาร

โปติกไปจับพวกจีนซึ่งกระดาด มีเคอร์เวเบอนายทหาร โปติกจับได้
 จีนคนหนึ่งมาคนหนึ่ง จีนต้องเหยียบพวกดาอหนึ่ง มาส่งข้าพระพุทธ
 เจ้า ๆ สั่งให้เกาะคอไว้ ทอพอพิศก่อน ฟุ้งหึงจะชำระ ข้าพระพุทธเจ้าให้
 พระพิมลธัมมบัณฑิต พานายหมัดนายอุ้มไป แจ่งแก่ พระยาวิชิตสงคราม จางวาง
 ทนโตน พวกจีนคุมกัน ประมาณ ๓๐๐ คนเศษ ถือเครื่องคัดตราอูช
 ปากัน เดิรมาตามตลาด พบขุนจ้านง พวกจีนได้พเนทง ถูกขุนจ้านง
 ๕ แห่ง เจ็บถึง ต่ำหัด แทบบรรดาตาย แล้ว พวกจีน ปากัน จะเข้ามาแย่ง
 ซึงเอาจีน ๒ คนซึ่งเกาะคอไว้ ทอพอพิศ จีนของซิด ซึ่งเป็น ทหตวงประเทศ
 จีนารักษ์มาแจ้งว่า พวกจีน คุมกันกำเวบ เห็นจะห้ามไม่หยุด พระยา
 วิชิตสงครามให้มาแจ่งแก่ ข้าพระพุทธเจ้าว่า ขอให้ ปล่อยจีน ๒ คน
 ออกไปเสียก่อน ข้าพระพุทธเจ้าให้ พระพิมลธัมมบัณฑิตไปแจ่งแก่ พระยา
 วิชิตสงคราม ว่าจีน ๒ คน ซึ่งเกาะมาไว้ ก็ไม่ได้จำทำโทษอะไร เป็น
 แต่เกาะ คอไว้ จะชำระ ถ้าปล่อยจีน ๒ คนให้กับพวกจีน เห็นว่า จะเสีย
 อำนาจแผ่นดินไป เมื่อพระยาวิชิตสงครามเห็นว่าปล่อยจีน ๒ คนไปให้
 กับ พวกจีน จะไม่เป็นที่เสียอำนาจ แผ่นดิน แล้ว ดัดแต่ พระยาวิชิต
 สงคราม ข้าพระพุทธเจ้าให้ เอาตัวจีน ๒ คนไป มอบไว้ ทพระยาวิชิต
 สงคราม ๆ ปล่อยจีน ๒ คนให้จีนของซิด ซึ่งเป็น ทหตวงประเทศจีนารักษ์
 จีนตันแทนคิด รับผิดชอบ ออกไป ครัวหนึ่ง จีนดำฮี้ มาแจ้งว่า พวกจีน คุมกันกดบี
 ขันไปหรือโรงโปติกที่ท้ายตลาด ทางไปกะท พระยาภูกัด (*) มาแจ่งแก่
 ข้าพระพุทธเจ้าว่า พวกจีนกำเวบไม่หยุด พระยาวิชิตสงครามสั่งให้พระยา

(๑) พระยาภูกัดชื่อลำตวน เป็นบุตรพระยาวิชิตสงคราม

ปรากฏเตรียมบน พุดเท้านั้น แดง พระยาภูเกตุ กักตบไป ราษฎร เห็น
 พวกจีนกำเรบกปากันแตกคันทงบานเรือนหนเซาบาดงไปมาก ทัพโดนิน
 พวกจีน ยกพวก ถอยชง พร้อมด้วย เครื่องคี่ดราวุธ ปากัน ลงมา ทวงท่าเรือ
 สามกอง พวก ๓ ทาง กู้พวก ๓ ทาง กระทุท่าแครง พวก ๓ ประมาณ
 ๒๐๐๐ เคษ พวกจีนปากัน ปัดนแยงชิงของ ตามบ้านเรือน กรมการราษฎร
 แดงเอาไฟเผาบ้านหลวงภิรมย์ บ้านพระยกกระบัตร์ บ้านพระพิพิธสมบัติ
 แเผาบ้านเรือนราษฎร ซึ่งอพยพ หลายค่าบต ข้าพระพุทธเจ้าให้ขอคนคน
 ซึ่งอพยพได้ มา ๗๓ คน กับ ทหาร ไปดคี ซึ่งอยู่รักษาเมือง ๓๐๐ คน
 รวม ๓๗๓ คน จัดให้ ไปรักษาบ่าน พระยาวิชิตสงครามบ้าง อยู่รักษา
 ทอพอพิศบ้าง ข้าพระพุทธเจ้าให้ขอคนโทษออกประจำรักษาหน้าที่ ให้
 พระภักดีสงครามปลัด หลวงนิทร ออกรักษารอบนอก ให้พระยค
 ภักดียกกระบัตร์ รักษา ข้างใน ให้หลวงอินทร หลวงนาครวจนาค
 ข้าพระพุทธเจ้าเขียนหนังสือในเพลง ๒ ยาม ให้คนโทษถือไปถึงพระยา
 ทดางให้เกณฑ์คนยกมาช่วยระบับ ๓ ถึงพระยาบริรักษ์ภกรเมืองพังงา
 ให้ยกคน มา ช่วย ระบับ ๓ เรียก ทหาร เรือรบ ชนมา รักษา บนเมือง
 ระบับ ๓ แดงข้าพระพุทธเจ้าให้เขียนจดจ่น เรียกหัวหน้าใดตจเข้ามา
 ในอพอพิศ จ่นของชว ซึ่งเป็น ทหลวงประเทศจ่นารักษ์ หัวหน้า พวกแซ
 ของ ๑ จ่นคนเขา ซึ่งเป็น ทหลวงพทกษจ่นประชา ๑ จ่นคนแทนค
 หัวหน้า พวก คนแจ ๑ จ่นคนวานแห่ง ซึ่งเป็น ทหลวง จเคษจ่นนกร ๑
 จ่นคนเทียน หัวหน้า พวก แซคน ๑ จ่นคนบกดจ ๑ จ่นคนเตียง ๑
 จ่นคนชวอนหัวหน้าพวกแป่าง ๑ จ่นเขยวอนเขยอน ๑ จ่นเขยวแข่งตอง ๑

TUDC

22/04/2863

หัวหน้าพวกแซ่เฮี้ยว รวม ๑๐ คน เข้ามาถึง ฮอฟฟัคเพดา ๗ ทุ่มเศษ
 ข้าพระพุทธเจ้าปรึกษาว่า ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เรือบและ
 ขาหัดองออกมาประจำรักษาเมืองภูเก็ต เพราะมีพระราชประสงค์จะท่าน
 บำรุงบ้านเมือง และราษฎรดูกล้าให้อยู่เย็นเป็นสุขทั่วกัน อย่าให้เกิดเหตุ
 การณ์สิ่งหนึ่งสิ่งใดได้ เสด็จเรือรบวิวาทกับพวกจีนเป็นแต่ความเล็กน้อย
 ไม่ควรพวกรจีน จะกำเริบถ้อยถ้อยความให้โตใหญ่จน จีนหัวหนากับบุตร
 ภรรยาตง ตกรวนค่าชาย มีผลประโยชน์น้อยในเมืองภูเก็ตมาก แดงได้
 ทรงพระกรุณาฯ ชบเกล้าฯ ทรงให้ มียศบรรดาศักดิ์เป็นปลัดจัน อำเภोजัน
 ต้าหรับจะได้ระงับถ้อยความเหตุการณ์ต่าง ๆ ควรที่จันหัวหนาคิดถึง
 พระเดชพระคุณช่วยกันท่านบำรุงบ้านเมือง ระวังพวกจีนชั่วร้ายอย่าให้
 กำเริบจนได้ จึงจะชอบ จันหัวหนากว่าเหตุเกิด ขึ้นในเวลาดกต่างคนยังไม่
 ทราบว่าจันพวกไหนแน่ ข้าพระพุทธเจ้าจะให้จันหัวหนากำเป็นประการใด
 จะขอทำตาม ข้าพระพุทธเจ้าจึงให้จันหัวหนาศั้นตงออกไปห้ามพวกจีน
 ตามกงตั้ง ตามแซ่ ทฬากันยก ดงมาให้เลิก กลับขึ้นไป ถ้ามีความ
 เกี่ยวข้อง ประการใดให้ ออกมาว่า กล่าวอะไรได้ พร้อมด้วยจันหัวหนารัระ
 คัดสันให้ พวกจีนหัวหนารวมกันท้อฟัคเขย่นตัวในเจตานั้น ออกไป
 ห้ามตาม พวกกงตั้ง ตามแซ่ พวกจีนกงตั้ง ตามแซ่ได้ ระวังตัวทรวาแต่ กฬ
 กันกลับไป ข้าพระพุทธเจ้าให้จันหัวหนาคุ่มพวกจีน แยกกอง ออกเป็น
 ๕ กอง รักษาคาด กอง ๑ รักษา คันทาง ท่าเรือ กอง ๑ รักษา
 คันทางไปกระท้ำแครงกอง ๑ รักษาทางศรออกตาดกอง ๑ รักษา
 ทาง ปากนา กอง ๑ ครั้นเพดา ๑๐ ทุ่มกับคืนระเจ็ด พาทหาร เสด็จเรือ

TUDC 22/04/2563

สิ้นเคอเข้ามาใช้สำหรับเมืองภูเก็ตด้วย รั้งขึ้น ณ วันพฤหัสบดี เดือน ๕
 แรมค่ำ ๑ พระพดด้วงกรมเมืองถางให้ขุนหมื่นตงมาแจ้งแก่ข้าพระ
 พุทธเจ้าว่า พระยาถางเกณฑ์ไพร่ ๘๕ คน ให้พระพดด้วงคุม
 มาแต่ณวันจันทร์ เดือน ๕ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ครั้นมาถึงท่าเรือทราบว่าพวก
 จันทกอง กักด่านทางไม่ให้คนไทยไปมาได้ พระพดด้วงจะพา
 ไพร่ฆ่าพวกจันทกองจะเกิดความวิวาทขึ้น พระพดด้วงจึงรออยู่ที่
 บ้านวิพร ข้าพระพุทธเจ้ากับพระยาวิชิตด้วงความจึงให้จันทกองไป
 วัพระพดด้วงคุมไพร่ตงมาถึงเมืองภูเก็ต ณ วันพฤหัสบดี เดือน ๕
 แรม ๒ ค่ำ พระบริสุทธิโตทรมินทร์สุวรรณาราชการ เมืองตะกั่วคุมขุนหมื่น
 นายไพร่ รวม ๓๐๐ คน มาถึงเมืองภูเก็ต ณ วันศุกร์ เดือน ๕ แรม ๓ ค่ำ
 พระยาณรงค์เรืองฤทธิ์ประสิทธิ์ด้วงสุวรรณาราชการเมืองถาง คุมขุน
 หมื่นนายไพร่ รวม ๒๐๐ คน มาถึงเมืองภูเก็ต ณ วันอาทิตย์ เดือน ๕
 แรม ๕ ค่ำ เมืองพังงา พระยาบริรักษ์ภูธรสุวรรณาราชการ เมืองพังงา แต่ง
 ให้พระณรงค์ชติ หดงด้ตติ คุมขุนหมื่น นายไพร่ รวม ๓๐๐ คน มาถึง
 เมืองภูเก็ต ณ วันจันทร์ เดือน ๕ แรม ๖ ค่ำ เมืองไทร เจ้าพระยา
 ไทรบุรี แต่งให้ตมเกตุมาแธ ตมกมตา ห้วนอาหวัง คุมแซ่ไพร่
 ๓๓๕ คน มาตวยเรือมูรชาดลัดลัดตติ ถึงเมืองภูเก็ต ณ วันอังคาร
 เดือน ๕ แรม ๗ ค่ำ เจ้าพระยาไทรบุรี มหนังสือไปถึงข้าพระพุทธเจ้าว่า
 เจ้าพระยาไทรบุรี ยังกวาดหาคนให้เรือ สติมถอน บรรทุกเพิ่มเติมมาตวย
 หตง อีก ๑๖๕ คน คน หวงเมืองยกมาถึงเมือง ภูเก็ต แดง ๘๓๕ คน คน

เมืองภูเก็ต ๓๗๓ คน ทหาร เวียดนาม ๑๒๐ คน รวม ๕๓๐ คน และ
 กับคนใดเกิดขย แจ็งฉากครั้งบั้งต้นบั้งในเดือนจตุลชิตเมืองเกาะหมากไม่ได้
 กรแนนเงินเด็ด ยอมให้ ยมของ คอเวอแมนตมาไซ พอตาง ก่อน ๕๐๐ บั้งต้น
 และที่อำเภอ นครองแขวงเมืองภูเก็ต พวกไทย พวกแขก แดกเห็น เขาป่า
 พากครอบครวั ประชุมกันขย ชาย ฉกรรวัประมาณ ๑๕๐ คน พวกจีนคน
 กัน ๒๐๐—๓๐๐ คน จะไปปล้นเผาบ้านเรือนไทยแขกต่อไปอีก พวกไทย
 พวกแขกสู้รบ กับพวกจีนแตกถอยมา พวกไทย พวกแขกเอาไฟ เผาทัม
 โรงจีน ที่อำเภอ นครอง ประมาณ ๕๐—๕๐ โรง พวกจีน กับพวกไทย แหก
 สู้รบกันมาถึง ณวันศุกร์ เดือน ๔ แรม ๓ ค่ำ (๑) ข้าพระพุทธเจ้า และ
 พระยาศรีธรรมสงครามให้ กรมการจีน หักหน้าชนไปห้ามปราม พวกไทยจีน ทั้ง
 ต้องฝ่าย ค่อยหยุดตั้ง แต่พวกไทยจีน ซึ่งผูกใจเจ็บแค้น แกกกัน ยงคุม
 พวก ๓—๕ คน ตอบกระตำราย แกกกัน ตามตงป่า แขวงอำเภอ อยู่บาง
 พวกจีนคนร้ายเห็นกองทัพมาพร้อมกัน ก็มีความกลัว พากันหนีออกจาก
 บ้านเมือง บาง การเหมืองแร่ตบูกได้ตั้งมือ ทำการเป็นปกติแต่บาง ก็
 ทยงหวาดหวอนขยมิได้ตั้งมือทำการเหมืองแร่ก็ม ข้าพระพุทธเจ้าเห็นด้วย
 เกิดว่า ว่า การที่เมืองภูเก็ต ถ้าไม่จัดเสียให้เรียบร้อย พวกพ่อค้า
 ซึ่งตั้งท่ามา คำชาย และราษฎร ไทยแขก เห็นไม่อาจอยู่ คงจะพากัน
 อพยพ ออก จากบ้านเมือง ไปอยู่เมืองอื่นเสียโดยมาก และหนังสือ พระยา

(๑) การที่ชาวเมืองสู้รบจีนที่อำเภอคลอง ครั้งนั้น ด้วยได้เจ้าอธิการวัดคลอง
 ซึ่งนับถือกันว่าเป็นผู้มีวิทายาคมขลังคุ้มครอง เมื่อเสร็จการปราบจีนแล้ว โปรดฯ ให้
 ตั้งพระอธิการนั้นเป็นพระครูวิสุทธีวงศาจารย์

รัตนเศรษฐี ซึ่งมีมาถึงข้าพระพุทธเจ้า ว่าด้วยเงินที่เมืองระนองกำเริบ
นั้น ข้าพระพุทธเจ้าได้ คิดถำเนา หนังสือ ๓ ฉบับที่ ๑ ฉบับที่ ๒ ฉบับที่ ๓
ใส่มาในซองนี้ด้วยแล้ว ครวมก็ควร ชุดแต่จะ ทรงพระกรุณาโปรด
เกล้า ฯ บอกรมาณเงินพดด้วงที่ เดือน ๔ แรม ๘ ค่ำ ปีชวดอัฐศก ”

การปราบปราม พวกจีนกุดทเมืองภูเก็ต ถึงต้องเกณฑ์ กำตั้งต่าง
เมืองไปช่วยคล้าย กับเป็นการสงคราม จึงปราบปราม ตกได้ แค้น
รัฐบาด กิจดวง การ บ้องกัน คือให้เพิ่มเติม กำตั้ง โปติศ และทหารอยู่
ประจำ เป็นต้น ก็มีได้ เหตุเช่นนั้น ชนออก.

เมื่อก่อน ที่จะเกิดเหตุเรื่องจีนกุด ทาเวบที่เมืองระนอง พระยารัตน
เศรษฐี (คอซู่เจียง) มีใบบอกเข้ามากราบบังคมทูล ฯ ว่า มีความ แก่
ชราตงมากแล้ว ขอ พระราชทาน กราบถวายบังคมลาไปเมืองจีน เพื่อ
ไปว่าเพื่ญการก่ศ ตบ้านเดิมสักครั้งหนึ่ง ได้พระราชทานพระบรมราชา
อนุญาตให้ไปตามประสงค์ พอ พระยารัตนเศรษฐี (คอซู่เจียง) กลับ
มาจากเมืองจีนไม่ช้า ก็เกิดเหตุพวกจีนกุดทาเวบ ครั้นเมื่อปราบปราม
เรียบร้อยแล้ว พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรง พระ ราช
ดำริว่า พระยารัตนเศรษฐี (คอซู่เจียง) แก่ชรา จึงพระราชทาน
สัญญาบัตรเลื่อนยศพระยารัตนเศรษฐี (คอซู่เจียง) ขึ้นเป็น พระยา
ดำรงสติรมหิศรภักดี ตำแหน่งจางวางผู้กำกับราชการเมืองระนอง
และทรงตั้งพระศรีโศภณพิทักษ์ (คอซิมก้อง) ซึ่งเป็นบุตรคนใหญ่
และเป็นตำแหน่งผู้ช่วย ราชการ อยู่ในเวदानัน เป็น พระยารัตนเศรษฐี
ผู้ว่าราชการ เมืองระนอง เมื่อ บินดู พ. ศ. ๒๔๒๐ มีถำเนาตราพระยศให้
นำเมือง ตั้งน

ตราตั้งพระยารัตนเศรษฐี (คอกษ์เจียง)
เป็นพระยาดำรงสุจริตมหิศรภักดี

สารตรา ท่านเจ้าพระยาอัครมหาเสนาบดี อภัยพิริยปรากรมพาหุ
สมเด็จพระกระต่าโหม มาถึงพระยารัตนเศรษฐีผู้ว่าราชการ เมืองระนอง
ด้วยพระยารัตนเศรษฐี คนเก่า เข้ามาเฝ้า ทูลละอองธุลีพระบาท
กราบบังคมทูล พระกรุณา แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ด้วยการที่
เกิดกบฏเมืองระนอง ตั้งแต่เกิดจน จนข้าหลวง ผู้มีอำนาจ และ ทหาร
ไปด้วยเรือรบ กดไฟ ชี้อมราษฎรดีดดีดี พร้อม ด้วยผู้ว่าราชการเมือง
กรมการชำระ คัดสินทำโทษตาม โทษานุโทษ เดรัจฉาน บ้านเมืองเรียบร้อย
เบื่อกปกติ

ได้ทรงทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท ทุกประการแล้ว มีพระบรม
ราชโองการมาณพระบัณฑูรสร้อยถึงหน้าท ค้ำไว้เห็นอเกล้าเห็นอกระหม่อม
สั่งว่า ทรงพระมหากรุณาตั้งให้พระยารัตนเศรษฐี เป็นผู้ว่าราชการ
เมืองระนองรักษาพระราชอาณาเขตต์ ท่านบำรุง บุตรหลานกรมการ
ไพร่บ้านพลเมือง ตักค่าอาณัติได้ทำมาหากินอยู่เย็นเป็นสุข พระยารัตน
เศรษฐีได้ รับทำภาษีผลประ โยชน์ ซึ่งเกิดขึ้นในบ้านในเมือง ทูลเกล้า
ทูลกระหม่อมถวายก็มาก ถึงงวดถึงบ่บอกตั้งเข้ามาณกรุงเทพมหานคร
มิได้ตกลง

ทรงพระราชดำริเห็นว่า พระยารัตนเศรษฐีเป็นผู้ว่าราชการเมือง
มาช้านานจนแก่เฒ่าชรา จะว่าราชการบ้านเมือง ก็เป็นความลำบากแก่ตัว
พระยารัตนเศรษฐีมาก ได้ พระราชทานสัญญาบัตรตั้งให้พระศรีโตหภูมิ

พทกษณชวยราชการซึ่งเป็นบุตรผู้ใหญ่ เป็นทพระยารัตนเศรษฐีผู้ว่า
ราชการเมืองให้ สดับตระกูล โดยมีคความชอบในราชการแผ่นดิน จะเพิ่ม
ยศชั้นให้เป็นพระยาจางวาง ก็พอกกราบบงคมาตาไปเมืองจันการจึง
ได้ คางอยู่

ครังนั้นเกิดกบฏขึ้นณเมืองระนอง กรุงเทพมหานคร ก็แต่ง
ข้าหลวงมีอำนาจคุมทหารปืนใหญ่เด็ก และเกณฑ์ กองทัพ หัวเมืองมาช่วย
ระงับปราบปราม พระยารัตนเศรษฐีผู้กลับมากัดเมืองจันถึงเมืองระนอง
ทันราชการ ได้ช่วยข้าหลวงทหารปืนใหญ่เด็ก และกองทัพหัวเมือง
ปราบปรามทำโทษจันคนชั่วราบคาบ บ้านเมืองจึงเรียบร้อยได้ โดยเร็ว
พระยารัตนเศรษฐีมีความชอบในราชการแผ่นดิน

จึง โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานสัญญาบัตร เลื่อนยศ
พระยารัตนเศรษฐีขึ้น เป็น พระยาดำรงสุจริตมหิศรภักดี จางวางกำกับ
ราชการเมืองระนอง ถึงศักดิ์นา ๓๐๐๐ พระราชทานโต๊ะทองคำใหญ่ ๓
คนโททองคำ ๓ กระโถนทองคำ ๓ ตัปทนต์ชุดแดง ๓ เป็นเครื่องยศกับ
เสื่อผ้าตามบรรดาศักดิ์ ออกมาทำราชการฉลองพระเดชพระคุณ พร้อม
ด้วยพระยารัตนเศรษฐีผู้ว่าราชการเมืองกรมการ แล้วให้ พระยาดำรง
สุจริตมหิศรภักดี จางวาง เขาเครื่องยศเดิม สำหรับ ทพระยารัตนเศรษฐีนั้น
พระราชทานให้แก่พระยารัตนเศรษฐี ผู้ว่าราชการเมืองเป็นเกียรติยศ
สืบไป

TUDC

22/04/2563

ให้ พระยารัตนเศรษฐีผู้ว่าราชการเมือง กรมการ พังบงคบบัญชา
พระยาดำรงสุจริตมหิศรภักดีจางวาง ถ้ามีราชการเกิดขึ้นแก่บ้านเมือง

ประการใด ให้พระยารัตนเศรษฐีผู้ว่าราชการเมืองกรมการปรัการศึกษา หรือพระยาดำรงสุจริตมหิศรภักดีจางวาง ตามซึ่งเห็นพร้อมชอบด้วย ราชการ อย่าถือเปรียบแก่งแย่งให้เสียราชการไปแต่ตั้งใดสิ่งหนึ่งได้

อนึ่งถ้าถึงกำหนดงวดกำหนดปีตั้งเงินภาษีอากร ณเมืองระนอง เมื่อใด ก็ให้พระยาดำรงสุจริตมหิศรภักดีจางวาง พร้อมด้วยพระยารัตนเศรษฐีผู้ว่าราชการเมืองกรมการ รวบรวมเงินภาษีอากรเข้าหีบปิดตราประจำครั้ง แดงกรมการคุมเข้ามาส่งณกรุงเทพมหานคร อย่าให้เงินภาษีอากรค้างถ่วงงวดดองมิได้

อนึ่งถ้าถึงเทศกาลพระราชพิธีตรุษสงกรานต์ ก็ให้พระยาดำรงสุจริตมหิศรภักดีจางวาง ไปพร้อมด้วยพระยารัตนเศรษฐีผู้ว่าราชการเมืองกรมการณพระอารามตามเคย จำเพาะพระพักตร์พระพุทธรเจ้า พระธรรมเจ้า พระสังฆเจ้า บ่ายหน้าคอกกรุงเทพมหานคร ถวายถวายบังคมต่อใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ทำสัตยาบันสัตย์ทุกเกล้าทุกกระหม่อม ถวายแด่ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งทรงพระคุณธรรมอันมหาประเสริฐ แล้วยับพระราชทานหน้าพระพิพัฒน์สัตยาปีละ ๒ ครั้ง อย่าให้ขาดได้

อนึ่งให้พระยาดำรงสุจริตมหิศรภักดีจางวาง กำชับห้ามปราม บุตรหลานเสมียนทนายข่าวไพร่ข้าทาสธัมภ์กำลัง อย่าให้คบหากันสู่มื่นกินฝิ่นซื้อฝิ่นขายฝิ่น และเป็นโจรผู้ร้ายปล้นสดมภ์ลักขังฆ่า โฉกกระบือ คัดพกดกชิงฉิ่งราวฉอบกระบี่เขาพิศุกของเงินเครื่องอัญมณ ของธัมภ์นะ

ซึ่งพราหมณ์เข้ามาพระราชารัฐ ไร่บ้านพุดเมืองดุกคำฉนวนีทางบก
ทางเรือให้ ได้ความเดือดร้อนแต่ตั้งใดสิ่งหนึ่งได้

ครั้นลุ้สารตราให้ ให้พระยารัตนเศรษฐีผู้ว่าราชการการเมืองกรมการ
จำของตอกเอาท้องตราตงนี้ไว้ แล้วประทวนตั้งคนตราตั้งและตราจำนำ
สำหรับทบบัญชีจำนวนเลขสำหรับเมือง ให้แก่พระยาตำรวจสุจริตมหิศร
ภักดีจางวางเจ้าบวรราชการตามตำแหน่งสืบไป

สารตรามาณวันพฤหัสบดีเดือน ๘ แรม ๖ ค่ำ จุติศักราช ๑๒๓๘
ม บดินทรพิทักษ์

ตราปฐมมุขย์ ถอดสมุด ประจำครั้ง ตราพระคชศัพท์น้อย ประจำฉีก

สำเนาตราตั้งพระศรีโลหภูมิพิทักษ์ (คอซิมก้อง)
เป็นพระยารัตนเศรษฐี

สารตรา ท่านเจ้าพระยาอัครมหาเสนาบดีอภัยพิริยปรากรมพาหุ
สมุหพระกระต่าใหม่ มาถึงหาดงปลัด หาดงมหาตไทย หาดง
ศักดิ์ศรีสมบัตินผู้ว่าราชการ กรมการอยู่รักษาเมืองระนอง ด้วย
พระยารัตนเศรษฐี ผู้ว่าราชการเมืองระนอง ทำเรื่องราวกให้กราบ
บังคมทูลพระกรุณาว่า พระยารัตนเศรษฐีแก่ชราอายุ ๗๘ มี ขอลา
ออกนอกราชการ กราบถวายบังคมตาไปเมืองจันทบุรีให้ บิดามารดา
ญาติพี่น้องตั้งครั้งหนึ่ง ขอให้พระศรี โลหภูมิผู้ว่าราชการว่าราชการ
บ้านเมืองต่อไป จึงมีพระบรมราชโองการมาณพระบัณฑูร์ตั้งหน้าท

ค้ำถัดเห็นอเกตุเห็นอกระหม่อมว่า พระศรี โทหภูมิผู้ช่วยราชการเป็น
 บุตรใหญ่ (พระยารัตนเศรษฐี) ได้ทำราชการสนองพระเดชพระคุณ
 ช่วยพระยารัตนเศรษฐีรักษาบ้านเมืองสาขานาน หามิระแวงในราชการ
 แต่สิ่งหนึ่งสิ่งใดไม่ ใจคอมั่นคงตั้งมั่นเป็นผู้ใหญ่รักษายบ้านเมืองได้
 จึงทรงพระกรุณา โปรดเกล้าโปรดกระหม่อม พระราชทานนามตั้งญญาบัตร
 ให้พระศรี โทหภูมิผู้ช่วยราชการ เป็นที่พระยารัตนเศรษฐีผู้ว่าราชการ
 เมืองระนอง ถ้อยคดีนา ๓๐๐๐ ไร่ พระราชทานดjabทศกัน ๑
 ลูกประจำปด้าทองดำ ๑ โต๊ะทองคำ ๑ กระโถนทองคำ ๑
 กาทองคำ ๑ กระจับป้งทองคำ ๑ หมวกคุ้มบ่ทรงประพาศ ๑
 เสื้อทรงประพาศตัว ๑ เสื้อมังกร ๔ เต็มตัว ๑ เสื้อเขมรขาบริวด
 ตัว ๑ ผ้าปมเขมรผืน ๑ ผ้าแพรขาวผืน ๑ เป็นเครื่องยศ
 ออกมาทำราชการสนองพระเดชพระคุณสืบต่อไป ให้หัดวงปลัด หลวง
 มหาดไทย หลวงศักดิ์ศรีตั้งมบตผู้ช่วยราชการกรมการ นายกอง
 บอถ้อยฮากกรเมืองระนอง ฟังบังคัมบัญชาพระยารัตนเศรษฐีผู้ว่าราช
 การเมือง แต่ซึ่งชอบด้วยราชการตามอย่างตามธรรมเนียมสืบมาแต่
 ก่อน อย่าให้ ดื้อเปรี๊ยะแก่งแย่งให้เสียราชการไปแต่สิ่งหนึ่งสิ่งใดได้
 ให้ พระยารัตนเศรษฐี มีน้ำใจโอบอ้อม ทำนุบำรุงญาติพี่น้อง ในวงศ์ ตระกูล
 และ กรมการ ผู้ใหญ่ ผู้ น้อย ไร่บ้าน พลเมือง ลูกค้าวานิช ให้ ได้ ความสุข
 ดบาย ให้บ้านเมืองเจริญบริบูรณ์ จนจะได้เป็นความชอบสืบไป อนึ่ง
 ถึงเทศกาดพระราชพิธีตรุษสงกรานต์ให้พระยารัตนเศรษฐี พร้อมด้วย

ญาคพของแฉะกรมการผู้ใหญ่ผู้น้อยไปเอนพระอารามตามเคยณะเพาะพระ
 พักตร์ พระพุทธเจ้า พระธรรมเจ้า พระสังฆเจ้า บ่ายหน้าต่อ
 กิ่งเทพพระมหานครกราบถวายบังคมต่อใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ทำ
 ดัชยานุตัลย์ ทูลเกล้าฯ ทูลกระหม่อม ถวายแด่ พระบาทสมเด็จพระปรมินทร
 มหาจุฬาลงกรณพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงพระคุณธรรมอันมหา
 ประเสริฐ แล้วยับพระราชทานนาพพณห์ ดัชยาปีละ ๒ ครั้ง ตาม
 อย่างธรรมเนียมจกบือยาให้ชาติได้ มีพระราชโองาพดำหริบทผู้ว่า
 ราชการเมือง ประทับตราพระคชด้หือออกมาด้ยฉบับ ๓ ความ
 แจกทุกประการแล้ว

ด้วารตรามาณวันศุกร์เดือน๕ปี๕๓๕ : ๕๓๕
 ด้วารปมมนุษย์ ถัดตาพประจำครั้ง ๕๓๕ ๕๓๕
 ด้วารพระคชด้หือนอยประจำณัก

ด้แต่ออกจากตำแหน่งผู้ว่าราชการเมืองแล้ว พระยาดำรงสุจริตฯ
 กัดจัดแบ่งการค้าขายที่เคยทำให้แก่บุตร คือในบรรดาการที่เมือง
 ระนองมอบให้พระยารัตนเศรษฐี (คอซิมก้อง) การที่ห้างโกหงฉน
 ณเมืองเกาะหมากมอบแก่หลวงศรีโศภณพิทักษ์ (คอซิมซิม) การ
 ที่เมืองหลังถ้งฉน มอบให้แก่พระจรรยาโกศากร (คอซิมเต็ก) และส่ง
 นายคอซิมมีบุตรคนเล็กให้ ไปเล่าเรียนที่เมืองฉน ดัชเองเป็นแต่ผู้ตรวจ
 ตราดูแล นอกจากนั้นคิดทำพนัยกรรมตั้งให้ ผู้รับมฤตกรรมทรัพย์ที่ได้
 รับมฤตกนนั้นเป็นทุนในห้าง โกหงฉน ทำการค้าขายหาผลประ โยชน์ไป

TUDC 22/04/2563

ด้วยกัน ตลอดเวลานับตั้งแต่พระยาดำรงสุจริตฯ (คอซู้เจียง) ถึง
อนิจกรรมไปอีก ๓๐ ปี จึงให้แบ่งทรัพย์สินมรดกแยกกันไปได้ พระยา
ดำรงสุจริตฯ (คอซู้เจียง) อยู่มาจนปีมะเมีย พ.ศ. ๒๔๓๕ จึงถึง อนิจกรรม
เมื่ออายุได้ ๘๐ ปี

เมื่อพระยาดำรงสุจริตมหิศรภักดี (คอซู้เจียง) ถึงอนิจกรรมแล้ว
นายคอซิมบี๊ซึ่งบิดาตั้งให้ ไปเล่าเรียนที่เมืองจีนจนได้รัจการศึกษากลับมา
พระยารัตนเศรษฐี (คอซิมก๊อง) ผู้พำนักอาศัยเป็นมหาดเล็กพระบาท
สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระ
ราชทานสัญญาบัตรบรรดาศักดิ์เป็นหลวงบริรักษ์โตหุดดี ตำแหน่งผู้ช่วย
ราชการเมืองระนอง แล้วพระยารัตนเศรษฐี (คอซิมก๊อง) ผู้เป็น
หัวหน้ากับบรรดาบุตร หลานของพระยาดำรงสุจริตฯ มีใบบอกเข้ามา ยัง
กรุงเทพฯฯ ว่าได้จัดการฝังศพไว้ที่เมืองระนองตามประเพณีจีน ขอบ
พระราชทานพระบรมราชานุญาตทำคำจารึก ศีตบั๊กไว้ ให้เป็น เกียรติยศ
คนที่ฝังศพ โปรดฯ ให้ตรองคำจารึกนั้นแล้ว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ ทำตามประสงค์

สารตราพระราชทานคำจารึกป้ายหน้าห้องซุ้ และเครื่องขมาศพ
พระยาดำรงสุจริตมหิศรภักดี (คอซู้เจียง)

สารตรา ท่านเจ้าพระยาอัครมหาเสนาบดีอภัยพิริยปรากกรมพาหุ
สัมฤทธิ์กระดาใหม่ มาถึงพระยารัตนเศรษฐี ผู้ว่าราชการเมือง พระ
ศรีโศภณพิทักษ์ ผู้ช่วยราชการ หลวงบริรักษ์โตหุดดี ผู้ช่วยราชการ

พระจรรยาธิปไตย ผนวชราชการเมือง หลวงสมเด็จราชกิจ ปัด
และบุตรหลานญาติพี่น้องวงศ์ตระกูลพระยาตำรวจดีวิกรมทิศรัถย์ ดี จางวาง
ณเมืองระนองเมืองหงัดอน

ด้วยพระยารัตนเศรษฐี ผนวชราชการเมือง พระศรีโศภณพิทักษ์
ผู้ช่วยราชการเมืองระนอง พระจรรยาธิปไตย ผนวชราชการเมือง
หงัดอน มีใบบอกตงวัน้องการ เดือน ๑๑ แรม ๑๑ ค่ำ ปีมะเมีย
จัตวาศก ส่งจดหมายตามถ้อยคำผู้เฒ่าผู้แก่เมืองระนอง ให้หลวง (สาร)
พาทกรมการถือมา

มีความว่า พระยาตำรวจดีวิกรมทิศรัถย์ จางวางเมืองระนอง
บวชเป็นวัณณโรคนั้นที่ต้นหลัง หมอประกอบบวชวิชาพยาบาลอาการ
หาคายไม่ วัณณพุดที่ดับดี เดือน ๑ ขึ้น ๘ ค่ำ ปีมะเมีย จัตวาศก
พระยาตำรวจดีวิกรมทิศรัถย์จางวาง ถึงแก่อสัญกรรม อายุได้ ๗๖ ปี
ศพฝังมีของช่วยตามธรรมเนียมเมืองระนอง หากได้พระราชทานเพลิงไม่

พระยารัตนเศรษฐี ผนวชราชการเมืองพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
คีตาบักหน้าช่องช่วยศพพระยาตำรวจดีวิกรมทิศรัถย์จางวาง จะได้เป็น
เกียรติยศแก่บุตรหลาน ซึ่งรับราชการฉลองพระเดชพระคุณพระบาท
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวสืบไป มีความในใบบอกหลายประการ

ได้นำขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณา แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้า
อยู่หัว ความทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทแล้ว มีพระบรมราชโองการ

(๑) คำว่าอสังกรรม โดยปกติใช้แต่ศพที่ขอขมาเจ้าพระยา ที่ใช้ในสวด
ระบับนี้จะใช้ผิด หรือโดยคำสั่งให้ใช้เป็นพิเศษ ข้อนี้ไม่มีทางจะตอบให้ทราบแน่

22704/2583

มาณพระบัณชฑ์รุ้งถึงหนาทคำรังสีเห็นอกเห็นใจระหม่อมสั่งว่า พระยา
 คำรังสีวิกรมหิศร์ภักดี จางวาง รั้งอำนาจแต่ท่านเสนาบดี ซึ่งได้บังคับ
 หัวเมืองฝ่ายทะเลตะวันตกในกาลนั้น ไปเป็นผู้ก่อสร้างเมืองระนอง ชัก
 ขนไทยจีนและตุ๊กตา มาตั้งบ้านเรือนทำเรือกล่นไว้หาเป็นภูมิลำเนา
 เมืองขึ้น พระยาคำรังสีวิกรมหิศร์ภักดี จางวาง ทำเหมืองดื่บ
 ลงทุนให้ราษฎรขุดร่อนแร่ดื่บมาขึ้นโรงกลวง ดื่บลงได้เนื้อดื่บ
 จำหน่ายเก็บภาษีทำนุบำรุงบ้านเมืองเกิดภาษีผลประโยชน์แผ่นดินเจริญ

พระยาคำรังสีวิกรมหิศร์ภักดี จางวาง ทำนุบำรุงบุตรชายใหญ่เด็ก
 ได้ทำราชการสนองพระเดชพระคุณตั้งตระกูลและทำนุบำรุงอาณาประชาราษฎร
 ราษฎรลูกคำวานิชได้ทำมาหากินอยู่เย็นเป็นสุข พระยาคำรังสี
 วิกรมหิศร์ภักดี จางวาง มีความชอบต่อราชการแผ่นดินเป็นอันมาก

ซึ่งพระยารัตนเศรษฐีผู้ว่าราชการเมืองระนอง กับพวของขอรับ
 พระราชทานพระบรมราชานุญาต จารึกบ้ายศิลาตั้งแถวเดือนมกราคม
 ค่ำที่บ้านเมืองจีน แดงทำมาหากินอยู่ในประเทศสยาม พระบาท
 สัมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระมหากรุณาชุบเลี้ยงมียศบรรดาศักดิ์ ทำ
 ราชการสนองพระเดชพระคุณ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาจนถึง
 แก่สมัยฉกรรรม จะได้บันทึกหน้าของรัชชูปพระยาคำรังสีวิกรมหิศร์ภักดี
 จางวาง ให้เป็นเกียรติยศแก่บุตรหลานตามธรรมเนียมจีน

จึงโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ขีบตีกรมพระกระดาใหม่ ซึ่งได้
 บังคับหัวเมืองฝ่ายใต้ ฝ่ายทะเลตะวันตก เรียบเรียงอักษรถอยคำซึ่ง

จาร์กบ้าย นำขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายทรงทอดพระเนตร เห็น
สมควรใช้ ได้แล้ว พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ จาร์กบ้ายคิดตั้ง
ออกมาพระราชทานพระยารัตนเศรษฐี กับพี่น้อง บั๊กหน้าห้องซ้ายศัพพะยา
ดำรงฉวีกรมทศรัภักดิ์ จางวางเถิด

ได้ โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ เจ้า พนักงาน จัด ชูบเทียน ดอกไม้
จันทร์ ประจุทับเหมือน คีตา หน้าเพลิง ดำวับ ๑ เงิน เฟื้อง ๓๐๐ เฟื้อง
ผ้าไตร ๕ ไตร ผ้าขาว ๑๐ พับ ร่ม ๕๐ คัน รองเท้า ๕๐ คู่ มอบ
ให้ หลวง (สรรพ) พากกรมการ คุณออกมาพระราชทาน แก่ พระยา
รัตนเศรษฐี ผู้ว่าราชการเมืองระนองกับพี่น้องให้ทำบุญในкарศพ พระยา
ดำรงฉวีกรมทศรัภักดิ์ จางวาง โดยสมควรแก่ยศ บรรดาศักดิ์

แต่ชูบเทียนดอกไม้จันทร์นั้น เป็น ของ หลวง ชมาศพ ให้ พระยา
รัตนเศรษฐี ผู้ว่าราชการเมืองระนองเชิญหีบชูบเทียนดอกไม้จันทร์ ขึ้นตั้ง
บนที่ หน้าบ้าย คีตา ตาม สมควร เงิน เฟื้อง ผ้าไตร ผ้าขาว ร่ม รองเท้า
ให้มีเทศนาชักบังสัจกุศล มหาบังสัจกุศล และ ทิ้ง ทาน ถ้าทำบุญเสร็จแล้ว
เป็นจำนวน พระสงฆ์ มากน้อยเท่าใดให้มี ใบบอก ถวายพระราชกุศลเข้ามา
ให้แจ้ง

สารตรามาณวันพฤหัสบดี เดือน ๖ ขึ้น ๑๓ ค่ำ ปี มะแม เบญจศก

ศักราช ๒๔๕๕ (พ. ศ. ๒๔๒๖) TUDG 22/04/2563

ตราพระบรมมหาราชวัง ถอดสมุดประจำ ครั้ง ตรา พระคชด้สน้อยประจำ ผนึก

คำจารึก

ประวัติ พระยาคำรงสุจริตมหิศรภักดี (คอซู้เจียง)

จางวางเมืองระนอง

ประกาศไว้ ให้ท่านทั้งหลายผู้จะได้อ่านหนังสือนี้ทราบทั่วกันว่า เดิม
 ท่านพระยาคำรงสุจริตมหิศรภักดี จางวางเมืองระนองนี้ ท่านเป็นจีน
 ชกเกียนเกิดในบ้านแซ่ชู่ฮ่าเกอ ะยอง เขตต์แขวงเมืองเจียงจิ๋ว ท่าน
 เกิดนับตามฉันทาจีน เป็นฉันทา ๒๕ คำ เดือน ๑๑ ปี มะเส็ง นามเดิม
 ชื่อชู่เจียงแซ่ค้อ ครั้นอายุครบ ๒๕ ปี ได้เข้ามาจากเมืองเจียงจิ๋ว มามี
 ภรรยา ตั้งบ้านเรือนท่ามาหาถนนยมเมืองพงาชานาน จนค่อยเจริญขึ้น
 ตั้งมา ถึงฉันทาของคาร เดือน ๓ ขึ้น ๕ คำ ปี มะโรง ฉศกคักราช ๑๒๐๖
 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้ง
 ให้เป็นหลวงรัตนเศรษฐี นายอากรดับกเมืองระนอง ขึ้นเมืองชุมพร
 ได้ทำอากรดับกแขวงเมืองชุมพร เมืองกระบี่ เมืองระนอง รวม ๓๐ ตำบล
 ทูลเกล้าฯ ถวาย เป็น อากรดับก ปีละ ๕๓ ภาชา ภายหลังโปรดเกล้าฯ
 ให้เป็นผู้จากราชการเมืองระนอง แต่ทศابتวาดกรุด บางวัน พอนั่ง
 ทง ๓ ตำบลหนึ่งไม่ มบ้านเรือนผู้คน ตำบล เมือง ระนอง เมื่อแรกหลวง
 รัตนเศรษฐี มาตั้งท่าภาษีอากร เมื่อปีมะเส็ง ตั้งศกคักราช ๑๒๐๗ นั้น
 ก็ยังเป็น บ้ำ รกว้าง ฉ่างเข้ต่ำ อยู่ มาก มีคนไทยจีน ตั้งบ้านเรือน อยู่ ๓๗
 ครอบครวั เหมองคตของมีบ้าง เด็กน้อย ๒๕ เป็น แขวงเมือง ชุมพร
 ยังไม่ เป็นกัม บ้านเมือง ไม่ม้เรือกสวนไร่นาท่าเตีท่ามาหาถนน ครั้น

สำนักหอสมุด

สยามที่เมืองสิงคโปร์
 โดหิตย์ (คอซิมบี้)

จึงพระราชทานสัญญาบัตรเลื่อนหอดวงบริรักษ์
 ขึ้นเป็น ทพระอภัยมณีศึกษาดำรงตำแหน่ง

ผู้ว่าราชการเมืองตระบุรีต่อมา

สำนักหอสมุด

ตอนที่ ๕

รับเสด็จพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่เมืองระนอง

ถึง พ.ศ. ๒๔๓๓ (ร.ศ. ๙๐๗) พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จเยี่ยมเขตมณฑล ระยะเวลาที่เสด็จไปครั้งนั้น ทรงเรือสำเภา (ลำแรก) เป็นเรือพระที่นั่งไปจากกรุงเทพฯ แต่ทรงช้าง พระที่นั่งเสด็จ ทางสถิตมารค จากเมืองชุมพรข้ามแหลม มณฑลไปลงเรือที่เมืองตะรุเตา เรือพระที่นั่งอุบลบุรีก็ออกไปคอยรับเสด็จอยู่ที่เมืองระนอง เสด็จตรวจหัวเมืองชายทะเลในพระราชอาณาเขต แล้วผ่านไปในเมืองมณฑลของอังกฤษ ประทับที่เมืองเกาะหมาก เมืองสิงคโปร์ เสด็จกลับ เสด็จทอดพระเนตร หัวเมืองมณฑล และหัวเมืองไทยทางบกก็ได้ตลอดมา ในคราวเสด็จเยี่ยมมณฑลครั้งนั้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ ทรงพระราชนิพนธ์ เรื่องระยะเวลาเป็นพระราชหัตถเลขาพระราชทานมาถึงเสนาบดีสภาซึ่งรักษาพระนคร (หอพระสมุดฯ ได้รวม พระราชหัตถเลขาคราว นั้น เข้า เป็น หนังสือ เสด็จ ประพาส แหลมมณฑล พิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๕) ในพระราชหัตถเลขาทรงพรรณนาและพระราชทานพระบรมราชาธิบายว่าด้วยเมืองระนองในสมัยเมื่อเสด็จไปครั้งนั้น เป็นเรื่องตำนานอันพิสดารดีกว่าหนังสืออื่น จึงคัดพระราชนิพนธ์เพราะตอนว่าด้วยเมืองระนองมาพิมพ์ไว้ ในหนังสือ

พระราชนิพนธ์ว่าด้วยเมืองระนอง

วันที่ ๒๒ เมษายน (ร.ศ. ๓๐๘ พ.ศ. ๒๔๓๓) เวลา ๕ โมงเช้า
 นาชน ดงเรือกระเชียงเรือไฟลากต้องลงมาตามลำน้ำปากจั่น นาชน
 หลัดเขี้ยวอย่างน่าทะเลต ผิงต้องข้างคอนบนเป็นเลน ตามผิงข้างอังกฤษ
 แดเห็นเทือกเขาต้นแหลมมระลายตลอดไม่ขาดสาย แต่ข้างฝ่ายเราเป็น
 เขาไม้ดีใหญ่หนัก ทริมผิง หน้าเทือกเขา นั้นเป็นเนินสูง ๆ คำ ๆ ไป โดย
 มากคหวางเนิน ก็ตกเป็น ท้องทุ่งกว้าง ๆ มีหมู่บ้านเรือน คนแต่เห็นคัน
 หมากต้นมะพร้าว ทั้งฝ่ายเรา ฝ่ายเขา ก็อยู่ในข้างตะ ห้าหกหมู่ เหมือนกัน
 แต่คอนนี้เขี้ยวเปรียบอังกฤษ ที่ดงไปหน่อขหมิง ถึงทมิศาค ขำระควม
 มีเรือนโรงใหญ่ ๆ หลายหลัง ว่าเป็นหนตดงเมืองแต่ก่อน แต่ค้ำถนั้น
 ดีเหลี่ยมหลังเล็ก ๆ ปดุกอยู่กตางแจ้งไม่อัครรรย อินใดเคย โรงโปติศ
 ที่ระพานเหล็กวัดสระเกศโคกจ่า ลงมาประมาณซิวโมงหนึ่งถึงโรงโปติศ
 ตั้งอยู่บนหลังเนินต่ำ ๆ ริมปากแม่น้ำน้อย โรงโปติศนี้เด็กเท่า ๆ กัน
 กับค้ำถนนี้เอง มีโปติศก็อยู่บนตงมายันรบ ๓๓ คน เป็นพระม่านุ่งผ้า
 โปกผ้า ๖ คน เป็นแขกซิก ส้อมกางเกง อย่างทหาร ๕ คน นายทหาร
 พระมา แต่ไม่เห็นศีตศราวจธ นุ่งผ้าแฉะส้อมเสื้อทหาร ดั่งแต่เห็นอโรง
 โปติศขึ้นมา ดูบ้านคนถกจ่าคตองท่าโรงที่เกาะกงสักนิดหนึ่ง คตองมว
 ข้างล่าง แต่จไม่มี ผิดกับท่าโรง ที่เกาะกงเคย พบวัดหนึ่ง อยู่ท ชายเขา
 เรียกว่าวัดขไฟ โบสถ์หลังค้ำจก แต่ไม่อยู่ในน้ำเหมือนเกาะกง
 ลงมา ๓ ซิวโมงถึงที่ค้ำบตีน้ำจิด ซึ่งเป็นเมือง พระอษฎงค์ (*)
 ไปตงชนใหม่ มีสะพานยวดูชนไปจตถนน เพราะถนนเป็นตม ๒๕๖๓ เวลา

(๐) พระอษฎงค์คคทศรภษา (คอซิมบี๊ ระนอง) ภายหลังได้เป็นที่พระยา
 รัษฎานุประคิษฐ

ถึงบ่ได้ น ก็ด้วยอาศัยกำลังมิดเตอร์ซิมบี เป็นพระแข็งแรงมาก และ
 ว่าเมื่อเร็ว ๆ น มีผู้ร้ายฆ่าคนตายในแดนอังกฤษ ได้ขอให้พระยา
 ชุมพรช่วย พระยาชุมพรก็ได้ช่วยจนได้ตัวผู้ร้ายแล้ว แต่ผู้ซึ่งไม่ตาม
 ผู้ร้ายนั้นต้องเด็อกัดตายคนหนึ่ง มิดเตอร์เมอร์พึดตัวมาชำระโดยเด็ด
 ค่อไปอีก ได้บอกขอขมาใจและห้ามเสีย พระตั้งชื่อซึ่งมากอยชยันโต
 ยัน มีเจ้าอธิการวัดนาตตั้งขึ้น ซึ่งพระอัยยวงศ์ว่าเป็นหัวหน้าหน
 ่ศีรษะกระบือ (*) ภายหลังมาสำบาดีให้พระอัยยวงศ์ ว่าจะไม่ประพฤติ
 เช่นนั้นค่อไป อธิการวัดขไฟ่ออกของคหนึ่ง พระอัยยวงศ์ว่าเป็นคนดีรับว่าจะ
 ช้ามมาอยู่ที่หน้าจิต พระตั้งชื่อเมืองหลังถัดนอกออกไปอยู่ ๕ องค์ นชกนนี้เป็น
 พระมาแต่ฟ้ากมิดวันอีก ๑๗ ได้ถวายเงินตามสมควรแล้วจึงเรือดต้องมา
 ประมาณตั้ง ๕๐ มินิตถึงปากคลองพระชยางข้างฝ่ายเรา ตกอ้างก่าแม่นา
 น้อย ดงไปอีกไม่ช้าก็ถึงคลองดำเจียง ซึ่งเป็นพรมแดนเมืองตรงกับเมือง
 วรรณง ดูปากช่องกว้างใหญ่ แต่เข้าไปข้างในเห็นท่าจะไม่ไค แต่เข้าไป
 ฝนตกมากบ้างน้อยบ้างตลอดทางไม่ไคว่าจะได้ดูอันไคได้ สองฟากเป็น
 ภูเขาตลับซิบซ้อนกันสูงใหญ่ เวลาฝนตกมิดคดุ่มไป เป็นเมฆทับอัย
 ครั้งเขาค่อนเขา ถ้านากกว้างออกกกว้างออกทุกที แต่ไม่ไคให้เห็นมีบ้าน
 ผู้เรือนคน ลงมาจากหน้าจิต ๑ ชั่วโมงถัด ถึงเรืออุบตบรทิศ ซึ่งขึ้นไป

(*) คืออัยยัทางหัวเมืองเหล่านั้น ในสมัยนั้นนี้มีเป็น ๒ พวก เรียกว่าพวกอัยย
 ศีรษะกระบือพวก • พวกปุ่นเถา่งพวก •

จอดคอยรับ อยู่ที่ ตรงปาก คดของเขมา ข้างฝั่ง อังกฤษ (๑) ถึงเรือใหญ่ผ่าน
 จึงได้หาย เดิมคิดว่าจะไปใต้กระเจงที่เกาะขวาง แต่เวลาดำเนินมา
 ๕ โมงเสียแล้ว จึงได้ทอดนอนอยู่ที่ปากคดของเขมาคันหนึ่ง
 วันที่ ๒๓ ออกเรือเวลาโมงหนึ่งกับ ๒๐ มีนิต เป็นเวลาเช้า
 ครึ่งหนึ่งถึงเกาะขวาง ที่เกาะขวางนี้พระยาระนองร้องบอกว่าแผนที่อังกฤษ
 ที่ทำ คือแผนที่กัปตันแบกเป็นคณ หมายถึงไม้คดองกับหนึ่งคือสัญญา
 ในหนังสือสัญญาว่าเกาะท่งต้องฝั่ง โกลฝั่งข้างไทยเป็นของไทย โกล
 ฝั่งอังกฤษเป็นของอังกฤษ เว้นไว้แต่เกาะขวางเป็นของไทย ส่วนเกาะ
 ท่งในแผนที่นั้น เกาะตั้งอยู่ที่ โกลฝั่งข้างอังกฤษเป็นเกาะย่อม จุดข้อ
 ว่าเกาะขวาง ทาสี่เหลี่ยมให้เป็นของไทย ส่วนเกาะขวางซึ่งเป็นตามเกาะ
 ใหญ่ ๆ อยู่โกลฝั่งข้างไทย เกาะหนึ่ง อยู่เกือบจะตั้งฉากค่อนข้างไทยตั้ง
 หน่อยหนึ่งสองเกาะ ที่ชาวบ้านทอดตจนถึงนาย โปติกส์ฝ่ายอังกฤษ ก็
 ยอมรับว่าเป็นเกาะขวางนี้หมายแดงเป็นของอังกฤษ ได้มีใบบอกเข้า
 ไปก็คิดดีนรวม ๆ ออกมา ว่าที่หมายแดงเป็น ของอังกฤษที่หมายเขียวเป็น
 ของไทย แต่ถึงขั้นเกาะท่งนี้อยู่นั้นชดอยู่กับหนังสือสัญญาเช่นขอให้
 นินิต ได้ตรวจดูก็เห็นเป็นหน้าสั่งตั้งจริงอย่างเช่นเขาว่า จะเป็นด้วยแกตั้ง
 หรือด้วยแผนที่ผิดก็ได้ เรือนี้จะไต่ ช้างแดงด้วยแผนที่ในที่ประชุมคือไป (๒)

(๑) เสด็จประพาสเที่ยวนี้ ไปรด ฯ ให้เรือพระที่นั่งอุบลรัตน์คล่องหน้าไปคอย
 รับอยู่ที่เมืองระนอง เสด็จไปจากกรุงทพ ฯ ด้วยเรือสุริยมณฑล ลำที่สมเด็จพระยา
 บรมมหาศรีสุริยวงศ์คือ UDC 22/04/2563

(๒) เรื่องเกาะขวางนี้ เมื่อเสด็จมาถึงพระนคร ได้ไปรด ฯ ให้ว่ากล่าวกับ
 รัฐบาลอังกฤษ ทกลงให้คืนมาเป็นของไทย ตามหนังสือสัญญา

ได้ถามถึงการทำประโยชน์เดี่ยวประโยชน์ในที่เกาะไขว่กันเช่นอย่างไรบ้าง ก็ว่าเกาะเหล่านี้ไม่มีคนตั้งบ้านเรือนอยู่ประจำ แต่เป็นที่ชุมนุมมาก ๆ เกาะ ถ้าเป็นเกาะข้างฝ่ายอังกฤษ คนเราจะไปทำไม้ขอหนังสือ ต่อเขาก่อนเขาไม่ให้ไปทำ เป็นความลำบากแก่คนของเราที่จะไปทำ มาหากินในที่นั้น ตั้งแต่เกาะขวางนั้นลงไปฝ่ายข้างเราเขาดูมากเป็น เตือกใหญ่ ดูเหมือนอย่างเกาะข้าง เรียกว่าท่าครอบครัว ข้างฝ่าย อังกฤษ ดูแนวเขาใหญ่ บัดห่างออกไปเป็นแค่เขาย่อม ๆ มีคนตั้งอยู่ริมน้ำ เทียวทำขึ้นบ้างเป็นแห่ง ๆ ต่อท่าครอบครัวลงไปมีตำบลเรียกว่าละฮัน ชนระนอง ในระแวกนี้คนอยู่สองตำบล นอกนั้นกตกรุดคนถึง ปากน้ำระนอง มีทั้งต้องข้างนั้นไม่ได้ มีทราบเคยจนตั้งแห่งหนึ่ง เป็น แต่เขาใหญ่เขาเด็กตลอดไปจนกระทั่งถึงปลายแหลม เวลามาเช้า ๕ โมง ทอดส้มชดโคเกาะมี ปากน้ำเมืองระนอง ที่นี้พระยษฏฐศกทำเรือนตะเกียง เช่นที่บางปะอินคงไว้แต่หนึ่ง มีเรือสำเภามารวมทุกเข้ามาแต่เมืองพระน้ำ ลอดอยู่แต่หนึ่ง เรือมูรชาดดีดยงบันดัด รือม่อนของฉนมกอยจนเที่ยงจึง ได้ตั้งเรือกระเชียงเรือไฟจากข้ามไปคุดแหลมเกาะต้อง ซึ่งอังกฤษเรียก ว่ากุดเรือเปยยนต์ อ้อมปลายแหลมออกไปคุดข้างหน้า นอกแต่ด้วยบ เขาจนถึงคอกแหลมหน้าใน ที่แหลมนั้นเป็นเนินสูงคิงแดง ๆ ไม่ใคร่มีต้นไม้ คอกแหลมทงหนานอกหน้าในมีบ้านเรือนคนอยู่ หน้านอกไม่ได้เข้าไปใกล้ แต่หน้าในเห็นมีเรือนบนหน้าผาจาก พันธ์องชัน๓หลัง มีโรงใหญ่ เด็กประมาณสัก ๓๐ หลัง มีคนหมากมะพร้าว แต่ที่แผ่นดินที่หมู่บ้าน คองนนั้นบนทค้ำแอมคอกแหลมอยู่หน่อย คี๖ ทบหนอดเนินปลายแหลมมี

กันถึง ๖ ชั้ม ชั้มก็จะมีเขากันนกลาดเป็นอย่างจีน เก่งซ็อน ๆ กันมีเจ้า
 มังกรพันธ์ เป็นงามกว่าทุกชั้ม ทางที่จีนเขาคัดข้ออมวงไป ทำทางก็
 เหมือนกันกับที่คอนเวอนเมนต์ไฮสดีลิ่งคโปร หรือที่บ้านใคร ๆ ต่าง ๆ
 ที่เขาเขาว่าสูงร้อยสิบปี แต่เป็นเนินลาด ๆ มีที่กว้างใหญ่โตกว่าเขา
 ดัคนามาก พดบพดาคัททวนนิกทำเจ้าไม่จริงเครื่องไม่จริง กรอบฝา
 และบานประตูใช้ไม่จริง แต่กรูใช้ไม่ระกำทั้งดำเข้าเป็นลายต่าง ๆ หลัง
 คานนุ่งไม่เกิดดัดดองหลัง นอกนั้นนุ่งจากคาดตั้ง ไซ้ ดีน้ำเงิน
 จะให้เหมือนกันกับหลังคาไม้ ซึ่งทาดัว มีทองพระโรงหลังหนึ่ง ที่อยู่
 ช่างในใหญ่หลังหนึ่ง ยกเป็นห้องนอนตั้งขึ้นไปหลังหนึ่ง มีคอนเซอเว
 เดอริยาวไปจนหลังแปดเหลี่ยมอกหลังหนึ่ง ที่หลังเล็กซึ่งเป็นต้นนอน
 และที่หลังแปดเหลี่ยม แต่ดิเห็นเมืองระนองทอทางเมือง หน้าต่างทุก ๆ
 ช่องเหมือนนครนงนิกเหมือนหลังคบุกเซอแผ่นหนึ่งแผ่นหนึ่ง คุยแต่เห็น
 ท่งนาออกไปจนกระทั่งถึงภูเขายังอยู่ไกล ชิด ไต่ ยืนเสียดงระนอง
 ดับชบช็อนกันไป ตามหลังก็เป็นค็อย่างหนึ่ง ดานหลังก็เป็น
 อย่างหนึ่ง ไม่เคยอยู่ที่ใดซึ่งตั้งอยู่ในที่แต่เห็นเขาทุ่งป่าและบ้านเรือน
 คณงามเหมือนอย่างทนเดย การคบแต่งประดับประดาและเครื่องที่จะใช้
 ด็อย พรักพร้อมบริบูรณ์อย่างบั้ง ตามข้างทางและชายเนิน ก็มีเรือน
 เจ้านายและข้าราชการหลังโต ๆ มีโรงมิดเตี้ยดโรงทหารพรักพร้อม
 จะอยู่สักเท่าใดก็ได้ วางแผนททางขนทางลงข้างหน้าข้างใน คึกว่าเขา
 ดัคนามาก เดี่ยแต่คนไม่บนเนินนนิไม่มีคนไม่ใหญ่ ที่เหนือไว้ก็เป็น

คนไม่สู้โต คนเล็ก ๆ ที่ติดกยงเป็นคอระหว่งอยู่โดยรอบ แต่ในบริเวณ
 พลับพลาปลูกหญ้าขึ้นเขียวสดบริบูรณ์ ตกดทุกแห่ง พระยาสุทรการ
 โกลส (๑) มาคอยรับอยู่ที่เมืองระนองนี้ ๕ วันมาแต่ได้ เดิมคิดว่าต้อง
 มาอนที่เกาะเขมาเกิน ไพรแกรมวันหนึ่ง จะย่นวันเมืองระนองเข้าอยู่แต่
 ต้องคืน แต่ครั้นเมื่อไปเห็นที่เขาทำไร่ ให้อยู่ตงทุนรอนมาก และการ
 คอยรับนั้นด้วยความเต็มใจซึ่งแรงจริง ๆ จึงได้ผ่อนวันออกไปอีกวันหนึ่ง
 เวลาเย็นได้ลงดูตามเนินนั้นโดยรอบ แล้วชวนเขาเด็กออกเขาหนึ่งซึ่งอยู่
 หน้าของพระโรง คล้ายเขาหอพระปิตักเพื่อรับไร่ ปลูกข้าวไร่ ในหมู่บ้าน
 ไม่เป็นทงเขยบดังดี เวลากลางวันไม่ร้อนด้วยครมฝน เวลาตกต่างคน
 หนาวบรอกถึง ๗๕

วันที่ ๒๕ เวลาเช้าไปดูที่ตลาดเก่า มีโรงปลูกหลังชิด ๆ กันทั้งต้อง
 ฟากเกือบร้อยหลัง แต่เห็นเป็นจีนไปทงถนน ที่สุดถนนลงบ้านเก่าของ
 พระยารัตนเศรษฐี ซึ่งตั้งอยู่ที่หาดใกล้ฝั่งคลอง ต้นคลองนั้นเป็นททำ
 เหมือนบรอกบึก นาดางดินทรายซึ่งตดแหว่งมาถมจนคลองนั้นตัน ต้น
 กตบสูงจนกว่าพนบาน สายน้ำกซึมเขาไปในบานชนไปหมด ผงไขก
 คุยดินปนปูน ตักรามพังทะลายไปบางกม ที่ยงอยผงชนทำให้เกิด
 บัวยไซ จึงได้ย้ายไปตงบานใหม่ ท้ายไปตงบานใหม่เดี่ยนั้นเป็นตมมาก
 ทำให้เมืองกว้างออกไปอีกสามสี่เท่า ด้วยถนนตดตดเก่าไปชนคลอง
 จะขยายค้อออกไปอีกก็ไม่ได้ยแต่ได้ เวลาบ่ายไปตม่อนำร่อน ระยะทาง
 เจ็ดสิบเจ็ด มลถนนตเรียบรอย ได้เห็นทงซึ่งเขาทำซกย้ายนามาท่า

(๑) พระยาสุทรการโกลส (ตงกู้ออดิน) เป็นอาว์พระยาไทรบุรี

22/04/2563

เหมืองคืบก แย่งเอาในตำซรวโต ๆ เดี้ยงทั้งต้น จนตำซรวนั้นแห้ง
 ไม่นาเลย ทบอนารอนน ตเป็นทซึ่งสำหรับจรวอนนออกมาจากเขา
 ภาศกริน ๆ ออกมาจากศิลาชวางกับตำซรวนายน ทำนบซึ่งกันเบคินา
 เย็นให้ ไปตามรางสายน้ำทำเหมืองขามมาบนทซึ่งเป็นนารอน นำฟาก
 ขางนกรอนฟากข้างโนนกรอนนำเย็นไปกต่าง นารอนทนั้นไม่มกดิน
 กามกนหรือกดินหินปูนเลย แต่รอนไม่เต็มอกกัน บ่อหนึ่งปรอท ๓๕๕
 บ่อหนึ่งปรอท ๓๕๕ ถ้าไปอีกกระทกไกลเคียง เดือดแต่ระควนขนแรงได้จริง
 วันที่ ๒๕ เวลาเช้าไปที่บ้านใหม่พระยาระของผ่านหนา “โรงราง”
 คือตราง ทำเป็นคอกหลังคาตั้งกระดึแบบคูกทบหนึ่ง คูเรียบร้อยใหญ่โต
 คิมากแต่ยังไม่แล้วเสร็จ บ้านพระยาระของเองก็อกำแพงรอบดั่งตั้ง
 คืบคอก กว้างใหญ่เห็นจะตั้งคืบตามเดินเค็ชดีเดิน แต่ไม่เห็นหน้าออกถนน
 คืบขินแล้วว่าหน้าเขาข้างเขาจึงจะต ที่บนหลังประตูทำเป็นเรือนหลัง
 โต ๆ ขนไปอยู่เป็นหอรับ กำแพงก็เจอนช้องบันกรแต่อิฐบาง ๆ ได้ คืบย
 กถวเจกทเคยดูตามขนครกก่อน เมื่อมเหตุการณก็ได้กระทุ้งออก
 เป็นช้องบัน ทกต่างบ้านทำคอกหลังหนึ่งใหญ่โตมาก แต่คอกไม่ได้ ขนอยู่
 เป็นแคทวิบแขกแต่ละคนไปมาให้ อาศัย ตัวเองอยทเวอนจากเคย ๆ เมียด
 ชคกนแนบไปทงครควญาคพินธกรวมอยแห่งเดียวกนทงต้น มีโรงไค
 ดินค้ำปลุกกริมกำแพงยัตยาจ ในบ้านนั้นกทำไร่ปลูกม่น บ่หนึ่งโต ถึง
 พันเหรียญ เป็นอย่างคนหากินแท้ ออกจากบ้านพระยาระของไปสวน
 ซึ่งเป็นทหากินด้วยทลของพินธกรนไม่ต่าง ๆ คืบย ทักวางใหญ่ปลูก
 คืบจนทนเทศแต่ละกาแพ ดัมโอบตเคเวียมะพร้าวคูกและพริกไท ๆ นั้น

ได้ขอกำหนดยี่ห้อหนึ่งถึงสามสิบห้าบาทแล้ว เวลาขายฉันไม่ได้ไปแห่งใด
ด้วยเป็นเวลากรรมฝนน้อยหนึ่งก็ฝนตก

พระยาระนองขอให้ตั้งชื่อพลับพลาเป็นพระที่นั่ง ด้วยเขาจะรักษา
ไว้เป็นที่ล่อหน้าพระพิพัฒน์เจ้า และขอให้ตั้งชื่อถนนด้วย จึงได้ให้ชื่อ
พระที่นั่งว่า "รัตนวงจักร" เพื่อจะให้แปลกตา ๆ พอมีชื่อผู้ทำเป็นที่
ยินดี เขาทำเป็นที่วางน ให้ชื่อว่า "นิเวศน์ศรี" ถนนตั้งแต่ทำ
ขึ้นมาจนตัดตลาดเก่าแปดสิบเจ็ดเศษ ให้ชื่อว่า "ถนนท่าเมือง"

ถนนทำใหม่ ตั้งแต่ ตามแยก ตลาดเก่าไป ตามหน้าบ้านใหม่ พระยา ระนอง
ถึงสะพานยูง เป็นถนนใหญ่เกือบเท่าถนนฉนวนไชย ให้ชื่อว่า "ถนน
เรื่องราวสุวรรณ" ถนนตั้งแต่สะพานยูงออกไปจนถึงท้องชัยพระยาคำรง
สุจริต (๑) ตั้ง ๗๐ เส้นเศษข้อมน้อยหนึ่ง ให้ชื่อ "ถนนชาติเฉลิม"
ถนนตั้งแต่ถนนไปบ่อนารอน ถึงเหมืองในเมืองให้ชื่อ "ถนนเพิ่มผล"
ถนนทางไปบ่อนารอน ๗๐ เส้นเศษ ให้ชื่อ "ถนนชดระอุ" ถนน
หน้าวังซึ่งเป็นถนนใหญ่ ให้ชื่อ "ถนนตุง" ถนนออกรอบตลาดนัด
คู่กับถนนตุงกับถนนเรื่องราวสุวรรณ เป็นถนนใหญ่ แต่ระยะทางสั้น
ให้ชื่อ "ถนนกาดงทรัพย์" ถนนตั้งแต่ถนนเรื่องราวสุวรรณมาถึงถนน
ชดระอุผ่านหน้าศาลชำระความซึ่งทำเป็นคอกส้มขุขินใหม่ยังไม่แล้ว ให้
ชื่อ "ถนนดับคดี" ถนนแยกจากถนนเรื่องราวสุวรรณ ไปทางริมคลอง
ให้ชื่อ "ถนนทิวสนคำ" กับอีกถนนหนึ่งซึ่งพระยาระนองคิดจะทำออกไป
ไปถึงตำบลหน้าหาด ซึ่งเป็นทางโทรเจต ขอชื่อไว้ก่อนจึงได้ ให้ชื่อว่า

(๑) พระยาคำรง สุจริต (คอซู้เจียง)

“ถนนผาดาค” ถนนซึ่งเขาทำแต่ได้ให้ชื่อท้องปวงนี้ เป็นถนนที่พระเจ้า
ได้ชื่อจริงๆ ใช้ถมด้วยศิลากรวดแฉ่งกว้าง และฉิมทำท่อน้ำของ
เขาเรียบร้อยทุกหนทุกแห่ง ผืนคอกันไถนั้น จะไปแห่งใด ก็ไปไม่ได้

วันที่ ๒๖ เวลาเช้าไปคู่มือพิมพ์ พระยาดำรงศรัทธิต ตามทางที่ไป
เป็นนาเป็นสวนตลอด เมื่อจวนจะถึงที่พิมพ์เป็นสวนพระยาระนองทั้งสอง
ฟาก ปลูกหมาก มะพร้าว มะม่วงเป็นระยะที่ของแถวตามนัก มะพร้าว
ปลูกขึ้นไปจนถึงไหล่เขา ที่หน้าคู่มือพิมพ์ ต้นไม้ ดอก ต่าง ๆ เมื่อเวลา
อยู่เมืองระนอง เวลาค่ำ ๆ มีบุหงาส่ง ที่พิมพ์นั้นมีบายศิลาสูงถึงสี่ศอก
เศษ จารึกเรื่องชาติประวัติของพระยาดำรงศรัทธิตทั้งภาษาไทยภาษาจีน

เป็นคำสรรเสริญตลอดจนบทรวดาน ถัดเข้าไปมีเสาชิงศิลาหนึ่ง พระ
คู่มือหนึ่ง เต็มคู่มือหนึ่ง มาคู่มือหนึ่ง ขุนนางฝ่ายบนฝ่ายบิคู่มือหนึ่ง แล้วถัด
เขียนศิลาปศิลาเป็นชั้น ๆ ขึ้นไปสามชั้น จึงถึงด้านที่พิมพ์ มีพนัก
ศิลาสี่ศอกเป็นรูปสัตว์และต้นไม้ ต้น ๆ ที่คู่มือนี้ ถัดขึ้นแล้ว ด้วยศิลาตลอด
จนถึงที่ท่าเป็นหลังเต่า ต่อขึ้นไปเป็นเนินพูนดินเป็นลอน ๆ ขึ้นไป ๓ ลอน
ตามแบบที่พิมพ์เงิน แต่แบบต้องอยู่ที่กลางแจ้ง ไม่มีร่มไม้เตย ลงทุน
ทำถึง ๖๐๐ ซ่งเศษ ที่พิมพ์มารดา และญาติพี่น้องอยู่ใกล้ ๆ กัน แต่
ต้องได้ระยะห่าง ๆ คู่มือจะเปิดองที่เต็ม

ถัดจากที่พิมพ์ไปคู่มือหนึ่ง ฟังจะเข้าใจชัดเจนในครั้งนั้น จะ
พรรณนาว่าทำอย่างไรให้ระเอียดก็จะมีคยาอนัก ไม่มีเวลาเขียน เข้า
๕ โมงเศษกลับมาลงเรือ ออกจากอำวระนองไปทอดที่เกาะพลูจืด ๕๖๓ ซ่ง
เป็นด่าน ต่อเขตแดน มีโรงไปตึกของเมืองระนองตั้งรักษาอยู่ในที่นั้น

แต่ก็แก่เกาะพุดจันไม่เป็น ปลายเขตดินขี้เดียว เกาะ คั้น เกาะหวัด
 ทรายขาวเป็นทอคือ แต่ต้องเกาะนั้นไม่นานก็จิ้งไปคงไม่ได้ เวลา
 ที่ไปเดินยบไปใกล้ เกาะวิกตอเรีย เกาะนี้มีทราบมาก มีถ้ำคดอง คน
 ออกไปคงทำปลาช่อนกินเอง เวลาบ่ายดงเรือไปรอบเกาะพุดจัน ให้นัก
 ขนได้เนื้อ เพราะเกาะนี้เขาเคยได้เนื้อเต็มมือ และ คนที่ตาม ก็เข้ามา
 แข็งความจำแน่ เพราะเขามากินกตด้วยชาวคานปลุก แต่จะเป็นด้วย
 คนมากหรือเกินไปอย่างไร เคยตกลงเป็น "โทเปตา"

เมื่ออยู่ที่เมืองระนอง พวกจีนในท้องถิ่นคงตามมาหาเก็บจะหมดเมือง
 มีดัมหนอยกด้วยใบตาม แต่จะหาได้ จีนผู้หนึ่ง เป็นมิวนิสต์เปอลกอมมิส
 ซันเนอในเมืองมะริด ทำภาษาชวชก และภาษาจีนในเมืองตะนาวศรี และ
 บิดาจีนของหลาย ซึ่งเป็นตามเมืองตระ และ เป็นน้อง เขยพระยาระนอง
 ลงมาแต่เมืองมะริดมาหาด้วย การรับรองเลี้ยงดูของพระยาระนองแข็งแรง
 อย่างยิ่ง พี่น้องถูกหลานกตมเกลี้ยกั้น คิดอ่านจัดการแต่จะให้ เป็น
 ที่สบายทุกอย่างที่จะทำได้ การทำนุบำรุงรักษาย่านเมือง เขาบำรุงจริงๆ
 รักษาจริงๆ โดยความฉลาดและความตั้งใจ ยากที่จะหาผู้รักษาเมือง
 ผู้ใดให้เต็มมือเหมือนได้

คนไทยในเมืองระนองนี้ ผิดกนกับเมืองตระ คือไม่ได้เก็บเงิน
 ค่าราชการ หรือ จะเรียก ว่าค่าห้องคารือน้อยๆ เช่นเมืองตระ เลขลัก
 ขอมือ ส้มกรมการก็ไม่เหมือนเมืองหงส์จวน ที่เมืองหงส์จวนเก็บเงิน
 ข้าราชการ แต่คงเดา ทดสอบขอมือ คนชนใหม่ไม่ได้เก็บที่เมืองตระ
 ไม่มีส้มกรมการ แต่เก็บเงินทอหน้า เมืองระนองนี้ไม่มีอย่างใดอย่างหนึ่ง

ว่าแตกนอนมีคนเสียแต่ไม่ได้เก็บเงินอื่นใด

(หรือ บ้านเจ้าเมือง) ในเวลาครุขันธ์

ซึ่งแต่แทนที่มารักษาเมือง
คือตั้งแต่เดือน ๕ เดือน ๕

ผลัดกระดืบหัวนอน แต่ยังไม่พอ ต้องไปเอาคนหลังถ้อง มาอีก

ห้าสิบคน (๑) เวลาคนมาอยู่ประจำการกินอาหารรغدดี

ทางโทรเลขใช้เกณฑ์ ไม่ได้จ้างเหมือนเมืองตระ เขายื่นยอด

ตำมะโนครวัตรมการเมืองระนอง ๒๔ ครวั

ชายฉกรรจ์ ๓๕๓๐ คน เด็ก ๗๔๘ คน รวมชาย ๒๒๗๘ คน หญิงฉกรรจ์

๓๓๐๘ คน เด็ก ๖๓๖ คน รวมหญิง ๓๗๒๕ คน รวม ๕๐๐๕ คน

รวมทั้งครวัตรมการอำเภอ ๓๓๒๒ ครวั

ไพร่ชายฉกรรจ์ ๕๒ เด็ก ๖๕ คน รวม ๖๐๗ คน

๓๗ เด็ก ๕๓ รวม ๕๘ คน รวมชายหญิง ๑๖๕ คน เป็นครวั ๓๕ ครวั

จีนมบุตรภรรยา ๓๐๐ จีนจร ๒๗๐๐ (เห็นจะเป็นเฮดตีเมต) รวม ๓๓๐๐

รวมคนเดิมชาย ๕๖๐๕ หญิง ๓๗๗๓ รวม ๗๓๗๘ คน คนใหม่มาแต่

เมืองอื่นๆคือไชยา ๒๘ ครวั

นคร ๒ ครวั ตระ ๒ ครวั ฝ่ายอังกฤษ ๒ ครวั รวม ๓๓๕ ครวั

ฉกรรจ์ ๓๗๕ คน เด็ก ๑๒๖ คน รวม ๕๐๑ คน

เด็ก ๘๑ คน รวม ๒๖๖ คน รวมไทยมาใหม่ ๕๗๑ คน

เมืองถวาง ๓๕ ครวั เมืองตะกั่วทุ่ง ๓๗ ครวั รวม ๓๓ ครวั เป็นชาย

(๑) ที่ต้องรักษาวลาคครุขันธ์เพราะเคยมีเหตุ พวกกล้าหัวเมืองกำเริบขึ้นคราวหนึ่ง เมื่อปลาย พ. ศ. ๒๔๐๘ ทั้งที่เมืองระนองและเมืองภูเก็ตตั้งกล่าวมาข้างต้น จึงต้องระวังกันแต่บัดนี้มา

นกรรจ์ ๕๓ เด็ก ๓๐ รวม ๗๓ คน หญิงนกรรจ์ ๓๕ เด็ก ๓๗
รวม ๗๒ รวมชายหญิง ๑๔๕ คน รวมเก่าใหม่ชาย ๕๘๘๘ คน หญิง
๒๓๒๓ คน รวมทั้งสิ้น ๘๒๑๑ คน

การทำนามแต่ชวคนไทย ทำเขาไว้ทองนพ นาทนรพาทนอย
ที่เห็นอยู่เพียงสามรปงก็เป้นนพเจ้าเมืองเสยแปลงหนึ่ง แต่ยังมีเขาพอ
คนไทยกินได้มาก ไม่สู้จะตองชอพระมานัก ส่วนจีนนั้นไม่ได้กินเขาใน
เมืองเสย กินเขาในเมืองพระมาทงดิน เพราะฉะนั้นเขาเมืองพระมา จึงปน
ดินคำดำคิพในแถบนี้ เวือเมตซารุกตหุคเควก็เกือบจะยดเขา เวือเมต
ที่เควอยู่ทุกจนต้องดำ คือเวือเซหัวของ พระยาระนอง ถ้าหนึ่ง เวือ
เมอคคว ของอังกฤษดำหนึ่ง แต่เวือเซหัวยข้างจะคตองแคล้ว กดำเวือ
เมอคคว เจ้าพนกงานอังกฤษดำดำ โทษเวือเมอคควอยู่ว่าเสยเปรียบเซหัว
ถารในเมืองระนองยังมีขอกซึ่งจะตองแจ้งคความคตอภายหลัง

วันที่ ๒๗ เดือน ๓๑ ทุ่ม ออกเรือเควทางช่องหวางเกาะเสยให้
กับเกาะช้าง ที่ในแผนที่เขียนว่า แด้คคตไอตแดนคมาไม่มีคคตนม อันใด
เป้นปกติ พระราชินพนขเวือเมืองระนองมีปรากฏเพียงน

ในเดือนเมื่อเสด็จประทับอยู่ที่เมืองระนองนั้น พระยารัตนเศรษฐี
(คือซิมก็อง) กราบบังคมทูล ๑ ขอพระราชทานให้มัทบริเวณดำหรับสังคพ
วงศ์สกุลณระนอง คตจากทงสังคพพระยาดำรงสุจริต (คือซุ้เจียง) ผู้เมิน
ต้นถกถ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ๑ ตามประสงค์ ครั้นเสด็จกลับ
เข้ามาถึงกรุงเทพฯ ๑ จึงโปรดเกล้า ๑ ให้ทำหนังสือสำคัญ พระราชทาน
ดำหรับสังคพตระกูลนี้ และให้กระทรวงกระต่าใหม่ส่งไปพระราชทาน
มีดำเนาตงพมพไว้คตไปน

พระราชหัตถเลขาพระราชทานที่ส่งศพ
พระยาดำรงสุจริตมหิศรภักดี (ถ้อยชูเจียง)

ว. พ. ๓๓๕/๓๐๑ พ.จ. ๓

สมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้า เจ้าแผ่นดิน
สยาม ขอประกาศให้แก่ชนทั้งหลายทั้งปวง หรือผู้หนึ่งผู้ใดซึ่งจะได้
ทราบความในหนังสือสำคัญฉบับนี้ ให้ทราบว่า ที่ดินตำบลเขาวะรังของ
อำเภอบางนอนแขวงเมืองระนอง วัดกว้างยาวตามที่สูง ๆ ต่ำ ๆ โดยยาว
ทิศเหนือ ๑๘ เส้น ทิศใต้ ๒๐ เส้น โดยกว้าง ทิศตะวันออก ๒๐ เส้น ๑๕ วา
ทิศตะวันตก ๑๕ เส้น เป็นที่ตดเดี่ยวไม่เต็มอกัน ด้านตะวันออกและด้าน
ตะวันตกมีตาคลองเป็นเขตต์ ด้านเหนือมีหตุกซึ่งกรมการบกไว้เป็นเขตต์
ด้านใต้มีตดตั้งทะเลเป็นเขตต์ตาม แผนที่ผูกคด ออกกับหนังสืออื่น มี
เส้นแดงหมายเขตต์ไว้ โดยรอบแล้ว คิดจำนวนเนื้อที่เป็นตารางเส้นได้
๓๗๕ เส้น กับ ๓๐๐ ตารางวา

ที่ซึ่ง กล่าวมานี้ พระยารัตนเศรษฐี (คอซิมภักดี) ผู้ว่าราชการ
เมืองระนอง ได้ขอต่อเราพระเจ้ากรุงสยามสำหรับทำเป็นที่ขังขังฝังศพ
ญาติวงศ์ ในตระกูลของพระยารัตนเศรษฐี เราได้อนุญาตยกที่ดินให้แก่
พระยารัตนเศรษฐีแล้ว พระยารัตนเศรษฐี และผู้ที่ได้รับตระกูลต่อไป
จะก่อสร้างสิ่งหนึ่งสิ่งใดขึ้นในที่นั้นก็ก่อสร้างได้ตามความประสงค์ ให้ที่
ตำบลซึ่งกล่าวมานี้ คงเป็นที่สำหรับ ฝังศพ ในตระกูล พระยารัตนเศรษฐี

22/04/2563

ดับไป ผู้ใดผู้หนึ่งจะทำดาวยรณดังที่ตระกูลของพระยารัตนเศรษฐี
ก่อสร้างไว้ โดยความกตข้อย่างหนึ่งอย่างใดไม่ได้

แต่ครั้น เราพระเจ้ากรุงสยามยกให้แก่พระยารัตนเศรษฐีสำหรับ
เป็นที่ฝังศพ มิใช่ยกให้อย่างถาวร เป็นทอด ซึ่งยกเป็นแผนกหนึ่ง
ต่างหากจากพระราชอาณาเขตต์ เพราะฉะนั้นผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นใน
เขตต์ของพิภพภาษีอากรอย่างหนึ่งอย่างใด พระยารัตนเศรษฐีและบุตร
เป็นเจ้าของที่ หนีบต่อไปต้องเสียภาษีอากรตามธรรมเนียมจะยกเงินไม่ได้

หนังสือสำคัญนี้ ได้ลงชื่อประทับพระราชัญจกรสำหรับแผ่นดิน
และสำหรับ คัญเรา มอบให้ พระยารัตนเศรษฐี และได้คัดสำเนาให้
กรมพระกระลาโหมรักษาไว้ฉบับหนึ่งเป็นพระยานค้อย

หนังสือสำคัญฉบับนี้ ได้ทำให้แก่พระยารัตนเศรษฐี แล้ววันที่ ๒๘
มกราคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๘ เป็นวันที่ ๘๑๓๕ ในรัชกาลปัจจุบันนี้

ดาวยรณหัตถ์ (จุฬาลงกรณ์)

ทราบนำส่งพระราชหัตถ์เลขานุการพระราชทานที่ฝังศพ

พระยาดำรงสุจริตมหิศรภักดี (คอซู้เจียง)

ต.ร. ๒๕/๓๐๐ คำลาดูกขุนในฝ่ายขวา

วันที่ ๖ เดือนกุมภาพันธ์ รัตนโกสินทรศก ๑๑๘

สำหรับ ทานเจ้าพระยาอัครมหาเสนาธิบดีอภัยพิริยปรการมพาท
สมเด็จพระกระลาโหม มาถึงพระบริรักษ์โตหวิสัย หลวงพิไชยชินเขตต์
ผู้ช่วยราชการ หลวงพรหมภักดียกกระบัตร หลวงมหาตไทย หลวงเมือง
หลวงจ้ง หลวงคลัง หลวงนา กรมการผู้ยู่รักษาเมืองระนอง

ด้วย พระบาท สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีพระบรมราชโองการมาณพระ
 บันฑุรผู้ตั้งหนาทดำรัสเห็นเกล้าเห็นอกระหม่อมตั้งว่า เมื่อณเดือน
 พฤศจิกายน รัตนโกสินทรศก ๓๐๘ เสด็จพระราชดำเนินไปประพาส
 หัวเมืองทะเลตะวันตกประทับประพาสที่เมืองระนอง แล้วเสด็จไปประพาส
 ฝั่งศพ พระยาดำรงสุจริตมหิศรภักดีจางวางที่เขาระวังทอง พระยา
 รัตนเศรษฐีผู้ว่าราชการเมือง ได้กราบบังคมทูลพระกรุณา แด่พระบาท
 สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ขอรับพระราชทานที่เขาระวังทอง ถ้าเอบางนอน
 แขวง เมืองระนอง เป็นที่ อ่องชัย ฝั่งศพ ญาติพี่น้อง ต่อไป

บัดนี้ ได้ทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม พระ
 ราชทานพระบรมราชานุญาต ให้แก่พระยารัตนเศรษฐี (คอกิมก๊อง)
 โดยยาวทิศเหนือ ๑๘ เส้น ทิศใต้ ๒๐ เส้น โดยกว้างทิศตะวันออก ๒๐ เส้น
 ๑๕ วา ทิศตะวันตก ๑๕ เส้น เป็นที่ตดเดี่ยวไม่เสมอกัน ด้านตะวันออก
 และด้านตะวันตกมีลำคลองเป็นเขตต์ ด้านเหนือมีหอดักซึ่งกรมการบักได้
 เป็นเขตต์ ด้านใต้มีตดถึงตงที่เงินเป็นเขตต์ ตามแผนที่ ๆ ผู้กคิดอยู่กับ
 หนังสือ พระบรมราชานุญาต ซึ่งได้ พระราชทาน แคว้นที่ ๒๘ มกราคม
 รัตนโกสินทรศก ๓๐๘ มีข้อความพิสดารแจ้งอยู่ในหนังสือพระบรมราชา
 นุญาตนั้น ทุกประการ แล้ว คิดจำนวน เนื้อเป็นตาราง เส้นได้ ๓๗๕ เส้น
 กับ ๓๐๐ ตารางวา ที่รายตำบลพระราชทาน ซึ่ง กล่าวมานี้ คงเป็นที่
 สำหรับ ฝั่งศพใน ตระกูล พระยารัตนเศรษฐีสืบไป ผู้ใดหนึ่งจะทำลาย
 รอดอนสิ่งท่ตระกูล ของพระยา รัตนเศรษฐี ก่อสร้างไว้ โดยความ กคช
 อย่าง หนึ่ง อย่างใดไม่ได้ แต่ที่ รายนั ทรง พระกรุณาโปรดเกล้าโปรด

กระหม่อมพระราชทานยกให้แก่พระยารัตนเศรษฐี สำหรับเป็นที่ฝังศพ
มิใช่ยกให้อย่างถาวรเป็นที่วัด ซึ่งยกเป็นแผนกหนึ่งต่างหากจากพระราช
อาณาเขต เพราะฉะนั้นผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นในที่เหล่านี้ ต้องพิศ
ภาษาอากรอย่างหนึ่งอย่างใด พระยารัตนเศรษฐี และผู้ที่จะเป็นเจ้าของ
ที่ดินดังกล่าว ต้องเสียภาษีอากรตามธรรมเนียมจะยกเว้นไม่ได้

หนังสือสำคัญนั้น ได้ทรงเซ็นพระนามประทับตราพระราชบัญญัติ
สำหรับแผ่นดินและสำหรับพระองค์ มอบให้พระยารัตนเศรษฐี และได้
คัดสำเนาให้กรมพระกระลาโหมรักษาไว้ฉบับหนึ่งเป็นพยานด้วย หนังสือ
สำคัญฉบับนี้ได้ทรงพระราชทานให้แก่พระยารัตนเศรษฐี เมื่อวันที่ ๒๘
มกราคม รัตนโกสินทรศก ๓๐๘ เป็นวันที่ ๘๓๑๕ ในรัชกาลปัจจุบันนี้
ความแจ้งอยู่แล้ว

ถวรับท้องตรา ณ ไทให้ หลวงบริรักษ์ ไทหวัดดี หลวงพิไชย
ชินเขตต์ ผู้ช่วยราชการ หลวงพรหมภักดียกกระบัตร หลวงมหาไทย
หลวงเมือง หลวงคลัง หลวงนาว ประชุมกรมการอำเภอท่านหน้า
ห้องซ้ายอันท้องตรานาน และหนังสือสำคัญทรงเซ็นพระนามประทับตรา
พระราชบัญญัติสำหรับแผ่นดินให้ทราบทั่วกัน แล้วมอบหนังสือสำคัญ
ให้พระยารัตนเศรษฐีรักษาไว้สำหรับเมือง เทอญ

ประทับตราพระยศให้ใหญ่มาเป็นสำคัญ

TUDC
ครารูปมนุษย์ ถอดสมุดประจำครั้ง

22/04/2563
ตราครุฑน้อยประจำฉีก

หนึ่งในคราวเดียวกันด้วย มณฑล ครั้ง พ.ศ. ๒๔๓๓ นั้น เมื่อเสด็จ
มาถึงเมืองศรีทรวงพระราชดำริว่าเป็นท่าเดที่สำคัญ หากการปกครอง
ยังไม่ดีจึงไม่มีความเจริญ ได้ทอดพระเนตรเห็น พระอภัยมณีคตทศรักษา
(คอซิมบี๊) จัดการทำนุบำรุงเมืองศรีทรวงชอบพระราชหฤทัย และเมืองศรี
เป็นเมืองใหญ่ สำคัญกว่า เมืองสระบุรี จึงทรง พระกรุณา โปรดเกล้าฯ
พระราชทานสัญญาบัตรเลื่อนพระอภัยมณีคตทศรักษา (คอซิมบี๊) ขึ้นเป็น
พระยารัษฎานุประดิษฐมหิศรภักดี ย้ายมาเป็นผู้ว่าราชการ เมืองศรี
และเลื่อน พระศรีโศภณพิทักษ์ (คอซิมชิม) ขึ้น เป็น พระยาอภัยมณีคต
ทศรักษา ผู้ว่าราชการเมืองสระบุรี

ต่อมาถึง สมัยเมื่อจัดการ ปกครอง หัวเมือง เป็น มณฑล เทศาภิบาล
โปรดฯ ให้หัวเมืองมาขึ้นอยู่ใน กระทรวงมหาดไทย แต่กระทรวงเดียว ทั้ง
หัวเมืองบักซ์ ได้ย้ายเหนือและย้ายตะวันออก ทรงพระกรุณา โปรดเกล้าฯ
ให้พระยารัตนเศรษฐี (คอซิมก๊อง) เสด็จขึ้น เป็น พระยาดำรงสุจริต
มหิศรภักดี ตำแหน่งสมุหเทศาภิบาลมณฑลชุมพร ต่อมาทรงพระกรุณา
โปรดเกล้าฯ ให้พระยารัษฎานุประดิษฐ เป็น สมุหเทศาภิบาล มณฑล
ภูเก็ต ส่วนเมืองระนองพระราชทานสัญญาบัตรเลื่อนพระบริรักษ์ โสภณดิษฐ์
(คอซิมหัง) บุตรคนใหญ่ของพระยาดำรงสุจริตมหิศรภักดี (คอซิมก๊อง)
ขึ้นเป็นพระยารัตนเศรษฐี ผู้ว่าราชการเมืองระนอง ส่วนพระจุลยราช
โกศกกร (คอซิมเต็ก) ผู้ว่าราชการเมืองหลังสวนนั้น ก็ได้พระราชทาน
สัญญาบัตรเลื่อนขึ้นเป็นพระยาจุลยราชโกศกกร บุตรของพระยาดำรงสุจริต
(คอซิมเจียง) ซึ่งได้ เป็นพระยาทั้ง ๕ คนนั้น พระยาดำรงสุจริต (คอซิมก๊อง)

รับราชการในตำแหน่งตมฺหฺเทศาภิบาล อยู่จนแก่ชรา กราบถวายบังคม
 ดาออกจากราชการกลับไปอยู่เมืองระนองจนถึงอนิจกรรมใน รัชกาลที่ ๖
 พระยาอภัยภูธรคหิศจักรักษา (คอซิมชิม) ถึง อนิจกรรมที่เกาะหมากใน
 รัชกาลที่ ๕ พระยาจรรยาไพศณฺคกร (คอซิมเต็ก) จ่าราชการ
 เมืองหงัฒง์อยู่จนแก่ชรา กราบ ถวายบังคมดา ออกจาก ราชการไป
 อยู่บ้านที่เกาะหมาก ฟังถึงอนิจกรรมในรัชกาลปัจจุบันนี้ พระยาวิชิต
 อนุประดิษฐ์ (คอซิมบ่) ถึงอนิจกรรมในรัชกาลที่ ๖ เมื่อยัง เป็น ตำแหน่ง
 ตมฺหฺเทศาภิบาล มณฑลภูเก็ต

THAMMASAT UNIVERSITY
 สำนักหอสมุด

ตอนที่ ๖

รับเสด็จพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ณ เมืองระนอง

ในรัชกาลที่ ๖ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๐ พระบาท สมเด็จพระมงกุฎเกล้า
 เจ้าอยู่หัวเสด็จเดี่ยวหัวเมือง มณฑลภูเก็ต ได้ ฉายพระวันตก เสด็จทรง
 รถไฟออกจาก กรุงเทพ ฯ วันที่ ๖ เมษายน ประทับแรม ที่เมืองเพชรบุรี
 เมืองประจวบคีรีขันธ์ เมืองชุมพร แดงทรงช้าง พระที่นั่ง เสด็จโดย
 สัตตมารคข้ามแหลม มรณายไป ลงเรือ พระที่นั่งที่สถานีปากฉิม เสด็จถึง
 เมือง ระนอง เมื่อวันที่ ๑๗ เมษายน ประทับ แรมอยู่ ๓ ราตรี แดง
 ทรงเรือพระที่นั่ง จากเมืองระนองไป ยังเมืองภูเก็ต และเมืองตรัง เสด็จ
 ทรงรถไฟจากเมืองตรัง ไปยังเมืองนครศรีธรรมราช ซากลับประทับแรม
 ที่เมืองสุราษฎร์ธานี เมืองประจวบคีรีขันธ์ และเมือง เพชรบุรี เป็น
 ระยะ ถึงกรุงเทพ ฯ เมื่อวันที่ ๒๒ พฤษภาคม.

ที่เมืองระนอง เมื่อพระบาท สมเด็จพระมงกุฎเกล้า เจ้าอยู่หัวเสด็จไป
 ในคราวที่กล่าวมานี้ พระยาคำรงสุจริต (คอซิมก๊อง) ถึงอนิจกรรม
 แล้ว และ พระยา รัตนเศรษฐี. (ค้อยู่หัง) บุตร พระยาคำรงสุจริต
 (คอซิมก๊อง) ก็ป่วย เป็นโรค อัมพาต ทพดราฟไม่สามารถรับราชการได้
 ได้ทรง พระกรุณา โปรดเกล้า ฯ ให้เลื่อน เป็น พระยาคำรงสุจริต และ
 โปรด ฯ ให้ พระระนองบุรีศรีสมุทรเขตต์ (ค้อยู่โงย บุตร พระยาจรรยา
 โภคากร คอซิมเต็ก) เป็นผู้ว่า ราชการเมือง การรับเสด็จม รายการ
 ปราบกฏ ตั้งพรณนาค้ำยี่ป็น.

เสด็จถึงเมืองระนอง

วัน อังคารที่ ๑๗ เมษายน เวลา บ่าย ๓ โมง กระทบงเรือ
 พระที่นั่ง ออกจากข้างปากคลองตะเข้ไป ปากน้ำระนอง บ่าย ๕ โมงถึง
 อำเภอระนอง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเครื่องครุฑยศ เสด็จมากรม
 พราหมณ์หลวงรักษาพระองค์ เสด็จประทับเรือกลไฟเด็กศรีสุนทร เรือ
 รบหลวงสุคริพครองเมืองยิงปืนถวายคำนับ เรือศรีสุนทร ถัดเข้า ด้าน
 ระนอง พอผ่านตลาดจีนชาวประมงที่ปากน้ำจุดประทัดดอกไม้ใหญ่ถวาย
 คำนับ เรือศรีสุนทรเข้าเทียบ ตระพาน ยาว หน้าเมือง นายพลโท
 พระยาสุรินทราชา (๑) นำเสด็จไป ประทับ ปราสาท ตระพาน พระสังฆ
 ฆาตชนัน โทดถวายชัยมงคล ข้าราชการ ถึงกุดตะระนอง และกรมการ พ่อค้า
 นายเหมือง เฝ้า ทูลขอของชุดพระบาท เสด็จมา และดูเกล้าเจ้าหัวตะระนอง
 จังหวัดตะระมา ตั้งแถว รับเสด็จ แตรวง เสด็จมา กรมพราหมณ์หลวงรักษา
 พระองค์ บรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
 เสด็จประทับ รถม้าเป็นรถพระที่นั่ง เสด็จพระราชดำเนินไปตาม ถนนซึ่ง
 มีราษฎร คอยเฝ้า ทูลขอของชุดพระบาท อยู่ทั้ง ๒ ฟากทาง ผ่าน ชุม ซึ่ง
 พ่อค้าฝรั่ง พ่อค้าพม่าและพ่อค้าจีนตกแต่งรับเสด็จ ตามระยะทาง เสด็จ
 ขึ้นเขาเนินเขาคัน ประทับแรมณพระที่นั่งรัตนวงศ์วรศักดิ์

(๑) พระยาสุรินทราชา (หม่อมราชวงศ์ สัทธ สุทัศน์) สมุหเทศาภิบาลสำเร็จ
 ราชการมณฑลภูเก็ต บัดนี้เป็นพระยาวิจิตรวงศ์วุฒิไกร

การพระราชทานพระแสงราชศาสตราที่จังหวัดระนอง

วันพุธที่ ๑๘ เมษายน เวลาบ่ายเจ้าพนักงานได้ไปทอดพระราชนิเทศ และแต่งตั้งเครื่องราชูปโภค ที่พัดบพัดทองจตุรมุข มีปราวรอบคอกันตั้งวางบนที่สนามตรงจวนเจ้าเมืองเก่า หนทางห่างจากที่ประทับขึ้นไปประมาณ ๓๐ เส้น เลื่อนนำกรมพรานหอดวงรักษาพระองค์ พร้อมด้วยแตรวงส่งประจำกอง ๓ กองร้อย ในบังคับนายหมวดเอก พระพำนักฉนิกร ได้เดินแถวไปตั้งเป็นกองเกียรติยศตรงหน้าพัดบพัด มีหมวดทหารมหาดเล็กและตำรวจรักษาอยู่สองข้าง สมาชิกเสด็จมาจังหวัดระนอง และตระเวนนำมอดอกไม้ชูปเทียนทูลเกล้าฯ ถวาย เมื่อทูลละอองธุลีพระบาทในปราวเบองขวา

เวลาบ่าย ๓ โมง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเครื่องเต็มยศเสด็จฯ เสด็จทรงรถพระที่นั่งไปยังพัดบพัดทอง แตรวงบรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี และเสด็จฯ ทหาร ตำรวจภูธร ถวายวันทยาอูฐ เมื่อสุดเสียงแตรสรรเสริญพระบารมีแล้ว นายหลโต พระยาสุรินทรราชาสมุหเทศาภิบาลดำริ้จราชกรมณฑลภูเก็ต อ่านคำกราบบังคมทูลพระกรุณาตั้งคือไปน

TUDC 22/04/2563

คำถวายชัยมงคล

ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม

ข้าพระพุทธเจ้ารับฉันทานุมัติของข้าทูลละอองธุลีพระบาทและประชา
 ชนจังหวัดระนอง ขอพระราชทานพระบรมราชาธิราชศักดิ์กราบบังคมทูล
 พระกรุณา ทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท ด้วยในกรทได้ฝ่าละอองธุลี
 พระบาททรงพระราชชุตีสำหระเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมมณฑลภูเก็ท ร้อน
 แรมมาในทางกันดารทงทางบกและทางน้ำจนบรรลุถึงจังหวัดระนอง ครอง
 ข้าพระพุทธเจ้ารู้สึกเป็นพระมหากษัตริย์คุณพิเศษ โดยละเพาะ เพราะใน
 พระพุทธศักราช ๒๔๕๒ เมื่อทรงดำรงพระราชอิสริยยศ สมเด็จพระยุพราช
 ก็ได้เสด็จพระราชดำเนินมาครองหน้งแถว ข้าพระพุทธเจ้ายังค้างถึง
 พระเศษพระคุณขยมิได้ ข้าดิ แดถึงแม่ มาตราว่าข้าพระพุทธเจ้ามีความ
 ปราบรณหนักจะได ชนมพระบารมีอภักดิ์กปานใด ก็เป็นอันพนด้วยที่จะให้สม
 หวังในเดจาอันรวดเร็วเช่นนประการ ๑ อีกประการ ๑ เมื่อบกอนได้ฝ่า
 ละอองธุลีพระบาทได้ทรงพระกรุณา โปรดเกล้า ๆ ให้คัดถนน และสร้างทาง
 ไทโรเดวแต่จังหวัดชุมพรมมาเชื่อมต่อกับจังหวัดระนอง ซึ่งเจ้าหน้าทากด
 เร่งรับทำอยู่ณบัดนี้ ก็ควรนับว่าเป็นพระมหากษัตริย์คุณ แก่ประชาชน
 จังหวัดระนอง โดยละเพาะเหมือนกัน เพราะฉนั้นการทได้ เฝ้าทูลละออง
 ธุลีพระบาทครั้ง ๒๕ ครั้ง ๒๖ ครั้ง ๒๗ ครั้ง ๒๘ ครั้ง ๒๙ ครั้ง ๓๐ ครั้ง
 ครั้งใดฝ่าละอองธุลีพระบาทได้ ทรง รับพระราชภาละ ปกครอง พระราช
 อาณาจักร พระองค์ได้ทรงทำนุบำรุงรักษาประเทศสยามอันตั้งความเจริญ

โดยรวดเร็วเพียงใด ข้าพระพุทธเจ้าทรงทูลเห็นประจักษ์อยู่แล้ว เป็นต้นว่า
 ทางพระราชไมตรีในระวางนานาประเทศก็รุ่งเรืองพระเกียรติยศ พระเกียรติ
 คุณเชษฐพงศ์แห่งทิวทัศน์ทิศ จมพระราชาธิบดีแห่งประเทศอังกฤษซึ่ง
 เป็นมหาประเทศในยุโรปได้ ถวายยศนายพลเอกใน กองทัพบก อังกฤษแต่
 ได้ฝ่าละอองธุลีพระบาท และทรงรับดำรงยศนายพลเอกในกองทัพบก
 สยาม ทรงนครนบีว่าเป็นเกียรติยศอย่างสูงส่วนหนึ่ง

ส่วนการมีขงกันพระบรมเดชาภาพและพระราชอาณาจักร ได้ฝ่า
 ละอองธุลีพระบาทก็ได้ ทรงทำนุบำรุงกองทัพบก ทหารเรือ และกองอาสา
 สยามเดือบ่า ลูกเดือบ ให้เป็นมั่นคงแน่นคอง ทรงทรงอุดหนุนราชนาถ
 สยามและสหประชาชาติ ซึ่งควรนับว่าเป็นกำลังและเป็นตั้งสำหรับบ้าน
 เมืองสยามควรแก่สมัย ทั้งการไปมาค้าขายก็ได้ ทรงทำนุบำรุงให้ สะดวก
 เจริญขึ้นเป็นลำดับ แม้นมหาประเทศในยุโรปได้ ทำการสงครามขับเคี่ยว
 กันมาเกือบ ๓ ปีแล้ว การไปมาค้าขายเกิดขัดข้องมากบ้างน้อยบ้าง
 ทั้งไปทุกประเทศ การค้าขายในพระราชอาณาเขตก็ดำเนินอยู่เรียบ
 ร้อย และเพราะในมณฑลภูเก็ต กติบมีผลประ โยชน์ ดีขึ้นกว่าแต่ก่อน
 อีก คนต่างประเทศก็เข้ามาพึ่งพระบรม โพิศสมภารอยู่เป็นนิจ เพราะ
 แสดงหาอาชีพได้ คัดองค์ ความเจริญรุ่งเรืองทั้งหลายนอกจากนี้ยังมี
 อีกเหตุอีกจะยกชนพรพรรณ เพราะได้ อาศัยพระบุญญาภิหาร ในใต้ฝ่า
 ละอองธุลีพระบาท ประกอบกับพระปรีชาสามารถและพระราชวิริยะ
 อุดมหารในราชกิจทรงปอง จึงเป็นผลถ่องเห็นประจักษ์ ปานฉะนี้

ขออำนาจคุณพระศรีรัตนตรัยและสิ่งซึ่งเป็นใหญ่ในสากลโลก จง
อภิบาลรักษาพระองค์ พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ
พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ให้ทรงพระเจริญสุขทุกทีพาราตริกาต พระ
ชนมายุยังยืนนานปราศจากโรคอาพาธ ศัตรูทั้งหลายจงพินาศพ่ายแพ้
พระบุญญาภิหาร ขอให้ทรงเกษมสำราญในพระหฤทัย จะทรง
ประกอบ วาสิกิจใด ๆ จง เป็น ผล สำเร็จ สัม คัง พระบรม ราช ประสงค์ ทุก
ประการ

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม ขอเดชะ

สิ้นคำถวายไชยมงคลแด่สมเด็จพระราชดำรัสตอบดังนี้

พระราชดำรัสตอบ

“ เราได้ พัง คำ ของ สมุหเทศาภิบาล กล่าวในนาม ของข้า ราชการ
และอาณาประชาราษฎร์จังหวัดระนองนี้ เรามีความปลื้มและจับใจเป็นอันมาก
ที่ได้ทราบว่าคุณทนายหงษ์ ได้พยายามและตั้งใจที่จะทำนุบำรุง
พวกท่านทั้งหลายให้มีความสุขและความเจริญรุ่งเรืองขึ้นเป็นลำดับ ขอ
ให้เป็นข้อที่เราปรารถนายิ่งกว่าอย่างอื่น ส่วนตัวเราที่มีความสุขความ
สำราญและวันรม อย่างหนึ่งอย่างใดก็ โดยรู้ ดีกว่าได้ กระทำตามหน้าที่
มากที่สุดที่จะทำได้ ให้ เป็นผลสำเร็จ เมื่อได้ มาได้เห็นผลสำเร็จแล้วไม่
เต็มที เป็นแต่สั้น ” ถิ่นบว่าเป็นที่สบายใจ

ตั้งจังหวัดระนองนี้เราได้ เคยมาแต่ครั้งก่อน ตามที่สมุหเทศา

ภิบาลได้ กล่าวมาแต่ TUJDC 22/04/2563
และได้ มา รู้ ดีกว่าเป็นที่ซึ่งอาจเป็นเมืองเจริญ

ได้แห่งหนึ่งในพระราชอาณาจักรของเรา แต่หากว่าลำบากในทาง
 คมนาคม จึงทำให้ความเจริญนั้นดำเนินได้ช้ากว่าที่จะเป็นไปได้ เรา
 จึงได้ ให้จัดการสร้างถนนระวาง จังหวัดชุมพรกับจังหวัดระนอง เพื่อให้ทาง
 คมนาคมดีขึ้น ครั้นเมื่อเราได้มาในคราวนี้ออกครั้งหนึ่งแล้ว ก็ได้
 เติรตามทางที่คิดใหม่ ซึ่งถึงแม้ยังไม่แล้วเสร็จก็ตามแต่ก็อาจทำความสะดวก
 ขึ้นนอกเหนืออันมาก เมื่อทางไปมา จากจังหวัดชุมพรมาจังหวัด ระนอง
 สะดวกขึ้นได้ ในทางบกแล้ว การค้าขาย และ การติดต่อในทางทำนุบำรุง
 อาณาเขตก็จะได้ดีขึ้นกว่าแต่ก่อน ขอทำให้เรา รู้สึกยินดี และ
 รู้สึกเหมือนตัวเราได้มาอยู่ใกล้ กับพวกท่านทั้งหลายอีกส่วนหนึ่ง และ
 ยังหวังอยู่ว่าจะสามารถจัดการให้การคมนาคมสะดวก ยิ่งขึ้นกว่า ที่ทำได้ ใน
 เวลานี้

ในที่สุดคนเราขอกล่าวถึงจังหวัดระนองเป็นที่ไปมาหากเช่นนี้ เรา
 จึงมีความเสียใจที่จะมาเยี่ยมไม่ได้บ่อย ๆ เท่าที่เราปรารถนาจะมา แต่
 ด้วยความรู้สึกเป็นห่วงอยู่เสมอ จึงจะขอให้ของไว้เป็นที่ระลึกแทน คือ
 พระแสงราชศัสตราที่เป็นของเราไว้ ไว้สำหรับท่านทั้งหลายจะได้ไว้
 ไว้รักษาเพื่อเป็นเกียรติยศแก่เมืองนี้ เพื่อเป็นเครื่อง แทนตัวเราผู้มาอยู่
 เองไม่ได้ ขอให้เข้าใจว่าพระแสงนี้เรามอบให้ ไม่เฉพาะแต่แก่เจ้าเมือง
 เท่านั้น เรามอบให้ท่านทั้งหลายที่เป็นข้าราชการทุกคน ต้องช่วยกัน
 ตั้งใจ ทำนุบำรุง รักษา พระแสงนี้ให้เสื่อม เสีย เกียรติยศ คงไปได้แม้ แต่
 เล็กน้อย ถึงแม้ว่าประชาชนพลเมืองจงรู้สึกความหนักหนาที่เคารพและ

ช่วยรักษาเหมือนกัน เพราะต้องรู้ ดีกว่า ในส่วนนี้ ทมหน้าตปกครอง
 พระแสง ย่อมเป็นเครื่อง หมายถึงพระราชา อำนาจที่ท่าน ทรงหลาย รับแบ่งมาใช้
 ในทางสุจริตทางธรรม เพื่อทำความร่วมมือแก่อาณาประชาราษฎร์ ฝ่าย
 อาณาประชาราษฎร์ก็จงรู้ ดีกว่าพระแสงนี้เป็นอำนาจปกครองเช่นนั้นเหมือนกัน
 และเมื่อรู้ ดีกว่ามีอำนาจปกครองอยู่ในที่นี้ สัมควรจะได้ รับความร่วมมือ
 จากอำนาจนั้นแล้ว ก็ต้องนับถือเคารพต่ออำนาจนั้นว่าเป็นเครื่องป้องกัน
 ศัตรูภัย คึงนี้ ถ้าจะประพฤติให้ถูกต้อง ต้องตั้งตนอยู่ในศีล
 ในธรรมความสุจริตข้อตรงจงรักภักดี อยู่ใน พระราชกำหนดกฎหมาย และ
 ประพฤติตนให้เป็นพลเมืองดี โดยทั่วกัน.

ขอให้ ผู้ว่าราชการรับ พระแสงนี้ไปรักษาไว้ แทน บรรดา ข้าราชการ
 และอาณาประชาราษฎร์พลเมืองจังหวัดระนอง เพื่อ เป็น สัตว์สัตว์ดีที่มีมงคล
 แก่ท่านทั้งหลายทุกคน.

จึงอำมาตย์ตรี พระระนองบุรีศรีสัตมฤคเขตต์ ผู้ว่าราชการจังหวัด
 รับ พระราชทาน พระแสงราชศัสตรา ผัก ทองคำ จำหัดถวาย จาก พระหัตถ์
 ขณะนั้นพระสงฆ์สัตว์ดีที่มีมงคล และ ข้าราชการจังหวัด และ ประชาชน
 ถวายไชโยพร้อมกัน และ พระระนองบุรีศรีสัตมฤคเขตต์รับพระแสงพระ
 บรรมาไชยอาทเห็นเอกล้า ๆ เพื่อปฏิบัติตาม และ รับพระแสงราชศัสตรา
 อันเป็นเครื่องราชูปโภครักษาไว้ เพื่อเป็นเกียรติยศและเป็นสัตว์ดีที่มีมงคล
 แก่จังหวัดระนองสืบไป ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ๆ พระราชทาน
 อนุญาตบัตรบรรดาศักดิ์ซึ่งประกาศราชกิจจานุเบกษาแล้ว แก่พระระนอง
 บุรีศรีสัตมฤคเขตต์ แล้วพระยาสุรินทรราชานำหีบบรรจุค่าถวายชัยมงคล

มีรูปนารายณ์บรรทมดิน
ภูเกิดชนทุกเกล้า ๆ ถวาย

และสมุทที่ระดึกในการเด็จเดี่ยวมณฑล
และสมุคนี้ไดแจกข้าราชกรทัวไปด้อย

แล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนิน จาก พลับ พลา ทอง
พระระนองบุรีศรีร่มเกล้าทุกเกล้า ๆ ถวาย พระแสง ราชศีลตรา ประจำ
จังหวัดระนอง ทรงรับมาพระราชทานให้เชิญตามเสด็จพระราชดำเนิน
เสด็จกลับสู่พระที่นั่งรัตนรังสรรค์ โดยกระบวนรถม้าตามทางเดิม.

สมุคที่ระดึกเสด็จเดี่ยวมณฑลภูเกิด ซึ่งพระยาสุรินทรราชา เรียบ
เรียงจนนั้นมีข้อความดังเชป ว่าด้วยภูมิประเทศของมณฑล และ
จังหวัดต่าง ๆ ในมณฑล และนะ ถึงที่ควรดูในจังหวัด ต่าง ๆ มี
ถ่วงถ่วงโนครวัจำนอนพลเมือง จำนอนพาหนะ จำนอนอาวุธ ราช
ไถเงินแผ่นดิน จำนอนโรงเรียน จำนอนถนน การไปรษณีย์ โทรเลข
เรลเมด และทำเนียบข้าราชกร ทำเนียบเดือป่า ลูกเดือ จำนอน
ตำรวจภูจร ทั้งระยะทางเสด็จโดยย่อสำหรับเป็นประโยชน์แก่ผู้ ไป เทียอ
ในมณฑลภูเกิดได้ทราบเรื่องต่าง ๆ โดยดังเชป.

วันพฤหัสบดีที่ ๑๘ เมษายน เวลาบ่าย ๔ โมง เสด็จทรงรถม้า
ประพาสบ้านเมือง ผ่านถ่วงซึ่งเป็นที่ตั้งของชัยมงคลผู้ใหญ่ถ่วง
นระนอง เมื่อผ่านทางเข้าไปที่ฝั่งศพ พระยาดำรงสุจริต (คอซิมก็อง
นระนอง) ซึ่งถึง อนิจกรรมเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๕ มหาอำมาตย์ตรี
พระยาดำรงสุจริต (คอยู่หัง นระนอง) บุตรผู้สืบตระกูลคอยเผ้าทูต
ละของชุดพระบาท ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ๆ พระราชทานเครื่อง
ขมาศพให้นำไปพระราชทาน ที่สองชัย แล้วทรงรถพระที่นั่ง ต่อไป

ถึงต้องช่วยพระยารัชฎานุประดิษฐ (คอกซิมบ ฌระนอง) ซึ่งเดิม
 เป็นสมุหเทศาภิบาลดำเ็นเจ้าราชการมณฑลภูเก็ต ถึง ๓๑ กรกฎาคม เมื่อ
 พ.ศ. ๒๔๕๐ เสด็จพระราชดำเนินไปยังที่ฝั่งศพและพระราชทานเครื่อง
 ขมาศพโดยพระองค์เอง หลวงบริรักษ์ โดหวัดชัย (คอกุ้ยจาย ฌระนอง)
 บุตร ผู้สืบตระกูลได้คุกเข่าลงกราบถวายบังคมอย่างขรรวมเนียมจัน พระ
 บาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้แต่งตั้ง พระราชหฤทัยอดัยใน ท่านพระยารัชฎา
 นุประดิษฐ ผู้ทรงคุณเคยและเป็นที่ต้องพระราชอัชฌาศัย แล้วพระ
 ราชทานพระบรมราโชวาทให้หลวงบริรักษ์ โดหวัดชัยประพฤตินให้สมควร
 เป็นผู้สืบตระกูลวงศ์ และพระราชทานพร (๑) แต่งเสด็จประทับในปรา
 บนตั้งนามหน้่าหน้าต้องช่วย ข้าราชการประจำจังหวัดระนอง ดังเครื่อง
 พระสุธารส ถวายและเลี้ยงนำข้าราชการทั่วไป พระประติพัทธภูบาล(๒)
 ได้ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายดินสอเงินมีห่วงห้อย และแจกดินสอเงิน
 นนแก่ผู้ตามเสด็จเป็นที่ระลึกในการเสด็จพระราชดำเนินที่ต้องช่วย และ
 หลวงบริรักษ์ โดหวัดชัยได้แจกบุหรีฝรั่งปลายโต ซึ่งเป็น บุหรี ของชอบ ของ
 พระยารัชฎานุประดิษฐผู้บิดา พอเป็นที่ระลึกแก่ผู้ตามเสด็จทักกัน เวลา
 จวนย่ำค่ำ เสด็จพระราชดำเนินกลับสู่ที่ประทับณพระที่นั่งรัตนรังสรรค์
 ครั้นเวลาค่ำราชมุข ขาคิพะม่า ซึ่งมา พัง พระบรม โพธิ์ต้นमार อยู่ใน
 จังหวัดระนอง มาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท และได้เตรียม ผักหัด บุตร
 หลานขันตฤณใจ พอรับประทานแล้ว พวกตฤณที่มาพอนถวายประมาณ

(๑) ต่อมาคราวเมื่อเสด็จไปเกาะหมากได้รับพระราชทานสัญญาบัตรเลื่อนหลวง
 บริรักษ์ (คอกุ้ยจาย) ขึ้นเป็นพระยารัชฎาธิราชศักดิ์.

(๒) ต่อมาเลื่อนเป็นพระยา

๒๐ คน แต่งศวดเอื้อมาแพร่สั่งอมมาดยทมจยณม ที่เขตเอื้อมโค่ง

เหมือนรูปแตรงอนทง ๒ ข้าง มีตะไบคตขงคอง ชันแรกจับมะนำแะ
ร้องเพลงพร้อม ๆ กัน ได้ความว่าเป็นคำถวายนัยมงคล ขอให้
เทพเจ้าอภิบาลรักษาได้มา ตลอดจน ชุดี พระบาทให้ ทรง พระเกษม ดำราญ
แถวจึงจับเรืองตะคอน มีจำอวดผู้ชายเข้าเดินด้วย ๒ คน ทรงพระกรุณา
โปรดเกล้า ฯ พระราชทานเด็มาเงินมืออักษรพระปรมาภิไธยย่อแก่เหล่า
ครูเฒ่าพอนถวายนคัว และพระราชทานแหนบด้ายนาฬิกาอักษรพระปรมา
ภิไธยย่อ เงินดงยา แก่พระม่ายผู้ เป็นด้าม แปรเรืองตะคอนถวายน และ ทรง
พระกรุณา โปรดเกล้า ฯ พระราชทานเข็มขัดทองคำเติมแก่พระยาดำรงสุจริต
(ค้อยหึ่ง ณะระนอง) ด้วย.

วันที่ ๒๐ เมษายน เวลาเช้า ๔ โมง พระบาทสมเด็จพระเจ้า
อยู่หัว ทรงรถพระที่นั่งไปยังท่าแจ้งหัวตระนอง กองเรือม้าแะถูกเรือ
จังหวัดระนองแะตะกวดม้าคิงกองเกียรตยศตั้งเด็ตั้ง และมหาอำมาตย์ตรี
พระยาดำรงสุจริต พระประติพัทธภุมมาต หลวงพิชัยชินเขตต์ หลวง
บริรักษ์ โสหวัดดีย์ กัมภกรมถารคฤหบดี ไทย จีน แซก พระม่าย กัมา
ตั้งเด็พร้อมกัน พระตั้งฆี่ ถัดถวายนัยมงคล ทรงพระกรุณา โปรด
เกล้า ฯ พระราชทาน พระแสงราชศัสตรา ประจำจังหวัดระนอง แก่พระ
ระนองบุรีศรีวังสมุทรเขตต์ แะตั้งเด็ตั้งประทับเรือกลไฟศรีสุนทรต้องดำนำ
ระนอง เมื่อถึงตลาดปากน้ำพนักจันจุตประทักตคอกใหญ่ถวายน เวลา

เสด็จขึ้นเรือทอดวงถดาว เรือรบทอดวงตุ๊กพรของเมืองยงปน ๒๓ พฤศจิกายน
 ๒๕๕๕ ตามเสด็จขึ้นเรือวโตรีจของบริษัทอีสต์อินเดียบิง ซึ่งเคียวเมด
 ระวังบั้งภูเกิดละระนอง และเรือมีบางซึ่งเป็นเรือทอดวงสำหรับ
 จังหวัดตั้งดูแลเพิ่มชนอก ๒ ตำบล นายพลโท พระยาสุรินทราชา สมุหเทศา
 ภิบาลโดยเสด็จพระราชดำเนียรในเรือพระที่นั่ง เวลาเที่ยงเรือรบทอด
 ตุ๊กพรของเมืองนำกระบวนเรือพระที่นั่งออกจากอ่าวระนอง.

เจ้านักหอสมุด

ลำดับสกุลตบระนอง

สกุลตบระนองสืบมาแต่พระยาดำรงสุจริตมหิศรภักดี (คอซู้เจียง)

จางวางกำกับเมืองระนอง เป็นต้นสกุล

ชั้นที่ ๑

พระยาดำรงสุจริตมหิศรภักดี (คอซู้เจียง ต้นสกุลตบระนอง)

มีบุตรธิดา คือ

- ที่ ๑ บุตรชาย คอซิมเจ็ง เป็นหลวงศรีโศภุมพิทักษ์
- ที่ ๒ บุตรชาย คอซิมทอง เป็นพระยาดำรงสุจริตมหิศรภักดี
- ที่ ๓ บุตรชาย คอซิมจิว เป็นหลวงศรีสมบัติ
- ที่ ๔ บุตรชาย คอซิมซิม เป็นพระยาอัยยงคตติศรภักดี
- ที่ ๕ ธิดาชื่อ ฉุน
- ที่ ๖ ธิดาชื่อ คิว
- ที่ ๗ บุตรชาย คอซิมเต็ก เป็นพระยาจรรยาโกศาทร จางวาง

กำกับราชการเมืองหลังสวน

- ที่ ๘ ธิดาชื่อ กิมซัง
- ที่ ๙ บุตรชาย คอซิมบ เป็นพระยาวิชญานุประดิษฐมหิศรภักดี

สมุหเทศาภิบาลมณฑลภูเก็ต

- ที่ ๑๐ ธิดาชื่อ ดาว
- ที่ ๑๑ ธิดาชื่อ แดง หรือ พุฒ

๒๕
ชนนหมคคค๑๑๑

๕๑
ชั้นที่ ๒

หลวงศรีโลหภูมิพิทักษ์ (คอกิมเจ็ง ณะระนอง) บุตรพระยา
ดำรงสุจริต (คอกซู่เจ็ง) มีธิดา คือ *

ที่ ๑ ธิดาชื่อ ออบ

พระยาดำรงสุจริตมหิศรภักดี (คอกซิมก๊อง ณะระนอง) บุตร
พระยาดำรง (คอกซู่เจ็ง) มีบุตรธิดา คือ

ที่ ๑ บุตรชื่อ คอกซู่ซัน เป็นพระพิไชยชินเขตต์

ที่ ๒ ธิดาชื่อ คอกซู่หัตถ์ ถึงแก่กรรมแล้ว

ที่ ๓ บุตรชื่อ คอกซู่หัง เป็นพระยาดำรงสุจริตมหิศรภักดีจางวาง

กำกับราชการเมืองระนอง

ที่ ๔ บุตรชื่อ คอกซู่จ่าย เป็นหลวงอภัยภูมิตักษิณ

ที่ ๕ ธิดาชื่อ คอกซู่ฉนวนหรือปลก

ที่ ๖ บุตรชื่อ คอกซู่เหต เป็นพระยาประคิพัทธภูบาล

ที่ ๗ ธิดาชื่อ คอกซู่ขยก ถึงแก่กรรมแล้ว

ที่ ๘ ธิดาชื่อ คอกซู่ยงน

”

ที่ ๙ บุตรชื่อ คอกซู่เกียด เป็นพระสังฆสกลานพิทักษ์

”

ที่ ๑๐ ธิดาชื่อ คอกซู่ยุดอน

”

ที่ ๑๑ บุตรชื่อ คอกซู่ดี เป็นพระยาโรจรัตสุจริตวงศ์

ที่ ๑๒ ธิดาชื่อ คอกซู่ฉนวน

”

ที่ ๑๓ ธิดาชื่อ คอกซู่ยอ

”

- ท ๑๔ ธิดา ชื่อ คอช้อยเนียด ถึงแก่กรรมแล้ว
- ท ๑๕ บุตร ชื่อ คอช้อยบัว เป็นพระศรีโศภุมพิทักษ์
- ท ๑๖ ธิดา ชื่อ คอช้อยอ้อ ,,
- ท ๑๗ ธิดา ชื่อ คอช้อยอ้ง ,,
- ท ๑๘ บุตร ชื่อ คอช้อยฉวน หรือ ช่าง
- ท ๑๙ บุตร ชื่อ คอช้อยอ้ง
- ท ๒๐ บุตร ชื่อ คอช้อยก้อย หรือ ชวด
- ท ๒๑ ธิดา ชื่อ คอช้อยหิงม
- ท ๒๒ ธิดา ชื่อ คอช้อยเหนียด
- ท ๒๓ ธิดา ชื่อ คอช้อยฉวน
- ท ๒๔ บุตร ชื่อ คอช้อยเบ้ง เป็นขุนอนาตติมารักษ์ นายอำเภอ

บางเขน จังหวัดพระนคร

- ท ๒๕ ธิดา ชื่อ คอช้อยพร เป็นภรรยาหลวงวงวิจิตรเกิด (เดียง)
- ท ๒๖ บุตร ชื่อ คอช้อยบ

หลวงศรีสมบัติ (คอช้อยจัว ฉนวนทอง) บุตร พระยา

คำวงศ์จิตร (คอช้อยเจียง) มีบุตรธิดา คือ

- ท ๑ ธิดา ชื่อ คอช้อยจ๊ก ถึงแก่กรรมแล้ว
- ท ๒ บุตร ชื่อ คอช้อยก

พระยาอภัยภูถศกาศรักราชา (คชชิมขิม) บุตรพระยาคำรงสุจริต
(คชขี้เจียง)

ที่ ๑ บุตร ชื่อ คชขี้เจียง เป็นมหาดเล็กในรัชกาลที่ ๕ ถึงแก่กรรมแล้ว

ที่ ๒ บุตร ชื่อ คชขี้ไฉน ,, ถึงแก่กรรมแล้ว

ที่ ๓ บุตร ชื่อ คชขี้ตัก เป็นพระยารัตนเศรษฐี

ที่ ๔ ธิดา ชื่อ คชส่งดอแข็ง ,,

ที่ ๕ ธิดา ชื่อ คชส่งดอเตียง ,,

ที่ ๖ บุตร ชื่อ คชขี้ม่อ เป็นมหาดเล็กในรัชกาลที่ ๕ ,,

ที่ ๗ ธิดา ชื่อ คชส่งดอตาย ,,

ที่ ๘ ธิดา ชื่อ คชส่งดอขี้

ที่ ๙ บุตร ชื่อ คชขี้ฉิ่ง เป็นมหาดเล็กในรัชกาลที่ ๕ ,,

ที่ ๑๐ ธิดา ชื่อ คชส่งดอถ้วน ,,

ที่ ๑๑ ธิดา ชื่อ คชส่งดอเนียง ,,

ที่ ๑๒ ธิดา ชื่อ คชส่งดอถั่ว ,,

ที่ ๑๓ บุตร ชื่อ คชขี้เป็ก

ที่ ๑๔ บุตร ชื่อ คชขี้สน

ที่ ๑๕ บุตร ชื่อ คชขี้เยียง

ที่ ๑๖ ธิดา ชื่อ คชส่งดอขี้

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (คอกซิมเต็ก ฉะระนอง) จางจวงกำกับ
ราชการจังหวัดหลังสวน บุตรพระยาตำราวงสุจริต (คอกซู่เจียง) มีบุตร

ธิดา คือ

ที่ ๓ บุตร ชื่อ คอยุเงิน เป็นหลวงส่งไมตรีราชกิจ กรมการพิเศษ
จังหวัดหลังสวน

ที่ ๔ บุตร ชื่อ คอยุเพียน เป็นพระยาท้าวฉนวนกร ผู้ช่วยอธิบดี

กรมตำรวจ

ที่ ๕ บุตร ชื่อ คอยุดวง ถึงแก่กรรมแล้ว

ที่ ๖ ธิดา ชื่อ คอยุเบงเนียว

ที่ ๗ บุตร ชื่อ คอยุดบ

ที่ ๘ บุตร ชื่อ คอยุอิน

ที่ ๙ บุตร ชื่อ คอยุหุย เป็นหลวงนฤบดีนตรีตั้งความภักดี พาย

อำเภอคลองจังหวัดมณฑล

ที่ ๑๐ บุตร ชื่อ คอยุเคน ถึงแก่กรรมแล้ว

ที่ ๑๑ ธิดา ชื่อ ฉาก

ที่ ๑๒ ธิดา ชื่อ คอยุเบงหง หรือ ดับ เป็นภรรยาพระยาอนุชิตนิสากร

กรมการมณฑลพายัพ

ที่ ๑๓ บุตร ชื่อ คอยุฉนวน

ที่ ๑๔ บุตร ชื่อ คอยุโง่ย เป็นพระรณของบุรีศรีวังมฤตเขตต์ ผู้

เจ้าราชการจังหวัดชุมพร

ที่ ๓๓ ขिता ซื่อ คอเบงหวัด เป็นภรรยาพระยาศิริชัยบริพัตร
(เมียข) ถึงแก่กรรมแล้ว

ที่ ๓๔ บุตร ซื่อ คอยุณา เป็นพระวราชวิษณุภัก

ที่ ๓๕ บุตร ซื่อ คอยุเนียน ถึงแก่กรรมแล้ว

ที่ ๓๖ ขिता ซื่อ ตาบ ,,

ที่ ๓๗ บุตร ซื่อ เพิ่ม เป็นพระบุรพาทีศอาทร นายอำเภอเมือง

จังหวัดนครราชสีมา

ที่ ๓๘ บุตร ซื่อ คอยุเชียง เป็นขุนไกรประชาบาล ถึงแก่

กรรมแล้ว

ที่ ๓๙ บุตร ซื่อ คอยุคิต

ที่ ๔๐ ขिता ซื่อ คอเบงหวัด

ที่ ๔๑ บุตร ซื่อ คอยุชุก เป็นนายร้อยตรีทหารบก

ที่ ๔๒ บุตร ซื่อ คอยุเทียน เป็นจมนพรัตนภพพิชิต นายร้อยเอก

ผู้รับมรดกของพันท ๒ กรมทหารรักษาวัง จ.ป.ร.

ที่ ๔๓ ขिता ซื่อ เข็ม เป็นภรรยาของอำมาตย์เอก พัน รศิมภัก

อัยการจังหวัดน่าน

ที่ ๔๔ ขिता ซื่อ ฮาบ เป็นภรรยา นายตัวดี

ที่ ๔๕ บุตร ซื่อ คอยุคง

ที่ ๔๖ ขिता ซื่อ ฮอบ

พระยารัษฎานุประดิษฐ์มหิศรภักดี (คอซิมบี๊ ณระนอง) บุตร

พระยาดำรงสุจริต (คอซิมบี๊เจียง) มีบุตรขिता คือ 22/04/2563

ที่ ๑ ขिता ซื่อ คอยุหัดัน

ที่ ๒ ขिता ซื่อ คอยุชิว

ที่ ๓ บุตร ชื่อ คอยจ่าย เป็นพระยาวังษาภิราชภักดี

ที่ ๔ ธิดา ชื่อ คอยชัยชวด

ที่ ๕ ธิดา ชื่อ คอยชัยอื่น เป็นภรรยาพระสุนทรเทพกิจจาวัณษ์

(เพิ่ม) ถึงแก่กรรมแล้ว

ที่ ๖ ธิดา ชื่อ ปรงปล่ม เป็นภรรยา นายส้มบุญ ศิริธร (สนิท

ราชการ)

๕ ๑
ปีที่ ๓

สายพระยาดำรงสุจริต (คอกิมก๊อง)

พระ พิไชยจินเขตต์ (คอกุ่ยขึ้น ฉนวนทอง) บุตร พระยา

ดำรงสุจริต (คอกิมก๊อง) มีบุตรธิดา คือ

ที่ ๑ บุตร ชื่อ คอเบียนห้อง

ที่ ๒ ธิดา ชื่อ คอกุ่ยเอียน

ที่ ๓ ธิดา ชื่อ คอกุ่ยหุย

ที่ ๔ บุตร ชื่อ คอเบียนเคียด เป็นขุนบริรักษ์โตหะมิไธย ผู้ช่วย

คางประเทศจังหวัดระนอง

ที่ ๕ ธิดา ชื่อ คอกุ่ยเตียน

ที่ ๖ ธิดา ชื่อ คอกุ่ยเตียม

ที่ ๗ ธิดา ชื่อ คอกุ่ยอัย

ที่ ๘ บุตร ชื่อ คอเบียนหม้อ

UDC

22/04/2563

ที่ ๘ บุตร ชื่อ คอเมียนเตง

ที่ ๑๐ ธิดา ชื่อ คอจุบน

ที่ ๑๑ ธิดา ชื่อ คอจเคน

ที่ ๑๒ ธิดา ชื่อ คอจเตง

ที่ ๑๓ บุตร ชื่อ คอเมียนหัน

ที่ ๑๔ ธิดา ชื่อ คอจเนง

ที่ ๑๕ บุตร ชื่อ คอเมียนจ้วน

ที่ ๑๖ ธิดา ชื่อ คอจเซ็ก

พระยาดำรงสุจริตมหิศรภักดี (คอซู้หนี่ ณะระนอง) งามงาม

กำกับราชการ จังหวัด ะระนอง บุตร พระยาดำรงสุจริต (คอซิมก๊อง)

มีบุตรธิดา คือ

ที่ ๑ บุตร ชื่อ คอเมียนพก

ที่ ๒ ธิดา ชื่อ คอเกยจหงอ

ที่ ๓ บุตร ชื่อ คอเมียนเซ็ง

ที่ ๔ ธิดา ชื่อ คอเกยจคม

ที่ ๕ ธิดา ชื่อ คอเกยจเล็ก

ที่ ๖ บุตร ชื่อ คอเมียนก๊าว เป็นรองอำมาตย์เอก อยู่โรงพยาบาล

ศิริราช

ที่ ๗ ธิดา ชื่อ คอเกยจเล็ก

ที่ ๘ บุตร ชื่อ คอเมียนหัน

ที่ ๙ บุตร ชื่อ คอเมียนย่น

- ท ๓๐ ชิดา ชือ คอเกยวหตุ
- ท ๓๑ ชิดา ชือ คอเกยวเมยน
- ท ๓๒ ชิดา ชือ คอเกยวอิม
- ท ๓๓ ชิดา ชือ คอเกยวเซก
- ท ๓๔ บุคฺร ชือ คอเมยนเนง
- ท ๓๕ บุคฺร ชือ คอเมยนถอง
- ท ๓๖ บุคฺร ชือ คอเมยนเจยว
- ท ๓๗ ชิดา ชือ คอเกยวอิม
- ท ๓๘ บุคฺร ชือ คอเมยนทงน
- ท ๓๙ บุคฺร ชือ คอเมยนจก
- ท ๔๐ ชิดา ชือ คอเกยวจิต
- ท ๔๑ ชิดา ชือ คอเกยวเซยน

หลวงอัญจนคตทิสรัภษา (คอรุญาย นระนง) บุคฺรพระชา

ดำรงจิต (คอซิมถอง) มี บุคฺร ชิดา คือ

- ท ๑ ชิดา ชือ คอตั้งจุ
- ท ๒ บุคฺร ชือ คอเมยนฮือ
- ท ๓ บุคฺร ชือ คอเมยนถ
- ท ๔ บุคฺร ชือ คอเมยนชด
- ท ๕ บุคฺร ชือ คอเมยนถก
- ท ๖ ชิดา ชือ คอตั้งกน

ที่ ๗ บุคกร ช้อ คอเบยนเตยด

ที่ ๘ บุคกร ช้อ คอเบยนเกยม

ที่ ๙ ชิดา ช้อ คอตั้งเหย

ที่ ๑๐ บุคกร ช้อ คอเบยนอจ

ที่ ๑๑ ชิดา ช้อ คอตั้งจัน

ที่ ๑๒ ชิดา ช้อ คอตั้งคิน

ที่ ๑๓ ชิดา ช้อ คอตั้งเฮียบ

ที่ ๑๔ บุคกร ช้อ คอเบยนคิน

พระยาประดิพัทธภูบาล (คอยุ่เหต ณะรอง) บุคกรพระยาคำรง

สุจริต (คอซมก้อง) มีบุคกร ชิดา คือ

ที่ ๑ ชิดา ช้อ เกอ เป็นหม่อมห้ามในหม่อมเจ้าจิบุตย์

ที่ ๒ ชิดา ช้อ ชัด เป็นภรรยาจมีนรณภพพิชิต (คอยุ่เคียน)

บุคกรพระยาจรวุฒราชโกศากร (คอซมเต็ก ณะรอง)

ที่ ๓ ชิดา ช้อ กูต เป็นภรรยาพระศรีวัดยามกิจ ผู้ช่วยกงตั้งตั้งยาม

ณตั้งคโปร์

ที่ ๔ ชิดา ช้อ น้อย ภรรยาพระปราบพตแดน

ที่ ๕ บุคกร ช้อ คอเบยนชิต หรือโป๊ะ

ที่ ๖ ชิดา ช้อ คดอ้ง เป็นหม่อมห้ามในหม่อมเจ้าชชวดิต

ที่ ๗ บุคกร ช้อ คอเบยนเอ็ง หรือตาน

ที่ ๘ บุคกร ช้อ คอเบยนจิว หรือเหตอ

ที่ ๘ บุตรช้อ เขียน

ที่ ๓๐ บุตรช้อ บิ

พระสถลสถานพิทักษ์ (คอยู่เกียด ฌระนอง) บุตรพระยา

ดำรงสุจริต (คชิมก้อง) มีบุตรธิดา คือ

ที่ ๑ ธิดาช้อ คอกยอม หรือ เด็ก

ที่ ๒ บุตรช้อ คอเบียนแคะ

พระยาประวัตสุจริตวงศ์ (คอยู่ดี ฌระนอง) บุตรพระยา

ดำรงสุจริต (คชิมก้อง) มีบุตรธิดา คือ

ที่ ๓ บุตรช้อ คอม เนติบัณฑิต กิ่งแก้วกรมแก้ว

ที่ ๒ บุตรช้อ เดิม

ที่ ๓ ธิดาช้อ บอง

ที่ ๔ บุตรช้อ คับ

ที่ ๕ บุตรช้อ เคบ

ที่ ๖ ธิดาช้อ บิน

ที่ ๗ บุตรช้อ สว่างดี

ที่ ๘ ธิดาช้อ กุศุต

พระศรีโลหภูมิพิทักษ์ (คอบุ๊ว ณะระนอง)

บุตรพระยา

ดำรงจริต (คอบิมก๊อง) มีบุตรธิดา คือ

- ที่ ๑ บุตรชื่อ คอเบยงเงิน
 ที่ ๒ บุตรชื่อ คอเบยงยี่
 ที่ ๓ ธิดาชื่อ คอชกหด
 ที่ ๔ บุตรชื่อ คอเบยงชวด
 ที่ ๕ ธิดาชื่อ คอชกเขียน
 ที่ ๖ ธิดาชื่อ คอชกเคยม
 ที่ ๗ บุตรชื่อ คอเบยงชุ่น
 ที่ ๘ ธิดาชื่อ คอชกช้วน
 ที่ ๙ ธิดาชื่อ คอชกถุ่น
 ที่ ๑๐ ธิดาชื่อ คอชกเจ็ง
 ที่ ๑๑ บุตรชื่อ คอเบยงกั
 ที่ ๑๒ บุตรชื่อ คอเบยงอน
 ที่ ๑๓ บุตรชื่อ คอเบยงเคียง
 ที่ ๑๔ บุตรชื่อ คอเบยงอี่
 ที่ ๑๕ บุตรชื่อ คอเบยงเงิน
 ที่ ๑๖ บุตรชื่อ คอเบยงเคยม

นายค้อยู่่วน หรือ ช้าง ณะหนอง

บุตรพระยาคำวงศ์จักริต

(คอซิมก๊อง) มีบุตรธิดา คือ

ที่ ๑ ธิดาช้อ อานวย

ที่ ๒ บุตรช้อ การุญ

นายค้อยู่ช่อง ณะหนอง บุตรพระยาคำวงศ์จักริต (คอซิมก๊อง)

มีบุตรธิดา คือ

ที่ ๑ ธิดาช้อ จูจู้

ที่ ๑ ธิดาช้อ อานัน

ที่ ๓ บุตรช้อ เบียนก๊อ

สาขหลวงศรีสมบัติ (คอซิมจ๊ว)

นายค้อยู่กัต ณะหนอง บุตรหลวงศรีสมบัติ (คอซิมจ๊ว)

มีบุตร คือ

ที่ ๑ บุตรช้อ คอเบี่ยนเฮ็ก

สาขพระยาอัญมฤคตทศรัภษา (คอซิมจิม)

นายค้อยู่เจียด ณะหนอง บุตรพระยาอัญมฤคตทศรัภษา

(คอซิมจิม) มีบุตรธิดา คือ

ที่ ๑ บุตรช้อ คอเบี่ยนโก๊

ที่ ๒ ธิดาช้อ เขียว

ที่ ๓ ธิดาช้อ เปียว

นายทอญู่ไถ ฌรระนอง

บุตรพระยาอภัยวงศกตทศรักรา

(คอซิมซิม) มีบุตรธิดา คือ

ที่ ๑ บุตรชื่อ คอเบยงใจ

ที่ ๒ บุตรชื่อ คอเบยงตัด

ที่ ๓ ธิดาชื่อ ซ้อกเงิน

พระยารัตนเสรมฐี (คอยู่ตัก ฌรระนอง) บุตรพระยาอภัยวงศกต

ทศรักรา (คอซิมซิม) มีบุตรธิดา คือ

ที่ ๑ ธิดาชื่อ เพ็กเขยง

ที่ ๒ บุตรชื่อ คอเบยงโฮ

ที่ ๓ บุตรชื่อ คอเบยงฮวง

ที่ ๔ ธิดาชื่อ คอเพ็กเงิน

ที่ ๕ ธิดาชื่อ คอเพ็กเซ็ก

ที่ ๖ บุตรชื่อ คอเบยงคอง

ที่ ๗ ธิดาชื่อ คอเพ็กเกยว

ที่ ๘ บุตรชื่อ คอเบยงเฮ้า

ที่ ๙ ธิดาชื่อ คอเพ็กซิม

ที่ ๑๐ ธิดาชื่อ คอเพ็กโปย

นายค้อยู่ बैก ณะระนอง

บุตรพระยาอัยยวงคตทศรัภษา

(คอซิมซิม) มีบุตรธิดา คือ

ที่ ๑ ธิดาชื่อ คอด้วงเพ็ก

ที่ ๒ ธิดาชื่อ คอด้วงเน้ง

ที่ ๓ บุตรชื่อ คอเบยพะเฮ็ก

นายค้อยู่ ฐัน ณะระนอง

บุตรพระยาอัยยวงคตทศรัภษา

(คอซิมซิม) มีธิดา คือ

ที่ ๑ ธิดาชื่อ คอด้วงไฮ้

นายค้อยู่ ะเขิง ณะระนอง

บุตรพระยาอัยยวงคตทศรัภษา

(คอซิมซิม) มีบุตรธิดา คือ

ที่ ๑ บุตรชื่อ คอเบยนเจียด

ที่ ๒ บุตรชื่อ คอเบยนเดียม

ที่ ๓ ธิดาชื่อ คอเพ็กห้อง

ที่ ๔ บุตรชื่อ คอขยอนน

ที่ ๕ ธิดาชื่อ คอเพ็กงวด

TUDC

22/04/2563

สายพระยาจรูญราชโกศากร (คอขิมเต็ก)

หลวงสโมสรรราชกิจ (คอยุ่จั้น ณะระนอง) บุตรพระยาจรูญ

ราชโกศากร (คอขิมเต็ก) มีบุตรธิดา คือ

๑. ฐิดาธิอ เจียร
 ๒. ฐิดาธิอ ดัดน
 ๓. บุตรธิอ คอเบี่ยนหงวน
 ๔. ฐิดาธิอ ภาวะ้าง
 ๕. ฐิดาธิอ คอยุ่ยงอ
 ๖. ฐิดาธิอ แต้ ถึงแก่กรรมแล้ว
 ๗. ฐิดาธิอ อิงน
 ๘. บุตรธิอ คอเบี่ยนคัว
 ๙. บุตรธิอ คอเบี่ยนเง็ก
 ๑๐. บุตรธิอ คอเบี่ยนคุน
 ๑๑. ฐิดาธิอ ขวณ
 ๑๒. ฐิดาธิอ จรง
 ๑๓. ฐิดาธิอ ด้ยง
 ๑๔. บุตรธิอ คอเบี่ยนคูน
 ๑๕. บุตรธิอ คอเบี่ยนคัว
 ๑๖. ฐิดาธิอ ด้ว
 ๑๗. บุตรธิอ อุดม

ที่ ๑๘ บุตรชื่อ แดง

ที่ ๑๙ ธิดาชื่อ ตำคร

พระบาทว้ฒนากร (ค้อยเพยน ณะระนอง) บุตรพระยาจรูญราช

โกคากกร (คอซิมเต็ก) มีบุตรธิดา คือ

ที่ ๑ ธิดาชื่อ พยง

ที่ ๒ ธิดาชื่อ พยอม

ที่ ๓ ธิดาชื่อ พยุง

ที่ ๔ บุตรชื่อ คอเบยงชก หรือเจดิม

ที่ ๕ ธิดาชื่อ พยุว

นายค้อยู๊ลิบ ณะระนอง บุตรพระยาจรูญราชโกคากกร (คอซิมเต็ก)

มีธิดา คือ

ที่ ๑ ธิดาชื่อ คอเคยงชง

ที่ ๒ ธิดาชื่อ คอเจ็กเตยง หรือ หตง

หลวงนฤบดินทร์สวามิภักดิ์ (ค้อยู่หัย ณะระนอง) บุตรพระยา

จรูญราชโกคากกร (คอซิมเต็ก) มีบุตรธิดา คือ

ที่ ๑ ธิดาชื่อ เนือง

ที่ ๒ บุตรชื่อ เต็ก

รองอำมาตย์โท คอยู่ฉ้วน ณะรอง บุตรพระยาจตุรราช

โกศการ (คชขิมเต็ก) มีบิดา คือ

ที่ ๑ บิดาชื่อ เอือน

ที่ ๒ บิดาชื่อ ล้อง

พระระนองบุรีศรีสมุทเขตต์ (คชขุโง้ย ณะรอง) บุตรพระยา

จตุรราชโกศการ (คชขิมเต็ก) มีบุตรบิดา คือ

ที่ ๑ บุตรชื่อ เม็ดบัว

ที่ ๒ บิดาชื่อ นงพาส

ที่ ๓ บุตรชื่อ คุษฎ

ที่ ๔ บิดาชื่อ เต็ก

ที่ ๕ บิดาชื่อ เขียด

ที่ ๖ บุตรชื่อ ตู

ที่ ๗ บิดาชื่อ ปุก

ขุนราชรัชฎการ (คชขุฉ่า ณะรอง) บุตรพระยาจตุรราช

โกศการ (คชขิมเต็ก) มีบุตรบิดา คือ

ที่ ๑ บุตรชื่อ ประสงค์

ที่ ๒ บิดาชื่อ ประดับ

พระบูรพาทิศอาทร (เพิ่ม ๓ระนอง) บุตรพระยาจรมุราช โภคการ
(คชขิมเต็ก) มีบุตรธิดา คือ

ที่ ๑ ธิดาชื่อ กุฎ

ที่ ๒ บุตรชื่อ ดังก

ที่ ๓ ธิดาชื่อ ดังกา

ที่ ๔ ธิดาชื่อ อ่างา

นายร้อยตรี คอยู่ชก ๓ระนอง บุตรพระยาจรมุราช โภคการ
(คชขิมเต็ก) มีบุตรธิดา คือ

ที่ ๑ ธิดาชื่อ นันทา

นายร้อยเอก จมมนรณภาพพิชิต (คชขิมเต็ก ๓ระนอง) บุตร
พระยาจรมุราช โภคการ (คชขิมเต็ก) มีบุตรธิดา คือ

ที่ ๑ ธิดาชื่อ จิตรว

ที่ ๒ บุตรชื่อ ทาร

ที่ ๓ บุตรชื่อ กำธร

ที่ ๔ ธิดาชื่อ รัชต์

ที่ ๕ บุตรชื่อ อ่างา

ที่ ๖ ธิดาชื่อ เติตฉิน

สายพระยารัชฎานุประดิษฐ์ (คชขิมบี)

พระยารัชฎาธิราชภักดี (-คชขิมจ่าย ๓ระนอง) บุตรพระยารัชฎา

นุประดิษฐ์ (คชขิมบี) มีบุตร คือ—

ที่ ๑ บุตรชื่อ คชขิมเบญจ หรือ ชิต.

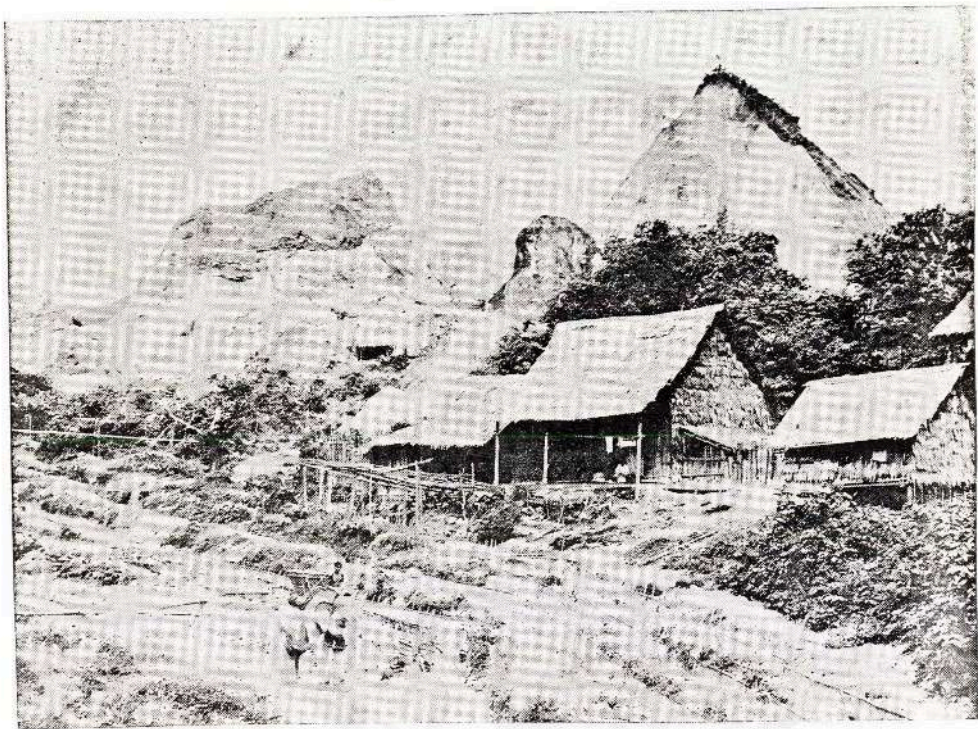
T&BC

ZZ/U4/2563

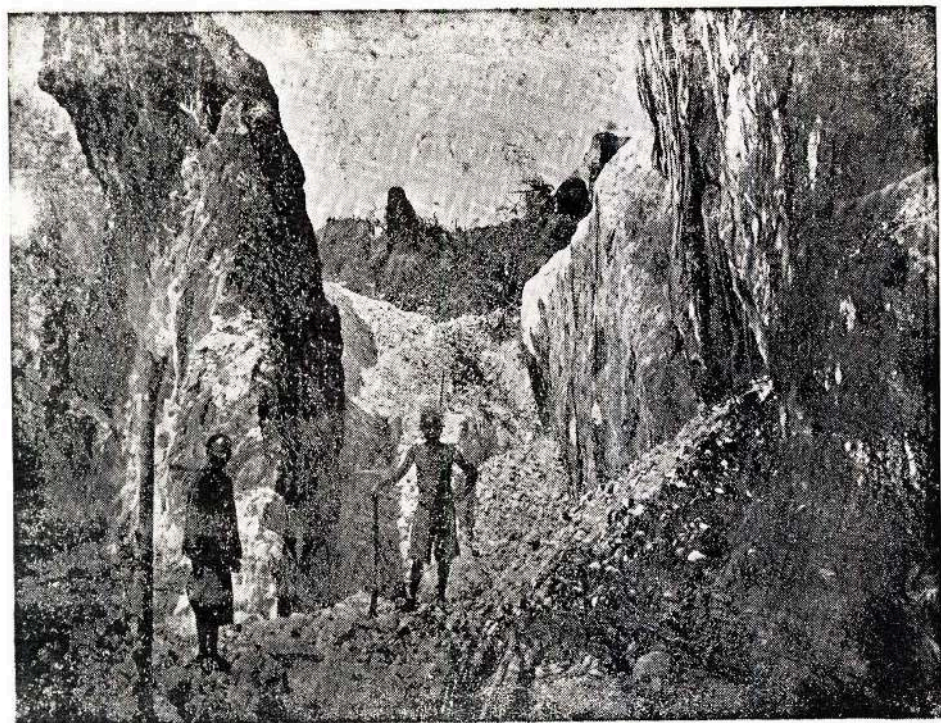
พระยาประติพัทธ์ภูบาล
(คอยู่เหล็ก ณะระนอง)

TUDC

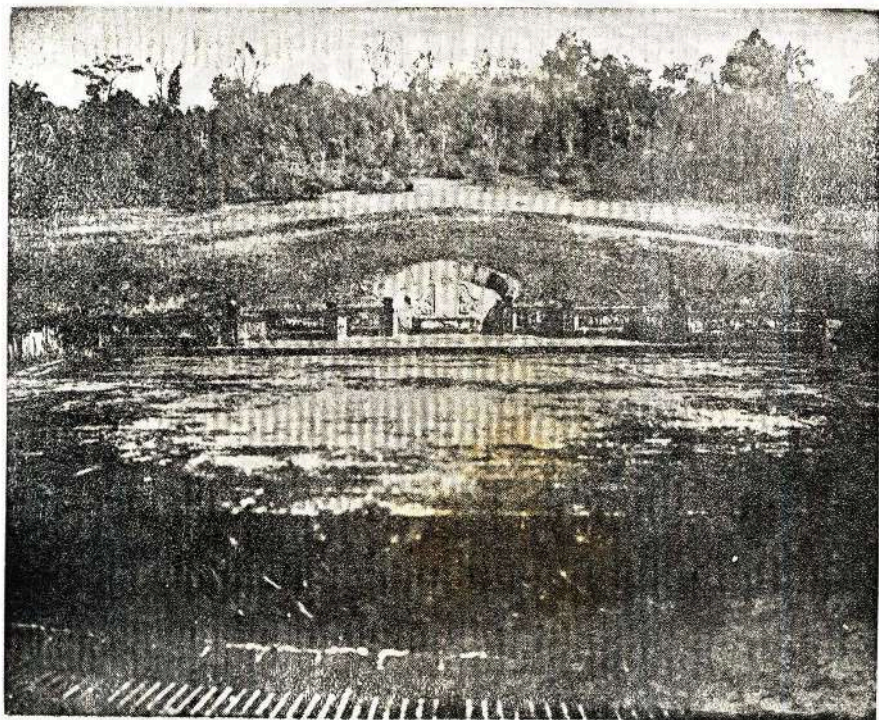
22/04/2563

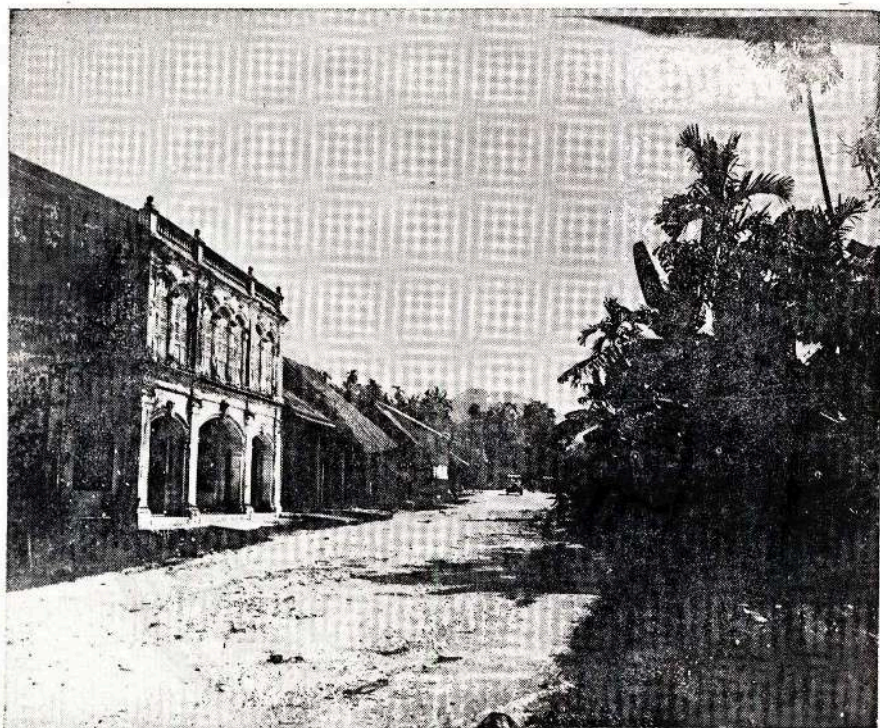
หม่อมองแรดบูก หม่อมองระนอง

เหมืองแร่ดิบก เมืองระนอง

ห้องชู้พระยาตำรางสุจริตฯ (คอชู้เจียง ต้นสกุล ณระนอง)

ตลาดเก่าครึ่งพระยาดำรงสุจริตฯ (คอซู้เจียง ต้นสกุล ฉะนง)

TUDC

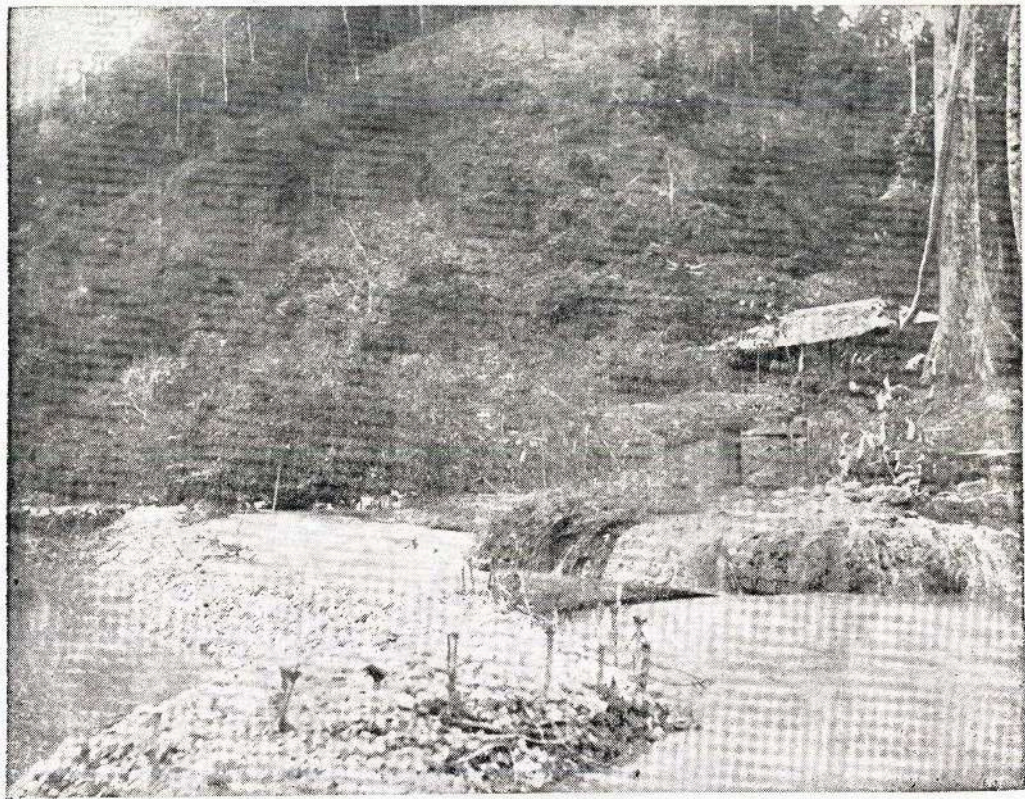
22/04/2563

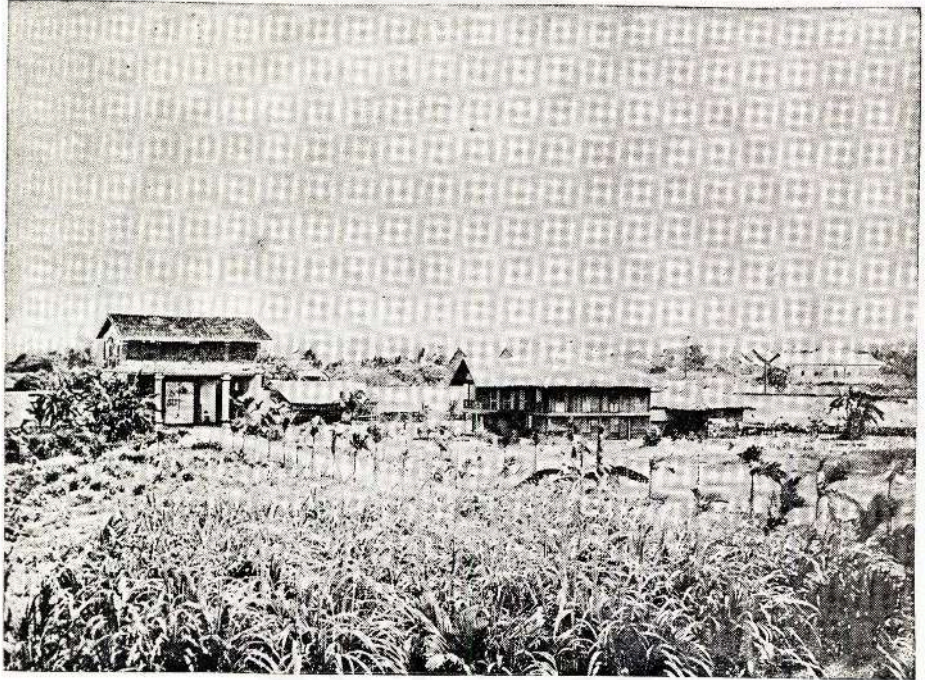
ทางไปพุร้อน เมืองระนอง

TUDC

22/04/2563

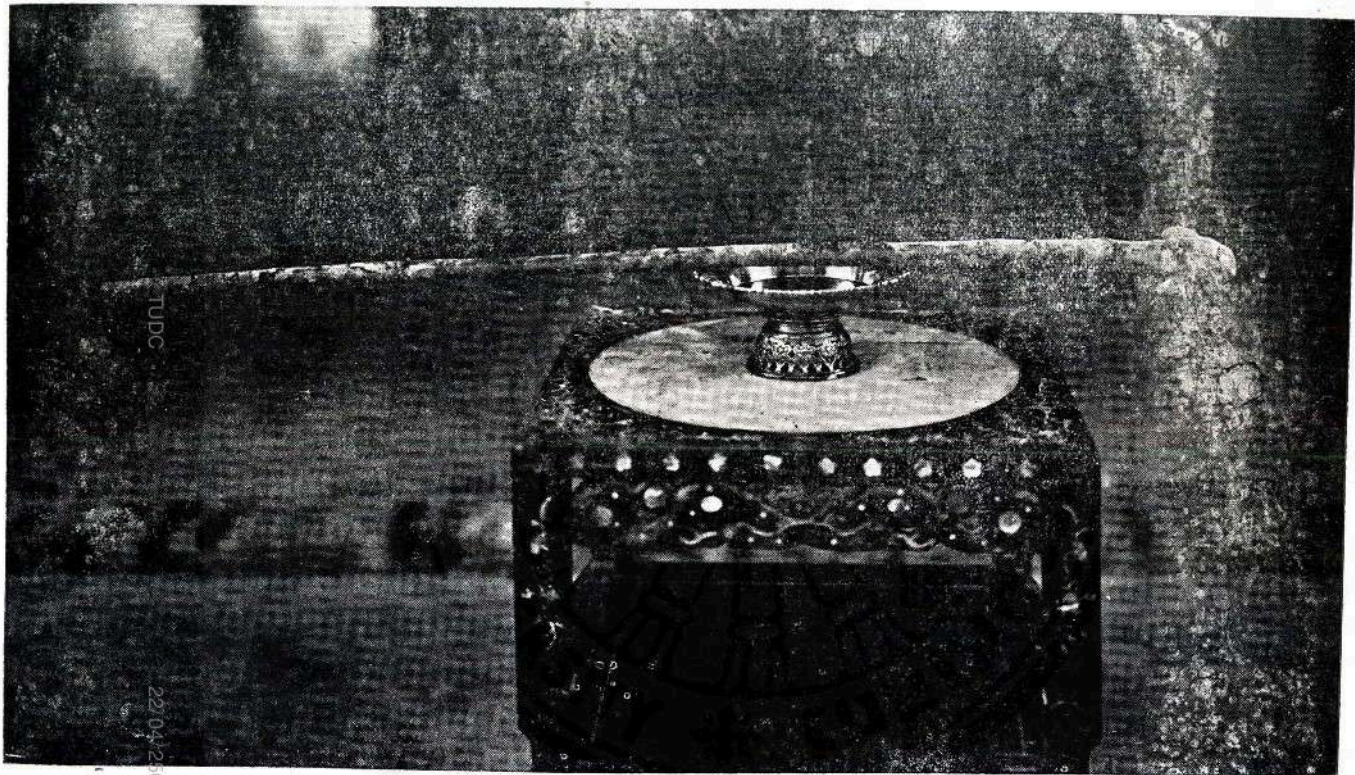
๙ ๖
พนารอน เมืองระนอง

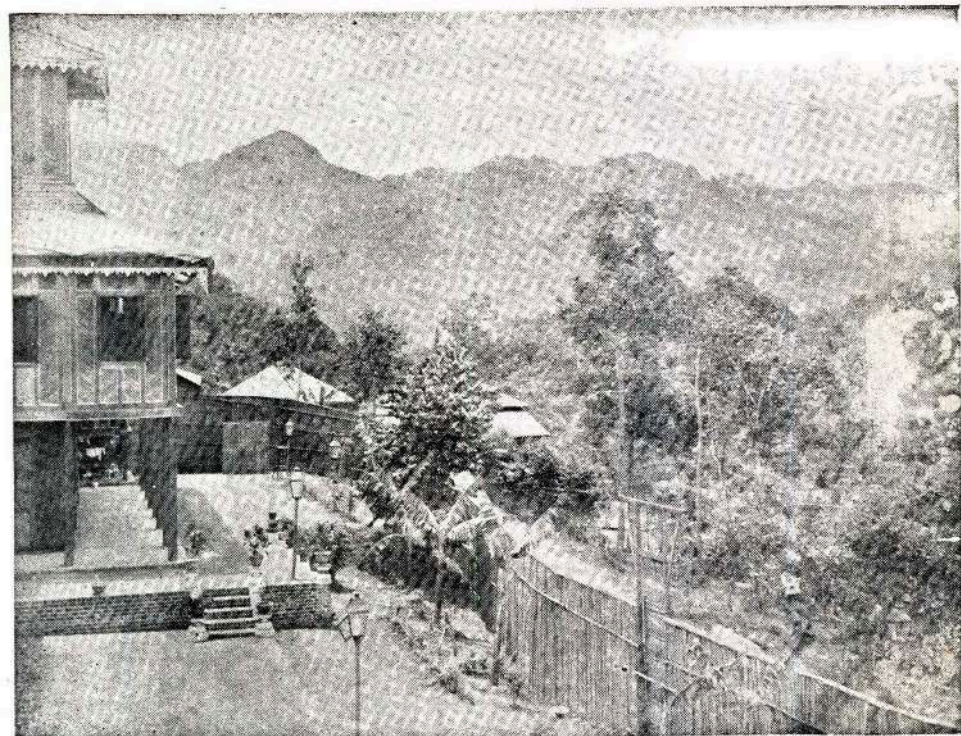
ทางเข้าบ้าน ผู้สำเร็จราชการ เมืองระนอง (ถ่ายจากข้างใน)

สวนจันทน์เป็นที่สำหรับทำระหัดน้ำใช้ในการดำชั่ง (ขี้แร่ตมุก)
เพื่อนำไปถลุง

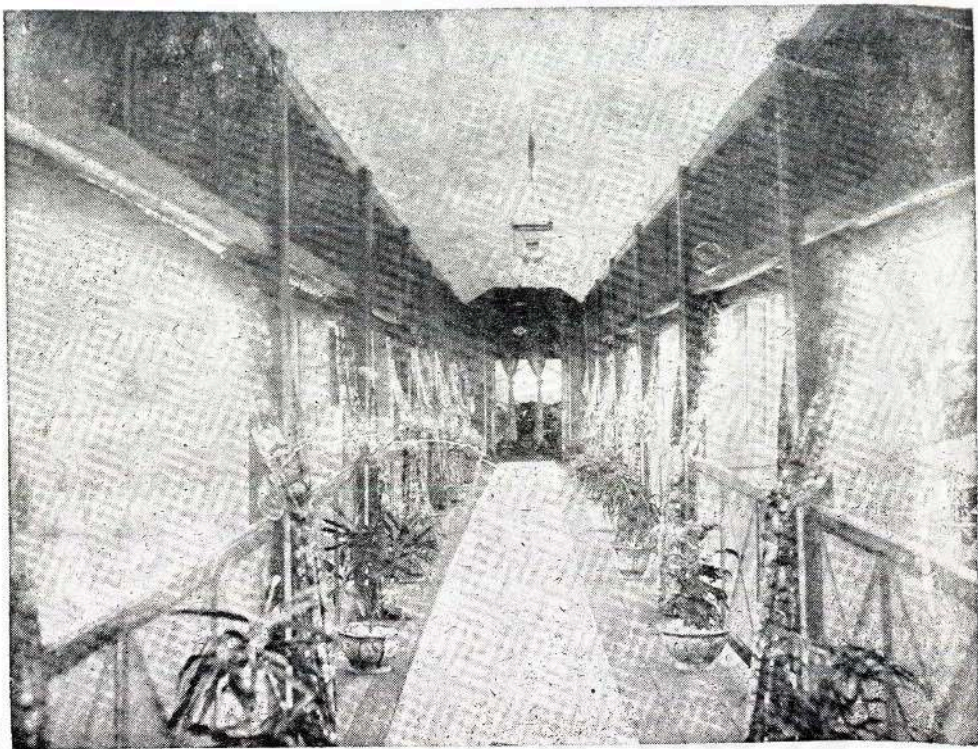
กลองสุบยาแดงคันแรก ของพระยาดำรงสุจริตฯ (คอชูเจียง ต้นสกุล ณระนอง)

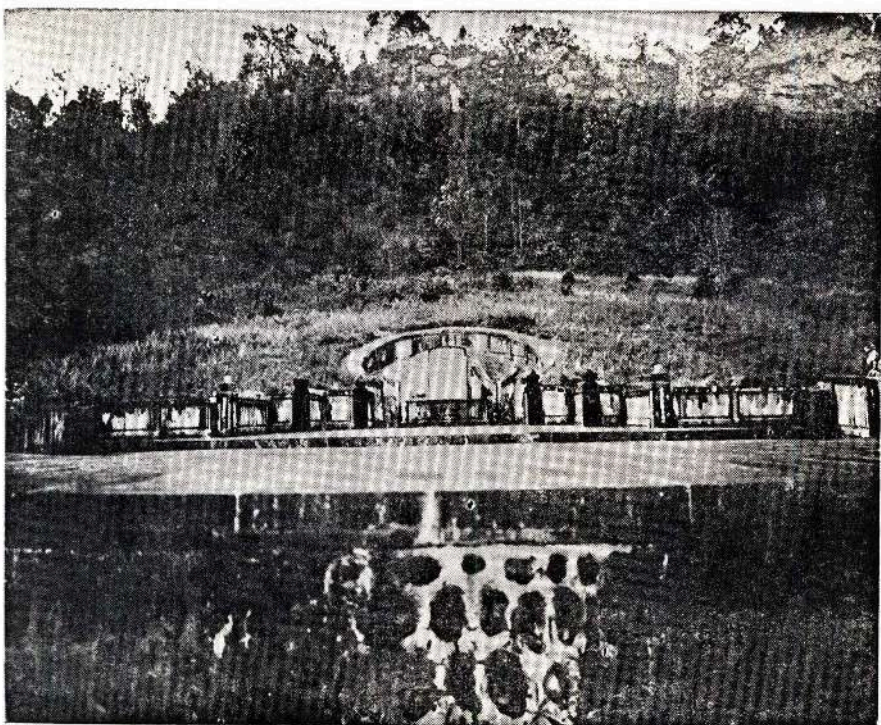
วังรัตนรังสรรค์ เมืองระนอง

TUDC

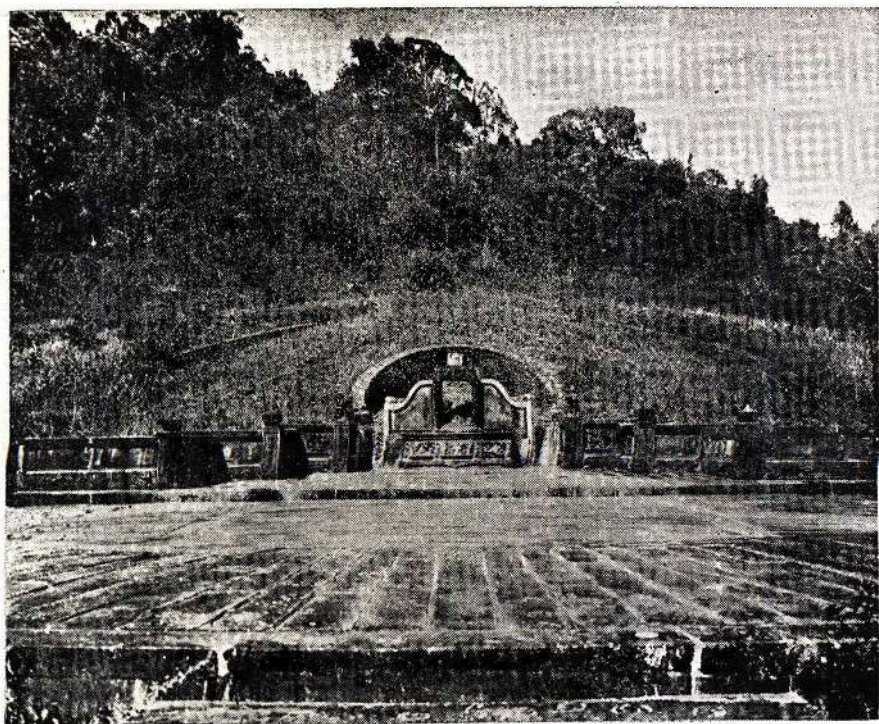
22/04/2563

วังรัตนรังสรรค์ เมืองระนอง

ห้องซุ้มพระยาดำรงสุจริตฯ (คอซิมก้อง ณะระนอง)

ห้องสมุดพระยารัษฎานุประดิษฐ์ฯ (คอซิมบี๊ ณะระนอง)

TUDC

22/04/2563

พระยาดำรงสุจริตมหิศรภักดี (คอซู้เจียง ต้นสกุล ณ ระนอง)

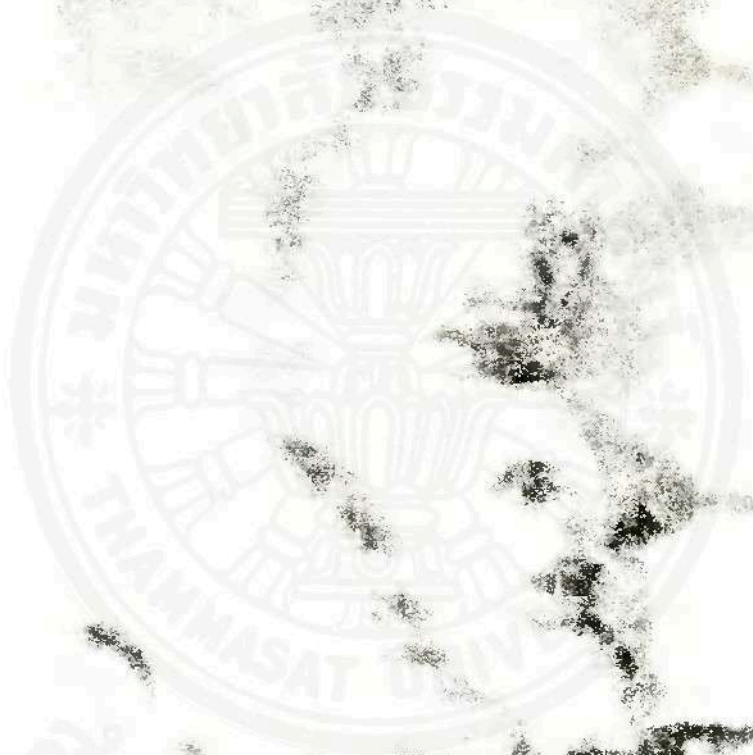

พระยาดำรงสุจริต (คอซิมก๊อง ณะระนอง)

UDC 22/04/2563

หลวงศรีสมบัติ (คอซิมจำ๊ ณ ระนอง)

สำนักงานหอสมุด

TUDC

22/04/2563

พระยาอภัยวงศ์ศรัทธา (คอซิมขิม ณ ระนอง)

พระยาจตุรราชโกศการ (คอซิมเต็ก ณ ระนอง)

พระยารัษฎานุประดิษฐ์มหิศรภักดี (คอซิมบี๊ ฤๅระนอง)

